

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**ANAYASA DEĞİŞİKLİĞİNİN TELEVİZYON
HABERLERİNDE ÇERÇEVELENMESİ ÜZERİNE
BİR ÇALIŞMA:
ÖRNEK OLAY 16 NİS AN 2017 REFERANDUMU
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

DANIŞMANI
Dr. Öğr. Üyesi Fatma NİSAN

HAZIRLAYAN
YEŞİM UZUN

MALATYA 2018

T.C
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLETİŞİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

ANAYASA DEĞİŞİKLİĞİNİN TELEVİZYON HABERLERİNDE
ÇERÇEVELENMESİ ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA:
ÖRNEK OLAY 16 NİSAN 2017
REFERANDUMU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

YEŞİM UZUN

Malatya, 2018

ONUR SÖZÜ

Dr. Öğr. Üyesi Fatma NİSAN'ın danışmanlığında, yüksek lisans tezi olarak hazırladığım "**Anayasa Değişikliğinin Televizyon Haberlerinde Çerçevenmesi Üzerine Bir Çalışma: Örnek Olay 16 Nisan 2017 Referandumu**" başlıklı bu çalışmanın bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım bütün yapıtların hem metin içinde hem de kaynakçada yöntemine uygun biçimde gösterilenlerden oluştuğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

Yeşim UZUN

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

- Tezimin / Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece İnönü Üniversitesi yerleşkelerinde erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumum ..... yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin / raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

.../.../2018

Yeşim Uzun

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ANAYASA DEĞİŞİKLİĞİNİN TELEVİZYON HABERLERİNDE ÇERÇEVELENMESİ ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA: ÖRNEK OLAY 16 NİSAN 2017 REFERANDUMU

Yeşim UZUN

İnönü Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

İletişim Bilimleri Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Fatma NİSAN

Haziran, 2018 xiv+129 Sayfa.

Anayasa değişikliği veya yasalarla ilgili çeşitli düzenlemeleri kapsayan referandum süreçlerinde halkın bilgilendirilmesi, siyasi tarafların olduğu kadar medyanın da sorumluluğu altındadır. Referanduma giden süreçte özellikle haber medyası, siyasal ve toplumsal aktörler tarafından üretilen politik mesajları haber aracılığıyla ileterek seçmen kitlesinin siyasi kararlarında belirleyici rol oynamaktadır. Haberlerin izleyiciye aktarılmasından, siyasi-ekonomik-çıkarcı ilişkileri içinde değişikliğe uğrayarak sunulması özellikle seçim dönemlerinde bilgiye, ‘hakikate’ ulaşılacak bir mecra olarak haber medyasının sorgulanması gerektiği gerçekliğini ortaya çıkarmaktadır. Haber medyasının gerçekliği seçip düzenleme mekanizması, belirli konuların öne çıkarılması, önemli hale getirilmesi ve konuya dair nasıl düşünüleceğinin belirlenmesiyle işlev kazanmaktadır. Bireylerin herhangi bir olay veya konuyu algılamaları ve bakış açılarını belirlemelerine neden olan bu mekanizma ‘çerçeveleme’ kuramıyla açıklanmaktadır. Bu nedenle çalışmanın teorik temelini, haberi sosyal alan gibi verili ve değişmez bir yapıdan öte, devamlı yeniden üretilen, dinamik bir olgu olarak ele alan ‘çerçeveleme’ kuramı oluşturmaktadır. Buradan hareketle, 16 Nisan 2017 Anayasa değişikliği referandumunda televizyon haberlerinin nasıl çerçeveselendikleri ve bu çerçevelerin oluşmasını sağlayan televizyon kanallarının hangi siyasi inanç ve politikalara destek verdiğini ortaya çıkarmak bu araştırmanın amacıdır.

Çalışmada, ulusal çapta yayın yapan özel kanallardan ATV ve Halk TV ile kamusal yayın yapan TRT 1 kanallarının, 16 Nisan 2017 Anayasa değişikliği referandumundan önceki 6-15 Nisan 2017 tarihleri arasındaki 10 günlük Ana Haber Bültenleri, haber çerçeveleme yöntemiyle incelenmiştir. Araştırmada sonucunda, siyasal iktidarın söylemleriyle şekillenen ‘muhayyel bir öteki’ tanımlamaya yönelik oluşturulan ‘Terörize Edilmiş Hayırcılar’ çerçevesi, ana muhalefet tarafından yaygınlaştırılan, referandumda ‘evet’ çıkması halinde ‘müdahaleci gelecek tahayyülünü’ vurgulayan ‘Tek Adam Rejimi’ çerçevesi ve yine muhalefetin açıklamaları ile şekillenen, muhafazakar-milliyetçi seçmenin ‘evet’ kararında tedirginliğe neden olacak ‘Eyalet Meselesi’ çerçevelerinin haber anlatısını şekillendirdiği ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler:16 Nisan Referandumu, Haber Çerçeveleme, Televizyon Haberleri.

ABSTRACT

MS THESIS

**A STUDY ON FRAMING OF CONSTITUTIONAL CHANGE IN TELEVISION
NEWS: SAMPLE EVENT 16 APRIL 2017 REFERANDUM**

Yeşim UZUN

THE GRADUATE SCHOOL OF SOCIALSCIENCE OF İNÖNÜ UNIVERSITY

THE DEGREE OF MASTER OF SCIENCE

IN COMMUNICATION SCIENCES

Advisor: Dr. Lecturer Fatma NİSAN

June, 2018 xiv+129 Pages.

Informing the public during referendum processes involving various constitutional amendments or regulations is under the responsibility of the media as far as the political parties are concerned. In the process of referencing, especially the news media plays a decisive role in the political decisions of the mass of voters by transmitting political messages produced by political and social actors through news. The fact that the news is presented in the political-economic interest relation without being transmitted to the audience reveals the fact that the news media should be questioned as a channel to be reached, especially in the election periods. The news media is functioning by selecting the reality and regulating mechanism, by highlighting certain issues, making them important, and determining how to think about the topic. This mechanism is explained by the 'framing' theory, which causes individuals to identify any event or context perceptions and viewpoints. For this reason, it constitutes the 'framing' theory that treats the theoretical basis of the study as a dynamic phenomenon that is constantly reproduced, rather than a given and constant structure like the social field. Moving from this, it is the aim of this research to reveal how the television news is framed in the Constitutional amendment referendum of April 16, 2017 and which political beliefs and policies support the television channels that provide these frameworks. In the study, the 10-day Main News Bulletins between 6-15 April 2017 before the April 16, 2017 Constitutional amendment referendum were analyzed by news framing method for the TRT 1 channels that broadcast public channels with ATV and Public TV from national channels.

The result of the survey is a frame of 'Terrorized No-Voters' framed for the definition of 'imaginary other' shaped by the rhetoric of political power, the frame of 'One Man Regime' which is spread by the main opposition and emphasizes 'interventionist future imagination' the 'stateaffair' frameworks, which will cause disturbance in the 'yes' decision of the conservative-nationalist constitution, have shaped the news story.

Keywords: April 16 Referendum, News Framing, Television News.

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın her aőamasında, değerli bilgilerini benimle paylaőan, kendisine ne zaman danıősam bana kıymetli zamanını ayırıp sabırla ve bŸyŸk bir ilgiyle bana faydalı olabilmek için elinden gelenden fazlasını sunan her sorun yaőadığımda yanına çekinmeden gidebildiğim, gŸler yŸzŸnŸ ve samimiyetini ve sevgisini benden esirgemeyen kıymetli danışman hocam Dr. Őđr. Őyesi Fatma NİSAN'a teőekkŸrŸ bir borç biliyor ve ŐŸkranlarımı sunuyorum. Bu alıőma sırasında yeterince zaman ayıramadığımda ancak beni yŸrekte desteklediklerini bildiğim sevgili ailem ve eőime, tŸm kalbimle teőekkŸr ederim.

İÇİNDEKİLER

ONUR SÖZÜ.....	iii
BİLDİRİM.....	iv
ÖZET	v
ABSTRACT.....	vii
TEŞEKKÜR	ix
İÇİNDEKİLER	x
KISALTMALAR	xii
TABLolar LİSTESİ	xiii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiv
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	6
1. DEMOKRATİK HÜKÜMET SİSTEMLERİ.....	6
1.1. Parlamenter Sistem.....	6
1.2. Yarı Başkanlık Sistemi	11
1.3. Başkanlık Sistemi	13
1.4. AK Partinin Başkanlık Önerisi: Cumhurbaşkanlığı Sistemi.....	16
İKİNCİ BÖLÜM.....	22
2. HABER VE TELEVİZYON HABERCİLİĞİNDE ÇERÇEVELEME.....	22
2.1. Haber Nedir?	22
2.1.1. Haber Değeri Etmenleri.....	25
2.1.1.1. Gerçeklik.....	25
2.1.1.2. Yenilik-Güncellik	26
2.1.1.3. İlginçlik	27
2.1.2.1. Önemlilik	27
2.1.1.5. Anlaşılabilirlik	28
2.2. Haberin İşlevleri.....	29
2.3. Televizyon Haberciliği	30
2.4. Televizyon Haberciliğinin Özellikleri.....	31

2.5. Türkiye’de Televizyon Haberlerinin Tarihsel Gelişimi.....	33
2.6. Haber Çerçeveleme	35
2.6.1. Çerçeveleme Kuramı.....	36
2.6.2. Haberlerde Çerçeve Kullanımı	40
2.6.3. Medya Çerçeveleri ve Birey Çerçeveleri	43
2.6.4. Haberlerde Bir Hegemonya Aracı Olarak Çerçeveleme	44
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	49
3. 16 NİSAN 2017 ANAYASA DEĞİŞİKLİĞİ REFERANDUMUNUN.....	49
TELEVİZYON HABERLERİNDE ÇERÇEVELENMESİ	49
3.1. 16 Nisan 2017 Anayasa Değişikliği	50
3.2. Anayasa Değişikliği Referandumu Öncesi Medyanın Siyasi Tarafllara Dönük Tutumu.....	51
3.3. 16 Nisan 2017 Referandum Sürecinin Televizyon Haberlerinde Çerçevenmesi; ATV, Halk TV ve TRT 1 Ana Haber Bültenlerinin İncelenmesi.....	55
3.4. Metodoloji	56
3.5. Bulgular ve Yorumlar	57
3.5.1. Örneklemin Bütününe İlişkin Nicel Bulgular	58
3.5.1.1. Çerçeve Sponsorları.....	64
3.5.1.2. Haberlerin Epizodik ve Tematik Çerçevenmesi	68
3.5.1.3. Haberlerin Ahlaki-Teknik Olarak Çerçevenmesi.....	70
3.5.2. Nitel Bulgular	72
3.5.2.1. Terörize Edilmiş Hayırcılar	72
3.5.2.1.1. Kemal Kılıçdaroğlu’nun Darbeci Olduğu İddiası.....	73
3.5.2.1.2. Suçlama Çatışması	77
3.5.2.1.3. Saldırı Politikası	81
3.5.2.2. Tek Adam Rejimi.....	86
3.5.2.2.1. Dönüm Noktası Çerçevesi.....	87
3.5.2.2.2. Politika Eleştirisi	90
3.5.2.3.1. Eleştiri Politikası	94
3.5.2.3.2. Eylem Bilgisi	101
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	108
KAYNAKÇA	118

KISALTMALAR

AK Parti:	Adalet ve Kalkınma Partisi
CHP:	Cumhuriyet Halk Partisi
MHP:	Milliyetçi Hareket Partisi
HDP:	Halkların Demokratik Partisi
HSYK:	Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu
TBMM:	Türkiye Büyük Millet Meclisi
OHAL:	Olağanüstü Hal
Çev:	Çeviren
Der:	Derleyen
ed:	Editör
TV:	Televizyon
RTÜK:	Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
GUMG:	Glasgow Media Group
s:	Sayfa

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1: Haber Bültenlerinde Referandumla İlişkili Haberlerin Oranı	59
Tablo 2: Haber Bültenlerinde Referandumla İlgili Yapılan Haberlerin Süresi	59
Tablo 3: Haberlerde Kullanılan Başlık Türlerinin Televizyon Kanallarına Göre Dağılımı	60
Tablo 4: 16 Nisan 2017 Anayasa Değişikliği Referandumu Haberlerinde Haber Çerçeveleme Kodları	61
Tablo 5: Haberlerde Kullanılan Çerçevelerin Televizyon Kanallarına Göre Dağılımı ..	62
Tablo 6: Haber Çerçevelerinin ATV, TRT 1 ve Halk TV’de Kullanılma Oranları.....	63
Tablo 7: Haberde Kullanılan Çerçevelerle İlgili Anahtar Sözcüklerin Kanallara Göre Dağılımları	63
Tablo 8: Haber Aktörlerine Göre Haberlerin ATV Kanalında Çerçevenmesi	64
Tablo 9: Haber Aktörlerine Göre Haberlerin Halk TV Kanalında Çerçevenmesi.....	65
Tablo 10: Haber Aktörlerine Göre Haberlerin TRT 1 Kanalında Çerçevenmesi	66
Tablo 11: Haberlerin Epizodik - Tematik Çerçevenmesi	68
Tablo 12: Haberlerin Ahlaki – Teknik İçeriklerine Göre Çerçevenmesi.....	71

ŞEKİLLER LİSTESİ

Resim 1: ATV Ana Haber Bülteni - 10 Nisan 2017	74
Resim 2: ATV Ana Haber Bülteni - 13 Nisan 2017	75
Resim 3: ATV Ana Haber Bülteni - 6 Nisan 2017	78
Resim 4: ATV Ana Haber Bülteni - 11 Nisan 2017	79
Resim 5: Halk TV Ana Haber Bülteni - 7 Nisan 2017	83
Resim 6: Halk TV Ana Haber Bülteni - 8 Nisan 2017	83
Resim 7: Halk TV Ana Haber Bülteni - 8 Nisan 2017	84
Resim 8: Halk TV Ana Haber Bülteni - 10 Nisan 2017	86
Resim 9: Halk TV Ana Haber Bülteni - 6 Nisan 2017	87
Resim 10: ATV Ana Haber Bülteni - 12 Nisan 2017	91
Resim 11: Halk TV Ana Haber Bülteni - 15 Nisan 2017	92
Resim 12: TRT 1 Ana Haber Bülteni - 12 Nisan 2017.....	93
Resim 13: Halk TV Ana Haber Bülteni - 10 Nisan 2017	94
Resim 14: Halk TV Ana Haber Bülteni - 11 Nisan 2017	95
Resim 15: Halk TV Ana Haber Bülteni - 14 Nisan 2017	96
Resim 16: Halk TV Ana Haber Bülteni - 14 Nisan 2017	97
Resim 17: Halk TV Ana Haber Bülteni - 14 Nisan 2017	99
Resim 18: Halk TV Ana Haber Bülteni 14 Nisan 2017	100
Resim 19: Halk TV Ana Haber Bülteni - 14 Nisan 2017	101
Resim 20: Halk TV Ana Haber Bülteni - 14 Nisan 2017	102
Resim 21: Halk TV Ana Haber Bülteni - 14 Nisan 2017	103
Resim 22: TRT 1 Ana Haber Bülteni - 14 Nisan 2017.....	104
Resim 23: ATV Ana Haber Bülteni - 14 Nisan 2017	105
Resim 24: ATV Ana Haber Bülteni - 14 Nisan 2017	106

GİRİŞ

Medya, kitle iletişim araçları, diğer bir deyişle anlamların çoğaltılarak halka ulaştırıldığı iletişim ortamları, siyasi kampanyaların taşındığı ve kamusal tartışmanın biçimlendiği kanalları oluşturmaktadır (İnal, 2010:262). Televizyon aracı ise hemen hemen her evde bulunması sebebiyle bütün toplumsal sınıflara aynı yakınlık derecesinde, en yoğun bilgi akışının yaşandığı kitle iletişim araçlarından biridir. İzleyicilerin yaşanan dünyayı algılayabilmek için sıklıkla başvurduğu televizyon, izleyiciyi eğlendirmenin yanında önemli bir işleve sahiptir; haber vermek.

Dünyadan ve yaşanan ortamdan haberdar olmak isteyen izleyici, televizyon haberleriyle bu arzusunu doyurmakta ve televizyondaki haber programlarının yaşanan dünyaya ilişkin verili gerçeklikler sunduğunu varsayarak çoğu zaman haberlerin nasıl yapılandırıldığı, ne tür süzgeçlerden geçtiğini sorgulamamakta, haberi olduğu gibi kabul etmektedir. Oysa haberin, asla basit ve saf ‘olgular’dan ibaret olmayıp, zorunlu olarak bir seçme, bir çözümleme ve özellikle de gerçekliğin bir değerlendirilmesi (evaluation) olduğu, haber çözümlemesi gerçekleştiren hemen bütün çalışmalarda vurgulanmaktadır (GUMG’dan Akt: Dursun, 2014:148). İzleyici salt dünyadan haberdar olma isteği ile oturduğu televizyon karşısında, habercilerden kamera açılarına, ekranda kimlere yer verileceğinden sorulacak sorulara, arka fonda kullanılacak ses efektlerine kadar oldukça yüksek derecede dolaylanmış bir ürün (haber) ile karşı karşıya bulunmaktadır. Bu durumda haber medyasının seçkinlerince, habere konu olan olay veya olguların bazı yönlerinin öne çıkarılması, kimi zamanda bazı yönlerinin saklanması ve kamuoyunun belirli bir yönde oluşması kaçınılmaz hale gelmektedir. Bu doğrultuda Gamson ve Modigliani (1989: 33) tarafından “haber sunumunda yer alan ve olaya anlamını veren bir düzenleyici fikir veya öykü akışı” olarak tanımlanan çerçeveler kitle medyasının gerçekliği seçip düzenleme mekanizmasının, haber üretim sürecinde ve haber öykülerini anlatış biçiminin araştırılmasında önem taşımaktadır.

Bir olayın veya olgunun haber hikayesine dönüşme sürecinde ‘neyin’ haber malzemesi olduğuna ve ‘nasıl’ haberleştirileceğine medya profesyonelleri karar vermekte ve olayın veya olgunun sınırları medya profesyonellerince çizilerek bir çerçeve oluşturulmaktadır.

Todd Gitlin (1980: 17) çerçeveyi, habercilerin olay/meseleyi kavrama, yorumlama ve aktarmasını sağlayan görsel ve sözlü haber metinlerin düzenlenmesinde rutin olarak kullandığı “seçim, vurgu ve dışlama kalıpları” olarak tanımlamıştır. Gitlin (1980: 19) seçkinlerin medya çerçevelerini kontrol mekanizmasının, toplum üzerinde asli bir hegemonik işlev oluşturduğunu kabul etmiş, medyanın, kamusal ideolojinin biçimlendirilmesinde “önemli bir toplumsal güç” olduğunu kabul etmiştir. Medyanın kamusal ideolojinin biçimlendirilmesinde böylesine önemli bir güce sahip olması onun toplumsal güç otoriteleri tarafından kendi çıkarları ekseninde bilgiyi farklı işlemlerden geçiren; bilgiyi saklayan, kimi zaman var olmayan bilgiler icat eden, gerçeği manipüle eden bir araca dönüştürebilir. Özellikle de siyasi seçim dönemlerinde medyanın sahiplik yapısıyla ilintili olarak farklı televizyon kanallarının aynı olay/olguya dayalı haberleri farklı hikâyeleştirildiği düşünüldüğünde haber üretim sürecinin tarafsız, nesnel ve hakikate dayalı yürümediği anlaşılmaktadır. Yalnızca yerel yönetimlerin belirlendiği yerel seçimler veya iktidarın belirlendiği genel seçimler değil aynı zamanda halkın bir konuda görüş bildirmek için irade beyanında bulunduğu referandum dönemlerinde de medyanın haber üretim sürecinde adil ve nesnel davranması beklenmektedir. Halkın toplumsal, siyasal veya ekonomik konularla ilgili görüş bildirerek geleceklerini tayin etmek için irade beyanında bulunması referandum olarak adlandırılmaktadır.

Referandum toplumu ilgilendiren herhangi bir meseleyle ilgili olabileceği gibi Anayasa değişikliği gibi devlet ve toplum arasındaki temel metinlerle ilgili de yapılabilir. Anayasa değişikliği veya yasalarla ilgili çeşitli düzenlemeleri kapsayan referandumlarda halkın değişikliğe dair bilgilendirilmesi ve ikna edilmesi siyasi tarafların olduğu kadar medyanın da sorumluluğu altındadır. Bu noktada televizyon haberleri referanduma giden süreçte seçmenlerin hemen her gün karşılaştığı medya metinleri olması dolayısıyla önem arz etmektedir. Referanduma giden süreçte haber medyası medya seçkinleri tarafından toplumsal iradeyi istendik yönde hareket ettirebilmek için “halkın ne düşündüğünden çok ne hakkında düşünmesi gerektiği” ile ilgili yönlendirmeler ile doldurulmaktadır. Haberlerin izleyiciye aktarılmadan siyasi-ekonomik-çıkar ilişkileri içinde değişikliğe uğrayarak çerçevelenmesi özellikle seçim dönemlerinde bilgiye, ‘hakikate’ ulaşılacak bir mecra olarak haber medyasının ne kadar güvenli bir kurum olduğu sorusunu akıllara getirmektedir.

Buradan hareketle toplumun gelecek tahayyülünde iradesini ortaya koyacağı referandum dönemlerinde televizyon haberlerinin nasıl çerçvelendikleri ve bu çerçeveleme biçimlerinin haberin içeriğini ne denli işgal ettiğini sorgulayabilmek bu araştırmanın sorunsalı haline gelmiştir. 16 Nisan 2017'de yapılan anayasa değişikliği halk oylamasında seçmenler, mevcut Türkiye Anayasası'nın 18 maddesi üzerindeki değişikliklerini oylamak üzere sandığa gitmiştir. Türkiye'de 16 Nisan 2017'de gerçekleşen anayasa değişikliği referandumu bu araştırmada uygulama yapılacak süreç olarak seçilmiştir.

İktidardaki Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) ve bu partinin kurucu Genel Başkanı, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından desteklenen anayasa değişikliği paketiyle ilgili tartışmalar uzun süre devam ettikten sonra muhalefetteki Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) desteğiyle birlikte anayasayla ilgili birçok değişiklik içeren anayasa değişikliği paketi meclisten geçerek halk oylaması kararı alınmıştır. Değişiklik paketi, yürürlükteki parlamenter sistemin kaldırılarak yerine başkanlık sisteminin getirilmesini, başbakanlık makamının ortadan kaldırılmasını, meclisteki vekil sayısının 550'den 600'e çıkarılmasını ve Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun (HSYK) yapısında değişiklikler yapılmasını içermektedir (<https://www.tbmm.gov.tr>, 20.05.2018).

Edelman'ın (1993: 232) çerçevelemenin alternatif sınıflandırmalar yoluyla belli siyasi inanç ve politikalara destek kazandırmakta olduğu ve bu sınıflandırma şemalarının siyasi manevralarda ve iknada temel öneme sahip olduğu belirlemesinden hareketle: 16 Nisan 2017 Anayasa değişikliği halkoylamasında, televizyon haberlerinin nasıl çerçvelendikleri ve bu çerçevelerin oluşmasını sağlayan televizyon kanallarının hangi siyasi inanç ve politikalara destek verdiğini araştırmak bu araştırmanın amacıdır.

Televizyon haberleri tüketicilerin hemen her gün en kolay ulaştıkları ve dünya ile ilgili güvenilir bilgiler elde ettiklerini düşündükleri önemli birer araçtır. İzleyici için çaba harcamadan kolayca erişilen ve önem taşıyan haberler çoğu zaman medya kurumunun editoryel süzgecinden geçerek ekonomi-politik ilişki ağlarıyla yeniden yapılandırılmakta belirli mesajların taşıyıcısı işlevini görmektedir. Bu mesajların izleyici kitle üzerinde istenilen etkiyi yapabilmesi haberlerin sunulmuş biçiminde yatmaktadır. Dolayısıyla haberlerin düzenleyici bir öykü akışı içerisinde çerçvelenerek bir takım stereotipler sunması ideolojik bir gerçeklik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu araştırma bu gerçeğin ortaya çıkarılması ve haber çerçeveleri yoluyla seçim dönemlerinde seçmenlerin ne tür siyasi ve politik mesajlara maruz bırakıldığını ortaya çıkarmak açısından önem arz etmektedir. Bu amaç ve önem doğrultusunda çalışma şu varsayımlar üzerine temellendirilmiştir;

- Haberlerin inşa sürecinde kullanılan çerçeveler, hedef kitle üzerinde belirli siyasi ve politik inançların oluşmasını sağlayacak ve bu inançların pekişmesine yönelik haberlerin belirli yönleri ile ön plana çıkarılması, haberin belirli inanç ve politikaların taşıyıcısı ve yeniden üreticisi rolünde olduğunu göstermektedir.
- Haberlerin çerçevenme sürecinde televizyon kanalının bağlı olduğu yayın grubunun ideolojik konumu haberin öykü ediliş şekline biçim vermektedir.
- İdeolojik bir araç olarak haber, medya kurumunun desteklediği siyasal görüşü, kullandığı haber çerçeveleri ile ön plana çıkararak farklı siyasi görüşlere karşı eşitsiz yaklaşmakta ve fırsat eşitliği ilkesini ihlal etmektedir.

Çalışmada, ulusal çapta yayın yapan özel kanallardan ATV ve Halk TV ile kamusal yayın yapan TRT 1 kanallarının 16 Nisan 2017 Anayasa değişikliği referandumundan önceki 6-15 Nisan 2017 tarihleri arasındaki 10 günlük Ana Haber Bültenleri incelenmiştir. Çalışma konusu itibarıyla Türkiye’de yayın yapan bütün ulusal- özel televizyon kanallarının Ana Haber Bültenleri araştırmaya dahil edilebilirdi. Ancak bunu yapmak araştırmacının zamanı ve araştırmanın maliyeti açısından mümkün olmadığı için seçilen üç kanalla sınırlı tutulmuştur. Ayrıca çalışma, televizyon haberlerini temsilen, bağlı olduğu yayın grubu, hedef kitleleri ve bu kitleleri temsil yeteneği göz önüne alınarak üç kanal ile sınırlandırılmıştır. Bu sınırlandırma yapılırken öncelikli olarak açık yayın yapan, tematik olmayan, farklı ideolojilere sahip, farklı yayın gruplarına ait televizyon kanalları tespit edilmiştir. Bu nedenle yayın çizgisi ile daha çok merkez solda bulunan izleyici kitlesine hitap ettiği düşünülen Halk TV ile yayın politikası ve iktidarda bulunan sağ parti yakınlığı ile bilinen ve sağ seçmen kitlesini temsil eden ATV seçilirken kamusal yayıncılık politikasıyla devlet tekelinde bulunan ve yayın ilkeleri gereği tüm toplumsal ve siyasi gruplara eşit yaklaşması beklenen TRT 1 kanalı analiz için seçilmiştir.

Çalışma için belirlenen sınırlılıklar ve kapsam doğrultusunda incelemeye alınan veriler, 6-15 Nisan 2017 tarihleri arasındaki ATV ve Halk TV ve TRT 1 Ana Haber Bültenlerinin videolarının interpress online medya takip sistemi¹ üzerinden indirilmesiyle elde edilmiştir. Çalışma süresi içinde ATV'den 49, Halk TV'den 101 ve TRT 1'den 45 olmak üzere toplam 195 haber incelenmiştir. Bu haberler seçilirken referandumu konu alan siyasi haberler tespit edilerek araştırmaya konu edilmiştir. Tespit edilen haberlerin kayıtları tek tek deşifre edilerek yazıya dökülmüş ve daha önceden hazırlanan kodlama formuna aktarılmıştır.

Çalışmada hem teorik hem de pratik araştırma yönteminin kullanıldığı bir yol izlenmiştir. Önce konuya ilişkin literatür taramasına başvurularak gerekli kuramsal çerçeve oluşturulmuştur daha sonra haberler çerçeveleme yöntemiyle analiz edilmeye çalışılmıştır. “Haber çerçeveleri ele alınan sorunun ne olduğunu belirli bir bakış açısından tanımlayarak, soruna kimin ya da nelerin neden olduğunu vurgulamakta, ahlaki yargılarda bulunmakta ve sorunun nasıl çözümlenmesi gerektiğine işaret etmektedir” (Yüksel ve Gürcan, 2005: 98). Bu anlamda bu araştırmada, haberin belirli ideolojik süzgeçlerden geçtiğini ortaya çıkarabilmek amacıyla seçilen haberler haber çerçeveleme yöntemiyle incelenerek örnek bir uygulama yapılmıştır.

Çalışma 3 bölümden oluşmaktadır. “Demokratik Hükümet Sistemleri” başlıklı ilk bölümde demokratik hükümet sistemleri üzerinde durulmuş ve 16 Nisan 2017 Anayasa değişikliği ile getirilmek istenen ve referandum konulu haberlerde önemli bir yer tutan Başkanlık sistemi hakkında Türkiye kamuoyunda yürütülen tartışmalara değinilmiştir. İkinci bölüm “Haber ve Televizyon Haberciliğinde Çerçeveleme” başlığı altında haber değeri etmenleri sıralanmış, televizyon haberciliğinin tarihsel boyutu ele alınmış ve haber çerçevelerinin izler kitle üzerindeki etkilerini değerlendirebilmek için haber çerçeveleme kuramı incelenmiştir. Çalışmanın son bölümü ise uygulama kısmı olup 16 Nisan 2017 Anayasa değişikliği ile ilgili referandum sürecinde ATV, Halk TV ve TRT 1 kanallarının Ana Haber Bültenlerinden elde edilen referandumla ilişkin haberlerin incelenmesiyle ortaya çıkan bulgu ve yorumlardan oluşmaktadır.

---

¹Interpress 1940 yılında kurulmuş Türkiye'nin ilk medya takip merkezidir. Türkiye'de yayın yapan ulusal, bölgesel ve yerel televizyon kanallarını 24 saat boyunca DVD kalitesinde dijital ortama kaydedip hizmete sunan online ağı.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. DEMOKRATİK HÜKÜMET SİSTEMLERİ

Hükümet sistemleri devlet içindeki kuvvetlerin dağılımı ve düzenlenişi bakımından anayasal demokrasilerde veya demokratik olmayan rejimlerde uygulanan kural ve kurumlar dizgesinin bütünü olarak tanımlanabilir (Hekimoğlu, 2009:5). Hükümet sistemleri, yasama ve yürütme kuvvetlerinin birbiriyle olan ilişkilerine göre tasnif edilmektedir. Yasama ve yürütme kuvvetlerinin yasama organında toplandığı meclis hükümeti sisteminden, yasama ve yürütme kuvvetlerinin sert bir şekilde ayrıldığı başkanlık sistemine kadar farklı hükümet sistemlerinin sınıflanması mümkündür. Kuvvetlerin yumuşak ayrılığına dayanan sistem parlamenter sistem, kuvvetlerin sert ayrılığına dayanan sistem ise başkanlık sistemi olarak adlandırılmaktadır (Dönmez, 2015:5). Bu bölümde başkanlık sistemi, yarı-başkanlık sistemi ve parlamenter hükümet sistemi ile ilgili referanslara yer verildikten sonra Türkiye’de 16 Nisan 2017 referandumu öncesi, referandum paketinde Anayasa değişikliği ile öngörülen sistem değişikliğine dair kamuoyunda yürütülen tartışmalar değerlendirilmiştir.

1.1. Parlamenter Sistem

Günümüzde üç demokratik hükümet sisteminden biri olarak kabul edilen parlamenter sistem, hükümetin parlamentodan çıktığı ve var olabilmek için parlamentonun güvenine ihtiyaç duyduğu sistemdir. Sistemde seçmenler önce parlamentoyu oluşturacak vekilleri seçer ardından çoğunluğu tek başına veya birlikte elde edebilecek olan partiler hükümeti kurarlar. Kurulacak olan kabinenin yasamadan güvenoyu alması ile birlikte göreve başlar. Sistemde yasama güvensizlik oyu ile yürütmeyi görevden alabilirken başbakanın önerisi ile cumhurbaşkanı parlamentoyu feshederek ülkeyi erken seçime götürebilir. Yani yasama ve yürütme karşılıklı olarak birbirlerinin varlığına son verebilme gücüne sahiptir. “Yumuşak güçler ayrılığı sistemi” de denilen parlamenter hükümet sisteminde, yasama ve yürütme güçleri birbirinden yumuşak bir şekilde ayrılmıştır (<https://www.tbmm.gov.tr>, 20.05.2018). Bu sistemde, yasama ve yürütme yetkileri kural olarak iki ayrı organa verilmişse de, bu organlar birbirinden tam olarak bağımsız değildir. Bu organlar, yer yer iç içe geçmiştir, organlar karşılıklı olarak birbirinin hukukî varlığına son verme imkânına da sahiptirler.

Yumuşak güçler ayrılığı sisteminde, bu organlar arasında karşılıklı işbirliği vardır. Bu nedenle bu sisteme “güçlerin işbirliği sistemi” de denmektedir (Gözler, 2010:242). Yasama ve yürütmenin birbirine bağımlı ve işbirliği içinde olması nedeniyle, parlamenter sistemde yasama ve yürütme organını arasında etkileşim araçları vardır. Yürütme organı kanun teklif etme hakkına sahiptir. Parlamenter sistemlerde, yasama tarafından kabul edilmiş kanunlar devlet başkanı tarafından onaylandıktan sonra yürürlüğe konulur. Bu nedenle genellikle devlet başkanlarına “geciktirici veto” niteliğinde, kanunları “bir kez daha görüşülmek üzere geri gönderme yetkisi” tanınmaktadır. Bütçeyi, yürütme organı hazırlar. Ama yasama organı kabul eder. Devlet başkanının bütçe kanununu veto etme hakkı yoktur. Uluslararası antlaşmaları yapma yetkisi yürütme organına aittir. Bununla birlikte bu antlaşmaların onaylanması yetkisi yasama organına düşer. Yasama organı, soru, meclis araştırması, meclis soruşturması, gensoru yoluyla yürütmeyi denetleyebilir (Gözler, 2010: 243-247).

Sistemin karakteristik özellikleri incelendiğinde her şeyden önce yürütmenin iki başlı olması dikkat çekicidir. Buna düalist yürütme denmektedir. Yürütmenin bir kanadını devlet başkanı oluştururken diğer kanadında ise hükümetin başı olarak başbakan yer almaktadır. Parlamenter sistemde yürütme her ne kadar iki başlı bir görünüm sergilese de sistemde devlet başkanının konumu ve yetkileri semboliktir (Gözler, 2010:179). Bu yüzden yasama karşısında da bir sorumluluğu yoktur. Görevden alınamaz ve var olan yetkilerini de ancak “karşı imza” ile yani bakanlar veya başbakanın imzası ile kullanabilir.

Sistemde yürütme işlevi asıl olarak başbakan ve bakanlar kurulu tarafından yerine getirilir. Dolayısıyla siyasal sorumluluğun asıl sahibi başbakandır. Sistemde her ne kadar yürütmenin sahibi bakanlar kurulu olarak gözükse de bakanlar kurulunun çalışma ilkeleri göz önünde bulundurulduğunda başbakanın sorumlulukla beraber iktidarın da asıl sahibi olduğu söylenebilir (Korkmaz, 2016:49).

Bakanlar Kurulu halk tarafından göreve getirilen yasama organının içinden seçilir. Bakanlar Kuruluna “kabine” veya “hükümet” denir. Yürütmenin bu ikinci kanadı yasama organı karşısında sorumludur. Bakanlar Kurulu da kendi içinde ikili yapıdadır. Bir tarafta başbakan diğer tarafta bakanlar bulunur.

Başbakan Bakanlar Kurulunun başıdır. Klasik anayasa hukuku kuramına göre başbakan da hukukî statüsü itibarıyla bir bakandır. Bu nedenle başbakan, sadece eşitler arasında birincidir. Ancak başbakanın bu konumu hukukî planda kalmış, siyasal planda ise, hükümetindeki bakanlardan daha önemli bir konuma gelmiştir. Başbakan devlet başkanı tarafından parlamento üyeleri arasından atanır. Başbakanın bakanlar kurulunu belirlemesi sebebiyle kabinede ortak bir siyasi bakış açısı vardır. Bu durum koalisyon hükümetlerinde tek parti hükümetlerinde olduğu kadar önemli düzeyde değildir. Başbakan parlamento önünde hükümetin sorumluluğunu da üstlenir. Gerektiğinde başbakan devlet başkanından parlamentonun feshini ya da bir bakanın azlını isteyebilir (Teziç, 2012: 479).

Cumhurbaşkanı veya hükümet başkanı parlamenter sistemin verdiği fesih yetkiyle belirli bir süre için meclisin görevine son verebilir. Yasama ve yürütme erkleri arasında uzlaşmazlık yaşanması durumunda sistemin krizden kurtulabilmesi için en etkili çözüm aracı fesih olarak kabul edilmektedir. Çünkü fesih ile birlikte yapılacak seçimlerin krize sürüklenen sistemin önünü açması görevi vardır. Seçimler ile halkın hakemliği yeni bir çoğunluğu ortaya çıkarır ya da öncekinin devamına karar verir (Kaboğlu, 2011: 134).

Türkiye’de parlamenter sistemin temelleri 1876 Kanun-ı Esasi² ile atılmıştır. Bu anayasada parlamenter sistemin özelliklerini tanımlayan ifadelerin varlığıyla birlikte tam anlamıyla bir parlamenter sistemin varlığından bahsedilememekte ancak meşruti yönetimin varlığı kabul edilmektedir. 1876 Anayasasıyla devletin siyasi hayatına parlamento eklenmiş ancak padişahın üstünlüğü korunmuştur. 1909 yılında yapılan değişiklikle padişahın izin almaksızın yasa teklif etme hakkı elde eden parlamento güçlenerek, padişahın bağımsız bir güç haline dönüşmüş ve var olan eşitsiz durumu bir nebze hafifletilmiştir (<http://www.anayasa.gov.tr>, 22.05.2018).

---

²"Temel Kanun" ya da Anayasa anlamındadır. Osmanlı Devleti'nin ilk ve son anayasası 23 Aralık 1876'da ilan edilmiş, 1878'de II. Abdülhamit tarafından askıya alınmış, 24 Temmuz 1908 ihtilali sonucunda yeniden yürürlüğe girmiştir. Teşkilât-ı Esasîye Kanunu'nun kabul edildiği 20 Ocak 1921 tarihi ile Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın yürürlüğe girdiği 24 Mayıs 1924 tarihi arasında ise kısmen yürürlükte kalmıştır .

1909 değişiklikleri, meclisi ciddi anlamda bir yasama organı haline getirdiği ve yürütme yetkilerini padişahın tarafından parlamentonun denetiminde çalışan bir hükümete aktardığı için, siyasi rejim önemli ölçülerde parlamenter hükümet sisteminin niteliğini kazanmıştır (Yıldız, 2013:196).

1921 Anayasası ise egemenliğin millete dayandırılması³ ve hükümet sistemi açısından değerlendirildiğinde yasama ve yürütmeyi mecliste toplaması⁴ bakımından meclis hükümeti modelini tasvir etmektedir. 1921 Anayasası bir devlet başkanlığı makamı tesis etmemiştir. 1921 Anayasası'nın 8. maddesine göre; hükümetin bölümlerinin Meclisin seçtiği vekiller aracılığı ile yönetileceği, bu vekillere meclisin yön vereceği ve bu vekillerin Meclis tarafından görevden alınacağı belirtilmiştir. Bu özellikler meclis hükümeti sisteminin temel özelliklerindedir. 9. maddeye göre Meclis başkanı aynı zamanda yürütmenin de başıdır. Yine devlet başkanına yer verilmemesi meclis hükümeti sisteminin ayırıcı özelliklerinden biridir. 1923 yılında Anayasa'da yapılan değişiklikle beraber Cumhurbaşkanlığı makamı oluşturulmuş, cumhurbaşkanının Meclisin içinden bir Başvekil seçerek, ona milletvekillerinden bakanlar kurulunu oluşturma yetkisi vermesi öngörülmüş ve oluşturulan kabinenin yine cumhurbaşkanı tarafından Meclisin onayına sunması beklenmiştir (<http://www.anayasa.gov.tr>, 22.05.2018).

1923 değişiklikleriyle birlikte yönetim biçimi, şekli olarak, saf meclis hükümeti sisteminden -en azından hükümetin oluşum biçimi açısından- kısmi bir parlamenter rejimine dönüşmüştür. Bir bakıma meclis hükümeti sistemi ile parlamenter sistem arasında "melez" bir ara dönemi başlatmıştır (Yıldız, 2013:197).

1924 Anayasası ile yürütme organı, yasama organından belli kriterlerle ayrılmış, fakat tam anlamıyla bağımsız bir organ niteliğini kazanmasını sağlayacak yetkilerle donatılmamıştır. Bundan dolayı da kurulan siyasi rejimin "meclis hükümeti sistemi" ile "parlamenter sistem" in bir karışımı olduğu kabul edilir (<http://www.anayasa.gov.tr>, 22.05.2018).

---

³Madde 1- Hakimiyet bilâ kaydü şart milletindir. İdare usulü halkın mukadderatını bizzat ve bilfiil idare etmesi esasına müstenittir (<https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa21.htm>, 22.05.2018).

⁴Madde 2- İcra kudreti ve teşri salâhiyeti milletin yegâne ve hakiki mümessili olan Büyük Millet Meclisinde tecelli ve temerküz eder(<https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa21.htm>, 22.05.2018).

Yasama ve yürütme yetkilerinin mecliste toplanması, egemenliğin meclise verilmesi, meclis hükümeti sistemine; yürütme yetkisinin Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu tarafından kullanılıp, meclisin de hükümeti denetleyip gerektiğinde düşürebilmesi ise parlamenter sisteme yaklaşan özelliklerdir (<http://www.anayasa.gov.tr>, 22.05.2018).

1961 Anayasası genel olarak parlamenter hükümet sistemini öngörmektedir (Yıldız, 2013:153). 1960 askeri darbesi sonrasında hazırlanmıştır. 1961 Anayasası ile parlamenter sisteme geçilmiş ve devlet organlarının kuruluşlarında bu sisteme uygun düzenlere gidilmiştir. Yasama ve yürütmenin konumları değiştirilmiş, yargı organına ise bunların ikisini denetleme imkânı verilmiştir (Öztürk, 1999:45). 1961 Anayasası, parlamenter rejim ilkelerine uygun olarak, başbakanın cumhurbaşkanı tarafından TBMM üyeleri arasından atanması; bakanların da başbakan tarafından seçilerek, cumhurbaşkanınca atanması usulünü benimsemiştir (Akartürk, 2010:210).

1980 yılına dek yürürlükte olan 1961 anayasası 1980 yılında siyasi iktidarı hedefleyerek yapılan darbe sonucu işlevini yitirmiştir. 1982 yılında kurucu meclis tarafından yeni bir anayasa hazırlanmış ve halkoyuyla kabul edilmiştir. 1982 Anayasası'nın orijinal halinde öngörülen hükümet sistemi esas itibariyle parlamenter sistemdir. Bu sistemde yürütme organının, bakanlar kurulu ile cumhurbaşkanından oluşan iki kanatlı bir yapısı vardır. Bununla birlikte, anayasanın orijinal halindeki parlamenter sistemde, klasik parlamenter sistemin temel ilkelerine aykırı olarak, yürütmenin, yürütme içerisinde de cumhurbaşkanının yetkileri çok fazla arttırılmıştır (Gönenç, 2013:273).

1982 Anayasası toplumsal kesimlerden ve siyasi çevreler tarafından temel hak ve özgürlüklere yer vermediği için eleştiri odağı olmuş ve 17 kez değişikliğe uğramıştır (<https://www.neoldu.com>, 21.05.2018). Özellikle 2007 yılında iktidarda olan Adalet ve Kalkınma Partisinin yeni bir anayasa yapma sürecini başlatmasıyla anayasa tartışmaları yeni bir boyut kazanmıştır. 2007 yılında yapılan referandum sonucunda anayasanın 101. Maddesi değiştirilerek yarı başkanlık sisteminin en önemli niteliklerinden biri olan cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi kabul edilmiş bununla birlikte, klasik parlamenter sistemde bir sapma yaşanmıştır.

Cumhurbaşkanının halk tarafından seçildiği sistemlerde herhangi bir parti ile organik ilişkisi olmayan bir kimsenin, kendi seçim kampanyasını örgütlemesi ve seçilebilmesi, hemen hemen imkânsızdır. Dolayısıyla 2007 anayasa değişikliği sonrası cumhurbaşkanının herhangi bir siyasi partiyle ilişkiye girmeme ihtimali mümkün görünmemektedir.

Keza bu durum 16 Nisan 2017 anayasa değişikliği referandumu sonrasında ortadan kaldırılmış ve kabul edilen anayasa değişikliği ile "Cumhurbaşkanı seçilenin partisi ile ilişkisi kesilir" ibaresinin anayasadan kaldırılmasının ardından 12. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan daha önce genel başkanlığını yaptığı Adalet ve Kalkınma Partisine yeniden üye olarak partinin genel başkanlığına seçilmiştir. Yine 2017 anayasa değişikliği ile anayasanın 104.maddesinde cumhurbaşkanının görev ve yetkileri ile ilgili önemli değişiklikler yapılmış ve resmen parlamenter sistemden başkanlık sistemine geçilmiştir.

1.2. Yarı Başkanlık Sistemi

Yarı başkanlık sistemi parlamenter sistem ile başkanlık sisteminin birtakım özelliklerini taşıyan, yasama ve yürütme güçlerinin işbirliği içinde hükümet etmelerine dayanan bir sistemdir. İlk kez Almanya’da Weimar Cumhuriyeti’nde uygulanan bu hükümet sistemi, “bölünmüş yürütme” (divided executive), “yarı-başkanlık” (semi-presidential government), “yarı-parlamenter sistem” (quasi parliamentary) gibi değişik adlandırmalarla tanımlanmakla birlikte yaygın olarak “yarı başkanlık” adıyla ifade edilmektedir(Yazıcı, 2011: 91). Yarı başkanlık terimi ilk olarak Duverger tarafından kullanılmıştır. Duverger’a göre(1980:165) yarı başkanlık rejimini kabul eden anayasalar su üç ögeyi bir araya getirmektedir: “a) Cumhurbaşkanı genel oyla seçilir, b) Cumhurbaşkanı geniş yetkiler tanınır, c) Parlamentonun güvenini taşıdığı sürece görevde kalabilen yürütme yetkisine sahip başbakan ve Bakanlar Kurulu bulunur.

Duverger (1980: 171) yarı başkanlık sisteminin değişik biçimlerde de uygulanabileceğini ifade etmektedir, sistemler dört farklı unsurla açıklanmaktadır: “a) Anayasanın içeriği, b) Gelenek ve bazı koşullar, c) Parlamenter çoğunluğun bileşimi, d) Cumhurbaşkanının çoğunluk karşısındaki durumu.

Bu unsurlardan ilk ikisi dış; son ikisi de iç unsurlar olmaktadır. Duverger yarı başkanlık denen yönetim biçimlerinde cumhurbaşkanının yetkilerinin yoğunluğunu araştırmakta ve bu yoğunluğun iç ve dış unsurlar doğrultusunda değiştiğini göstermektedir (Duverger, 1980:171-175). Eğer parlamentodaki çoğunluk belirsiz ise, o zaman başkan ne sembolik ne de tam yetkili bir başkan olacaktır. Parlamentoda tutarlı ve istikrarlı bir çoğunluk varsa, bu durumda başkan ya her şeye egemen olacak ya da sembolik bir statüde kalacaktır. Başkanın sembolik ya da gerçekten yetkili olup olmaması parlamentodaki çoğunlukla olan ilişkisine göre değişecektir (Shukurov, 2003: 43). Temelde, yarı başkanlık rejiminin parlamenter rejimlerde görülen özelliği devam etmektedir: Parlamento içinden çıkan bir hükümet (kabine) yine ondan aldığı “güvenoyu” ile görevine başlamakta, görevde kaldığı sürece “soru”, “meclis soruşturması”, “gensoru” ve “meclis araştırması” gibi parlamenter sistemin denetim yollarına tabi olmakta ve “güvensizlik” oyu ile de görevden uzaklaştırılabilmektedir. Bir başka deyişle, parlamentoya karşı siyaseten sorumlu başbakan ve bakanlar kurulu, parlamentonun denetiminde ve onun güvenine bağlı olarak icraatını sürdürmektedir (Demir, 2013: 832). Yarı başkanlık sisteminde yürütmenin bir kanadını bakanlar kurulu ve başbakan oluştururken etkin kanadını ise halk tarafından seçilen cumhurbaşkanı üstlenmektedir. Bu sistemde cumhurbaşkanı halka karşı sorumlu iken, yürütmenin diğer kanadı olan hükümet yasamaya karşı sorumludur. Sartori (1997:156), Duverger’in tanımıyla uyumlu başka bir tanım geliştirerek yarı-başkanlık için beş kıstas önermiştir: başkan sabit bir süre için, doğrudan veya dolaylı, halk tarafından seçilir, başkan, yürütme yetkilerini başbakanla paylaşır (iki başlı otorite yapısı), başkan, parlamentodan bağımsızdır, fakat yalnız ve doğrudan yönetme/hükümet etme yetkisine sahip değildir. Dolayısıyla iradesi, hükümet kanalıyla hayata geçirilir, Başbakan ve kabinesi, başkandan bağımsız ve fakat parlamentoya bağımlıdır. Hükümet, parlamentonun güven veya güvensizliğine tabidir. Her iki durumda da parlamento çoğunluğunun desteğine ihtiyaç duyar. Sartori’ye (1997: 156) göre, bir sistem bu beş kriteri taşıyorsa yarı başkanlık sayılmalıdır.

Duverger ve Sartori’nin ortaya koyduğu tanımları, “oldukça önemli yetkiler” ve “yetki paylaşımı gibi” sübjektif unsurlara referans verdikleri için problemlili bulan Robert Elgie yarı-başkanlığı şöyle tanımlamaktadır:

Yarı-başkanlık, “Anayasanın doğrudan halk tarafından sabit bir dönem için seçilen devlet başkanı ve yasama organına karşı sorumlu bir başbakan ve kabineyi birlikte öngördüğü sistemdir” (Elgi’den Akt: Türkiye Büyük Millet Meclisi Araştırma Hizmetleri Başkanlığı Yayınları, 2017: 17).

Siyasi zorunluluklar, siyasi miras (ikili iktidar yapısı) ve içinde buldukları farklı siyasi koşullara ve ihtiyaçlara daha uygun bir seçenek olduğunu düşünen ülkeler, hükümet modeli olarak yarı başkanlık sistemini benimsemektedirler. Türkiye açısından düşünüldüğünde 2007 yılındaki anayasa değişikliği referandumuyla birlikte cumhurbaşkanının halk tarafından seçilecek olması mevcut hükümet sisteminin yarı başkanlık sistemine benzer nitelikte olduğu görülmektedir. Ancak Bakanlar Kurulunun hükümetin genel siyasetinden dolayı meclise karşı sorumluluğu, meclisten güvenoyu alma zorunluluğu, parlamento önünde bireysel ve bakanlar kurulunun bütün üyeleriyle birlikte sorumluluğu sistemin hala parlamenter hükümet sisteminin niteliklerini taşıdığını göstermektedir. Bunun yanında cumhurbaşkanının başbakan gibi meşruiyetini doğrudan halk tarafından alacak olması yürütmenin iki erkinin uzun vadede uzlaşmazlık yaşaması durumunda parlamenter sistemin bir kriz yaşama ihtimalini arttırmaktadır. Ayrıca 2007 yılında yapılan bu değişiklikle klasik parlamenter sistemden uzaklaşıldığı ve bir sistem değişikliğine gidildiği görülmektedir. Değişikliğin üzerinden geçen 10 yıl sonra ise 16 Nisan 2017 yılında yapılan anayasa değişikliği referandumu ile anayasanın 104.maddesinde⁵ değişiklik yapılmış ve resmen parlamenter sistemden başkanlık sistemine geçilmiştir.

1.3. Başkanlık Sistemi

Başkanlık sistemi, hem yürütme organının başı hem de devlet başkanı olan başkanın, sabit bir süre için halk tarafından seçildiği ve yasama organının başkanı düşüremediği, başkanın da yasama organını feshedemediği bir sistem olarak tanımlanmaktadır (Onar, 2005:72).

---

⁵ Cumhurbaşkanı hem devletin hem de hükümetin başı ilan edilerek başbakanlık kaldırıldı. Yardımcılarını ve bakanları atayıp görevlerine son verme yetkisine sahip oldu. Kendisine anayasa değişikliği yapan kanunları gerekli görürse halkoyuna sunma ve yürütmeye ilgili konularda "cumhurbaşkanlığı kararnamesi" çıkarma yetkisi verildi. Ayrıca cumhurbaşkanının dört yıllık üniversite mezunu olması şartı değiştirilerek "yükseköğrenim yapmış" olması şartı getirildi.

Bkz:https://www.tbmm.gov.tr/cumhurbaskanligi/gorev_yetki/, 23.05.2018.

Başkanlık sistemi denildiğinde, yürütmenin tek başlı olduğu (başkan), başkanın halk tarafından seçildiği ve yürütmenin yani başkanın yasamanın güvenine dayanmayan bir sistem akıllara gelmektedir (Sartori'denAkt: Korkmaz 2016:46). Başkanlık sisteminin tipik modeli Amerikan başkanlık sistemidir. Ayrıca Kosta Rika, Venezuela, Kolombiya, Peru, Filipinler, Arjantin, Uruguay, Brezilya, Şili ve diğer bazı ülkelerde de başkanlık sistemi uygulanmaktadır (<https://www.tbmm.gov.tr>, 19.05.2018).

Başkanlık sistemi güçler ayrılığına dayanmakta olup, yasama ve yürütme organı kendi görevini, diğer organdan geniş ölçüde bağımsız olarak yerine getirirse de, uygulamada organlar arasında belirli bir ölçüde işleyen işbirliği vardır. Başkanlık sisteminde başkan meclise değil halka karşı sorumludur, yasama erki yürütmeyi görevden alamaz, yürütme de yasamayı feshedemez durumdadır (Tunç ve Yavuz, 2009: 8). Başkanlık sisteminde, yasama ve yürütme organları, farklı zamanlarda yapılan seçimlerle oluşur ve seçildikten sonra birbirinden bağımsız olarak çalışır. Yürütme organı tek başlıdır. Başkan hem devletin hem de hükümetin başıdır. Siyasi bakımdan başkan çok güçlü ve geniş yetkilere sahiptir. Bu özelliğinden dolayı başkanlık sisteminin, demokrasi ile kişisel iktidarı birleştirdiği söylenebilir (Karatepe, 2013:225). Başkanlık sistemini uyguladığı ülke federal devlet ise federe devlette kaybedenler federal devlette kazanabilirler veya tersi de olabilir. Bu durumda sistem dengeye gelir ve sistemin riskleri azalır. Ancak üniter yapıya sahip ülkelerde başkanlık sisteminin uygulanması halinde kazananın her şeyi kazanması kaybedenin de her şeyi kaybetmesi siyasi alanda daha çok kırılmaya neden olur (Yazıcı, 2011: 70).

Sert kuvvetler ayrılığı teorisine dayanan başkanlık sisteminde kuvvetlerin denk olması öngörülür. Öte yandan hukuken eşit formüle edilen kuvvetlerden yürütme, fiiliyatta yasamaya üstün duruma geçtiği için bu sistem başkanlık sistemi olarak adlandırılır. Başkanlık sisteminde kuvvetleri oluşturan organlar bağımsızdır. Kuvvetleri oluşturan organların her biri ayrı seçimlerle oluşturulur. Ayrıca, Başkanlık sisteminde yasama kanun koyar, yürütme uygular, yargı ise sadece yargılama yapar. Bu üç kuvvet birbirlerinin fonksiyonlarına karışmazlar (Teziç, 2013: 367). Başkan kuvvetlerin sert ayrılığı prensibi gereği yasama organının faaliyetine katılamamaktadır. Bu prensibe göre başkan yasama organının toplantılarına katılamaz, yasa teklif edemez.

Ancak buna rağmen başkanın Kongre'ye⁶ mesaj hakkı vardır. Başkan bu yol ile çıkartmak istediği kanunları Kongre'ye iletebilir (Dönmez, 2015: 24).

Kuvvetlerin sert ayrılığının bir başka sonucu olarak başkanın ve meclisin karşılıklı bağımsızlıkları vardır. Her organ sadece kendi görevleriyle ile sınırlıdır; parlamento kanun koyar ama kanunun uygulanmasına karışamaz; hükümet kanunları uygular ama yapım aşamasına katılamaz. Bununla beraber "veto" olarak bilinen kontrol aracı ile başkan Kongre'nin kabul ettiği kanunların geçersizliğini sağlayabilir. Başkanın veto ettiği kanun Temsilciler Meclisi ve Senato tarafından ayrı ayrı üçte iki çoğunluk ile tekrardan kabul edilirse başkan kanunu yayımlamak zorunda kalır. Ancak Kongre'nin bu çoğunluğu elde etmesi zor olduğundan Başkan veto yetkisini Kongre'ye karşı bir tehdit olarak kullanmaktadır (Gözler, 2010: 236).

Başkanlık sisteminde bir kişi, aynı anda hem yasama organının hem de yürütme organının üyesi olamaz. Yasama organı yasaları yapar, başkan da yasalar çerçevesinde hükümet eder. Organlar arasında koordinasyon ihtiyacı doğduğunda "frenler ve denge-ler" (checks and balances) sistemi uygulanır (Erdoğan, 2001: 174). Dengeler-frenler sistemi; sert kuvvetler ayrılığının var olduğu hükümetler sistemlerinde uygulama bulur. Bu sistemlerde güçler arası ilişkive denetimmekanizmaları kabul görmemektedir. Bu halde, denge mekanizması, denetim mekanizmasının olmadığı yerde kuvvetler ayrılığı prensibinin karşılığıdır. Denge mekanizmasındaki "denge" ifadesi; terazinin bir kefesinde yasama erkinin, diğer kefesinde ise yürütme/hükümet/başkanlık erkinin bulunmasını ve bu iki erke; birbirlerinin kuvvet alanına girmeksizin birbirlerinin anayasal kuvvetlerini dengeleyebilecekleri anayasal yetkiler verilmesini ifade eder. (<https://www.tbmm.gov.tr>, 20.05.2018). Başkanlık sisteminde organlar karşılıklı olarak birbirlerinin görevlerine son veremezler. Ancak istisnai olarak yasama organı, sadece cezai sorumluluk aracı ile başkanın görevden alınmasını sağlayabilir (Teziç, 2012:507). Çünkü başkanın Kongre'ye karşı siyasi sorumluluğu bulunmamakta ancak cezai sorumluluğu bulunmaktadır.

---

⁶ABD Anayasası'nın 1. maddesi Kongre'yi ve işleyişini tanımlar. Buna göre Kongre, federal hükümetin tüm yasama gücünü temsil eder. Senato(Senate) ve Temsilciler Meclisi(House of Representatives) adı ile anılan iki meclisten oluşur. 100 üyeli Senato, Anayasa gereği, her eyaletin ikişer üyesinden oluşur. Temsilciler Meclisi üyeliği ise eyaletlerin nüfus oranına göre saptandığı için üye sayısı Anayasa'da belirtilmemiş. Günümüzdeki üye sayısı 435'tir. Erişim:<http://amerikabulteni.com/2013/01/05/abd-kongresinin-yapisi-senato-ve-temsilciler-meclisi-nedir-yasa-nasil-yapilir/>

“İmpeachment” Başkanın cezai sorumluluğuna neden olabilecek bir yasama meclisi soruşturmasıdır. ABD’de suçlandırma yetkisi Temsilciler Meclisine; Temsilciler Meclisi tarafından suçlama yapılan Başkanı yargılama yetkisi ise Senatoya aittir. Başkanın yargılanması söz konusu olduğunda Senatoya Yüksek Mahkeme Başkanı başkanlık etmektedir. Senato mahkûmiyet kararını ancak o an bulunan üyelerinin üçte ikisinin oyuyla verebilir (<https://www.tbmm.gov.tr>, 20.05.2018).

Mahkûmiyet halinde, Başkan görevinden alınmış olur. İmpeachment usulü siyasi nitelikte değil cezai nitelikte bir usuldür. Bu açıdan bu usul parlamenter sistemdeki meclis soruşturmasına benzemektedir (Tunç ve Yavuz, 2009: 10). İmpeachment yönteminin uygulanabilmesi için başkanın vatana ihanet, rüşvet, zimmetine para geçirme veya diğer ağır bir suçlardan dolayı suçlu bulunması gerekmektedir (<https://www.tbmm.gov.tr>, 20.05.2018). Sartori’ye göre, bir siyasal sistem, ancak ve ancak devlet başkanı, halkoyundan çıktığı, önceden belirlenmiş görev süresi içinde parlamentonun oyuyla görevden uzaklaştırılmadığı ve atadığı hükümetlere başkanlık ettiği veya onları başka şekillerde manipüle ettiğinde, başkanlık sistemidir. Bu üç şartın hepsi yerine geldiğinde, tam anlamıyla bir başkanlık sistemi vardır (Sartori’den, Akt.: Doğru, 2011: 29).

1.4. AK Partinin Başkanlık Önerisi: Cumhurbaşkanlığı Sistemi

1990’lı yıllardan itibaren Türkiye siyasetinde tartışılan başkanlık sistemi, en çok 2002’den bu yana iktidarda olan Adalet ve Kalkınma Partisi tarafından gündeme getirilmiş ve bu konuda somut adımlar ilk defa bu iktidar döneminde atılmıştır. İlk somut adım olarak AK Parti tarafından hazırlanan anayasa değişikliği önerisi 2012’de Anayasa Uzlaşma Komisyonuna sunulmuştur.⁷ Öneriyle hükümet sistemi olarak başkanlık sistemi öngörülmüş, bunun yanında yargı, yürütme ve yasama açısından birçok yeni düzenleme getirmekteydi. Metnin kamuoyuna sunulmasında sonra geçen dört buçuk yıllık sürede hükümet sistemi arayışları başkanlık modeli ekseninde gelişmiş ve sunulan bu öneri metni de tartışmaların odağında yer almıştır.

⁷ Taslağın tam metni için:

https://www.academia.edu/23736549/AK_PARTI%C4%B0_BA%C5%9EKANLIK_S%C4%B0STEM%C4%B0_%C3%96NER%C4%B0S%C4%B0_TAM_MET%C4%B0N

2016 yılında Adalet ve Kalkınma Partisi ve Milliyetçi Hareket Partisi arasında yürütülen görüşmeler sonucu başkanlık sistemini esas alan bir anayasa değişikliği için anayasa değişikliği önerisi hazırlanmıştır. Değişiklik metni 10 Aralık 2016 günü TBMM'ye sunulmuş ve 20 Ocak 2017 günü MHP'nin desteğiyle mecliste kabul edilmiştir. Meclis tarafından kabul edilen anayasa değişikliği teklifi için 16 Nisan 2017 tarihinde referanduma gidilmiş ve %51,41 evet oyuyla anayasadaki belirli maddeler için değişiklik öneren anayasa paketi halk tarafından kabul edilmiştir.

2012 anayasa değişikliği önerisi ve 2016 teklifinde temel olarak aynı hükümet sistemi (Başkanlık) benimsenmiş ancak 2012 önerisinde taslakta kullanılan 'Başkan' ifadesi 2016 teklifinde Cumhurbaşkanı olarak değiştirilmiştir. Bu değişiklikte birlikte AK Parti tarafından önerilen hükümet sistemi "Cumhurbaşkanlığı Sistemi" adını almıştır. 2012'de Anayasa Uzlaşma Komisyonuna verilen öneriye göre, halk oylamasıyla seçilen Başkan beş yıl boyunca görevde kalır. Bir kişi en çok iki defa Başkan seçilebilir. Başkanlığa aday olabilmek için, son genel seçimde en az yüzde 5 oy almış siyasi partiler tarafından aday gösterilmek ya da 100 bin vatandaş tarafından adaylık için başvuruda bulunulması gerekmektedir.⁸Başkan doğrudan halk tarafından ve seçime katılanların çoğunluk oyuyla seçileceği için gücünü halktan alır. Başkanın gücü, milletvekillerine veya parti içi delege hesaplarına bağlı değildir (Yayman, 2016:299). 2012'de önerilen bu değişiklik aynı şekilde 2016'da da anayasa değişikliği teklifinde yer bulmuştur.

2012 anayasa değişikliği önerisi, Başkan'la birlikte Başkan Yardımcısı seçilmesini de öngörmektedir. Başkan adaylarının oy pusulasında bir de Başkan Yardımcısı adayı yer alacak, Başkan Yardımcısı Başkan'la birlikte seçilecektir. Başkan Yardımcısı, Başkan'ın hastalık gibi nedenlerle görevini geçici olarak bıraktığı durumlarda ona vekâlet edecektir. Başkan'ın ölümünde makamını boşalttığı durumlarda ise, seçime kadar olan sürede Başkanlık görevini yerine getirecektir. 2016 teklifinde ise 106.madde de "Cumhurbaşkanının seçildikten sonra bir veya daha fazla yardımcı atayabilir" şeklinde ifade edilmiş ve bu şekilde kabul edilmiştir (www.anayasa.gov.tr, 20.05.2018).

---

⁸ Bkz. Anayasa Taslağı Metni, Madde 161

2016’da yapılan değişiklikte 2012’deki anayasa teklifine göre Amerikan tipi Başkanlık modelinden uzaklaştığı görülmektedir. ABD’de Başkan yardımcısı bir tanedir ve halk tarafından seçilir bu yönüyle Cumhurbaşkanlığı sistemi Başkanlık sisteminden ayrılmaktadır (<https://setav.org>, 08.02.2018).

2012’de Anayasa Uzlaşma Komisyonuna sunulan anayasa değişikliği ile ilgili önerinin ‘yürütme’ ile ilgili düzenlemelerinin bulunduğu son bölümde yürütme yetkisinin AK Parti önerisiyle ‘Başkan’a verilmesi öngörölmüş bu bölümde Başkan’a sistem içerisinde geniş yetkiler tanınmıştır.

2016 anayasa değişikliği teklifinde yürütme yetkisinin Cumhurbaşkanına ait olduğu belirtilmiş, Cumhurbaşkanının görev ve yetkileri Anayasa’nın 104. maddesinde gösterilmiştir. Bu maddeye göre Cumhurbaşkanı yasama organının dikkatini çekmek üzere “ülkenin iç ve dış siyaseti hakkında Meclise mesaj verir, Cumhurbaşkanı yardımcılarını ve bakanları atar ve görevlerine son verir, üst kademe kamu yöneticilerini atar ve görevlerine son verir, milli güvenlik politikalarını belirler ve gerekli tedbirleri alır, TBMM adına Türk Silahlı Kuvvetlerinin Başkomutanlığını temsil eder ve Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullanılmasına karar verir YÖK üyelerinin yarısını ve üniversite rektörlerini seçer, yabancı devletlere temsilci göndermek yetkilerini tek başına kullanabilmektedir.” Bunun için Meclis’in ya da herhangi bir organın onayına gerek görülmemiştir (Akgün, 2017: 5).

Yürütmenin kanun yapma süreçlerine dâhil edilememesi sebebiyle her iki anayasa teklifinde de Cumhurbaşkanı’na kararname çıkarma yetkisi tanınmıştır. 2016 değişiklik teklifi Cumhurbaşkanlığı kararnamelerini Anayasa’nın 104. maddesinde düzenlemiştir. 2016’da yapılan anayasa değişikliği teklifinde 2012 Anayasa önerisine kıyasla kanunun kararnameler karşısındaki üstünlüğünü açık bir şekilde koruduğu ve bunu pratik olarak da güçlendirdiği görülmektedir. 2016 teklifinde kararnamelerin yalnızca yürütme yetkisine dair konularda çıkarılabileceği ifade edilerek oluşması muhtemel bir belirsizliğin de önüne geçilmiştir.

2016'da yapılan değişiklikle kuvvetler arası denge ve denetlemenin sağlanması adına önceki taslağa ek olarak iki yeni sınırlama getirilmiştir. Dikkat çeken ilk düzenleme anayasada özel olarak kanunla düzenlenmesi öngörülen konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarılmayacak olmasıdır. İkincisi herhangi bir hususta çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnamesi TBMM'nin aynı konuda bir kanun kabul etmesi halinde hükümsüz hale gelecektir (Akgün, 2017: 3-5).

2016 teklifinde Cumhurbaşkanına verilen bir başka önemli yetki, olağanüstü hal ve sıkıyönetim ilan etme yetkisidir. Cumhurbaşkanı, çıkaracağı kararnamelerle bu konularda tek başına karar verebilmektedir. Gerek sıkıyönetim ve olağanüstü hal ilanında, gerekse sıkıyönetim kararnamesi ve olağanüstü hal kararnamesi çıkartılmasında Meclis onayı öngörülmemiştir (Ataay, 2013: 271). Cumhurbaşkanlığına verilen bu kararname yetkisinin olağanüstü hallerde ve savaş hallerinde çıkarılması durumunda şekil ve esas bakımından Anayasaya aykırılığı iddiasıyla, Anayasa Mahkemesinde dava açılmayacak olması kararnamelerin denetimsizliğine neden olmakla birlikte ortaya çıkabilecek hak ihlallerinin de engellenmesinde rol oynamaktadır.

AK Parti'nin önerdiği Cumhurbaşkanlığı sisteminin yasama açısından temel özelliği, yasama yetkisinin 600 milletvekilinden oluşacak TBMM'ye verilmesidir. Taslağın getirdiği önemli bir yenilik, yedek milletvekilliğinin getirilmesidir. Böylece, boşalan milletvekillikleri için ara seçim yapılması uygulaması da kalkmış olacaktır. Buna göre, siyasi partiler genel seçimlerde her seçim çevresinde seçilecek milletvekili sayısının 1/3'ü kadar yedek milletvekili adayı gösterecektir. Milletvekilliğinin herhangi bir sebeple boşalması durumunda, partilerin seçimde gösterdikleri aday listesindeki sıraya göre, öncelikle seçilemeyen adayların, daha sonra da yedek adayların milletvekili olması öngörülmüştür (<https://anayasa.tbmm.gov.tr>, 08.02.2018)

Cumhurbaşkanlığı sisteminin temelde Başkanlık sistemiyle aynı olduğu görüşü AK Parti'nin getirdiği anayasa değişikliğiyle aslında Başkanlık sisteminin temel özelliklerinden belirgin şekilde ayrılmasıyla çelişmektedir. Bu özelliklerden biri olan Başkanın parlamentoyu fesih hakkının olmamasıdır.

Ancak 2016'da Cumhurbaşkanlığı sistemi için yapılan anayasa değişikliğinde anayasanın 116.maddesinin 2. fıkrasında değişiklik yapılmış ve Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanı seçimlerinin yenilenmesi yeniden düzenlenerek TBMM'ye üye sayının beşte üç çoğunluğu ile seçimleri yenileme hakkı tanınırken Cumhurbaşkanı'na hiçbir şart koşulmadan seçimleri yenileme hakkı tanınmıştır. Bu konuda seçimleri yenileme hakkının fesih ile aynı olmadığına dair iktidar çevrelerce birçok açıklama yapılmıştır.⁹ Ancak Cumhurbaşkanı Başdanışmanı olan Prof. Dr. Burhan Kuzu'nun 12 Ocak 2017 tarihinde TBMM'de yaptığı konuşmada fesih ile seçimlerin yenilenmesinin aynı anlama geleceği iması taşıyan şu cümleyi kurmuştur:

“Bizim getirdiğimiz karşılıklı fesih meselesini Amerika bugün tartışıyor”¹⁰Böylece Kuzu önerilen sitemdeki karşılıklı seçimlerin yenilenmesi durumuna “karşılıklı fesih” ismini vermektedir. Bu tartışmalarla ilgili Kamu Hukuku Profesörlerinden Kemal Gözler “Referandumdan Önce Referandumdan Sonra” adlı kitabında (2017: 29)konuyla ilgili bir bölüm yazmış ve şu ifadelerle yer vermiştir:

‘Anayasa, Cumhurbaşkanına yasama organının seçimlerini normal yasama dönemi sona ermeden yenileme yetkisi vermiş ise, bu yetkiye siz isterseniz “fesih”, isterseniz “yenileme”, isterseniz “dissolution”, isterseniz “Auflösung”, isterseniz “disolución”, isterseniz “Pingrof”, isterseniz “ontbinding”, isterseniz “Oppløsningsrett”, isterseniz “pocnyck”, isterseniz “hajottaminen”, isterseniz “X”, isterseniz “Y” deyin bir şey değişmez; ortada hep aynı yetki, hep aynı işlem vardır.’

Gözler'in (2017: 5-21) de belirttiği gibi Cumhurbaşkanının TBMM seçimlerinin yenilenmesine karar vermesi aynı zamanda kendi seçimlerinin de yenilenecek olmasının fesih işleminin hukuki varlığı üzerinde değiştireceği bir sonuç yoktur. Çünkü fesih işlemi karşı tarafında iradesini belirterek yapılan bir sona erdirme işlemi değildir. Fesih işlemi tek taraflı bir işlemdir.

---

⁹TBMM Anayasa Komisyonunda Adalet Bakanı Bekir Bozdağ :“önerilen Cumhurbaşkanlığı sisteminde, Meclisin seçim kararı alması hâlinde Cumhurbaşkanı seçiminin, Cumhurbaşkanının seçim kararı alması hâlinde Meclisin seçiminin yenilenmesizaretinin bulunmaktadır”. Bu konuyla ilgili detaylı bilgi için TBMM Genel Kurul tutanaklarına bakılabilir.

¹⁰TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 26, Yıl 2, 56'ncı Birleşim, 12 Ocak 2017 Perşembe, <https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem26/yil2/ham/b05601h.htm>, 19.02.2018

Cumhurbaşkanı, seçimlerin yenilenmesini açıkladığında TBMM'nin seçimleri yenilenir. Dolayısıyla karşılıklı bir irade beyanına dayanmaması nedeniyle yapılan işlem seçimlerin yenilenmesi olarak telaffuz edilse dahi hukuki olarak fesih işlemiyle aynı niteliği taşımaktadır. TBMM'nin seçimleri beşte üç çoğunluğun oyuyla yenilemeye karar vermesiyle Cumhurbaşkanlığı seçiminin de yeniden yapılacak olması TBMM'ye yani yasama organına Cumhurbaşkanını görevden alma yetkisi vermektedir. Bu durumda 2016 anayasa değişikliği ile getirilen Cumhurbaşkanlığı sisteminin Başkanlık sisteminden farklı olduğu göze çarpmaktadır. Başkanlık sisteminde hiçbir koşulda yasama organı Başkan'ı seçimleri yenileme yoluyla ya da güvensizlik oyuyla görevden alamaz. Bu anlamda Cumhurbaşkanlığı sistemi Başkanlık sisteminden ayrılmaktadır (<http://www.anayasa.gen.tr>, 12.02.2018).

Cumhurbaşkanlığı sisteminde Cumhurbaşkanının sahip olduğu Hâkimler ve Savcılar Kuruluna ve Anayasa Mahkemesine üye atama yetkisi, bir başka makamın onamasına tâbi olmaksızın, Cumhurbaşkanı tarafından tek başına kullanılmaktadır. Ancak ABD'de ise federal hâkimler, Senatonun onayıyla Başkan tarafından atanırlar. Başkan hâkim atama yetkisini kullanırken Senato ile uzlaşmak zorundadır. Başkan Senatonun istemediği bir hâkimi atayamaz (Gözler, 2017: 12).

AK Parti'nin önerdiği ve 2019'da yürürlüğe girecek olan Cumhurbaşkanlığı sistemi birçok yönden Amerikan tipi Başkanlık modelinden ayrılmaktadır. Amerikan tipi Başkanlık modeliyle kıyaslanmasındaki neden birçok hukukçu tarafından Amerikan modelinin dünyada en iyi Başkanlık sistemi uygulaması olarak ele alınmasıdır (<http://www.anayasa.gen.tr>, 12.02.2018).

İKİNCİ BÖLÜM

2. HABER VE TELEVİZYON HABERCİLİĞİNDE ÇERÇEVELEME

Haber olgusu kitle iletişim araçlarının var olma sebeplerinden ilki ve en önemlisidir. Kitle iletişim araçlarının işlevleri arasında haber ve bilgi verme en başta gelmektedir. İnsanların belli bir kültürel ve toplumsal yapıda bütünleşmesi ve içinde bulunduğu topluluğu anlamlandırması ve onun kurallarına göre yaşama gerekliliği, onun çevresinden haberdar olmasını gerekli kılmaktadır. Bundan dolayı, haber günlük yaşamın içinde yaşamı değiştiren, dönüştüren sürecin yapıtaşdır (Rigel, 2000: 177). Bireyin çevresinde gelişen olaylar ve sorunlar arasında bazıları, haberciler tarafından bir takım özellikleri nedeniyle seçilerek haber bültenlerinde ve gazetelerde haber olarak yayınlanma imkanı bulmaktadırlar (Atabek, 1998: 20). Haber metinlerini objektif ve tarafsız bir bakış açısıyla analiz edebilmek ve haberde kullanılan çerçeveleri inceleyebilmek için haberin ne olduğu, gazete haberlerinin nasıl inşa edildikleri ve haber çerçeveleme kriterlerinin neye göre belirlendiğini konuyla ilgili literatürden yararlanarak ortaya koymak bu çalışmanın bilimsel bir çalışma olabilmesi için önem taşımaktadır.

2.1. Haber Nedir?

Haber hakkında yapılan birçok farklı tanım bulunmaktadır. Ancak haberin tanımı yapılırken ortaklaşılan birkaç nokta vardır. Bunların başında, haberin bir olay değil, haberci tarafından algılanmış ve yeniden düzenlenmiş olay ve bilgiler olduğu, yeni ve anlamlı olması, yayınlandığı vakit hedef kitlenin büyük bir kısmını ilgilendirmesi gerektiği görüşleri yer almaktadır (Şeker, 1999: 11). Haber olgusu kitle iletişim araçlarının var olma nedenlerinden ilki ve en önemlisidir. Kitle iletişim araçlarının işlevleri arasında haber ve bilgi verme en başta gelmektedir. İnsanların belli bir kültürel ve toplumsal yapıda bütünleşmesi ve içinde bulunduğu, bireyi olduğu topluluğu anlamlandırması ve onun kurallarına göre yaşama gerekliliği, onun çevresinden haberdar olmasını gerekli kılmaktadır. Bu nedenledir ki, haber günlük yaşamın içinde yaşamı değiştiren, dönüştüren sürecin yapıtaşdır (Rigel, 2000: 177). MacBride raporunda haber; bireysel, toplumsal, ulusal ve uluslararası oluşumları akılcı bir biçimde kavramak ve gerekli kararları alabilmek için zorunlu olan veri, olgu, mesaj, görüş ve yorumların tümü olarak tanımlanmaktadır (Rigel, 2000: 178).

MacBride raporu gazetecinin haber üzerinde belli bir kimlik oluşturduğunu varsaymaktadır. John Hohenberg (Akt: Tokgöz, 2000: 36), bu iddiayı destekler şekilde şöyle demektedir: “kaç adet gazeteci varsa bir o kadar da haber tanımı mevcuttur”. Haber, habercilerin yaşam pratikleri içinde oluşan, medya kurumlarının ekonomi-politik ilişkileri ile biçimlenen ve toplumsal güç ilişkileri bağlamında yapılandırılan bir söylem biçimidir (İnal, 1996: 96).

Haberi ekonomi-politik yapıyla birlikte değerlendiren çalışmalara göre haber, alınıp satılabilen bir ‘meta’ olarak değerlendirilmektedir. Fowler (Akt: Ergül, 2000: 78) bu değerlendirmeyi yaparken şu ifadeleri kullanmaktadır:

“Haber, doğrudan gerçekliğin kendisinden çıkan doğal bir olgu değil, bir üründür. Haber bir endüstri tarafından üretilir bu endüstrinin ekonomik ve bürokratik yapısı ile medyanın diğer endüstrilerle arasındaki ilişki tarafından biçimlendirilir. Bu ilişkilerin en önemlisi haber üreten kurumların politik örgütlerle olan ilişkileridir. Genel anlamda bakıldığında ise haber, tarihsel bağlamda üstün gelen değerleri üretir ve yansıtır.”

Gündelik yaşam içerisinde gerçekleşen bir faaliyet olması temelinde, kendisini bir uzlaşımlar dizgesi tarafından yönlendirilen işaret ve simgeler olarak değil gerçek temsiller olarak sunan haberi (Tuchman, 1978: 108), bir tür olarak değil bir söylem olarak ele alan Van Dijk (1988: 109) ise, haber metinlerinin egemen söylemlerin yeniden üretildiği bağlamlar olarak ele alınması gerektiğine dikkat çekmektedir. Üzerinde uzlaşılmış bir çerçeve olarak haber, olayları tiplendirerek, toplumsal olguları ‘şeyleştirerek’ bir günlük yaşam bilgisi niteliği kazanmaktadır. Dolayısıyla insanlar kendi günlük yaşamlarını deneyimlerken durdukları referans noktasından, haberin uzlaşıya dayalı çerçevesi karşısında da aynı noktada durmaktadırlar. Bu şekilde uzlaşılmış çerçeveler dâhilindeki anlamlar dolaşıma girmekte ve toplumsal gerçekliği kurmaktadır.

Haber kavramını açıklamaya çalışan yaklaşımlardan liberal çoğulcu yaklaşım haberi; haber değeri ölçütleri ve gazeteciliğin kurallarının belirlediği, gerçek dünyada meydana gelen olaylar, kişiler ya da olgular hakkındaki en güncel bilgi, gerçekliği bir ayna gibi yansıtan nesnel, tarafsız ve dengeli bir iletişim ürünü olarak tanımlamaktadır (Çebi, 2002: 15).

Dursun (2014: 103), habere ilişkin liberal tasarımların hareket noktasını, haber değerlerinin ve gazeteciliğin profesyonellik kodlarını içeren bir kavramlar setinin oluşturduğunu belirtmektedir. Bu değer ölçütleri ve kodları içeren kavramlar seti habere konu olacak olayın seçiminde ve hikâye edilişinde önemli bir rol oynamaktadır.

Liberal-çoğulcu yaklaşım, medyayı toplumsal olayları ve nesnel gerçekliği olduğu gibi yansıtan bir ayna olarak tanımlamakta ve haberi, tarafsız, nesnel, dengeli, bilgiler içeren bir ürün olarak ele almaktadır (Işıklar, 2014: 5). Haberin özgür bir bilgi akışı içinde gerçek ve tarafsız bir biçimde üretilebileceğini açıklayan bu yaklaşım medyayı ve medyanın ürettiği ürünleri toplumsal değişimlerin ve ekonomi politik yapıların dışında ele almaktadır.

Habere farklı bir bakış açısıyla yaklaşan eleştirel yaklaşıma göre ise haber iletişim sürecinin bir parçasıdır. İnşa edilmiş, yeniden üretilmiş ve yapılandırılmış bir ürün, metin anlatı ya da söylem olarak ele alınmaktadır (Poyraz, 2002: 17). Haber toplumsal yapı içindeki ekonomik ve politik ilişkilerden etkilenerek oluşturulan bir ürün, sorunlar ve konular etrafında belirli türden anlamların sistemli şekilde kurulduğu, ideolojilerin yeniden üretildiği, çatışma ve güç için mücadele alanı haline gelen toplumsal gerçekliğin yeniden inşa edildiği bir metin ya da söylemdir (Çebi, 2002: 11).

Eleştirel yaklaşım liberal çoğulcu yaklaşımın haberi tanımlarken vurguladığı nesnellik ölçütünün bir mit olduğunu iddia etmektedir. Haberin oluşumunda ekonomi politik ilişkilere odaklanan ‘ekonomi-politik yaklaşıma’ göre haber, toplumsal üretim dinamikleri tarafından belirlenen, kapitalizmin temel yapısal özelliklerini yansıtan bir üründür. Bu yaklaşım haberi tanımlarken medya kuruluşunun sahiplik yapısını, siyasal iktidarla olan ilişkisini ve sermaye dinamiklerinden yola çıkarak, egemen değerlerin üretilmesine yardımcı bir araç olarak tanımlamaktadır (Dursun, 2014: 129).

Kültürel çalışmalar yaklaşımı ise haberi; gerçekliğin ideolojik temsiliyeti ve inşasında stratejik metinsel bir söylem olarak ele almaktadır. Haberi söylem olarak ele alan kültürel çalışmalar yaklaşımına göre medya ürünleri var olan toplumsal gerçekliğin bir parçası olarak, çoğu kez egemen sınıfların lehine gerçekliğin inşa edilişi veya yansıtılmasından ibarettir (Dursun, 2014: 123).

Bu açıklamalardan sonra denilebilir ki liberal yaklaşım medyayı toplumsal gerçekleri yansıtan bir ayna olarak tanımlayıp haberin nesnellik koşullarını belirlerken, eleştirel yaklaşım nesnellüğün haber için bir ‘mit’ olduğunu iddia etmekte ve toplumsal yapı içinde ekonomiden politikadan ve iktidardan kaynaklı nesnellik koşullarının yaratılmayacağını iddia etmektedir.

2.1.1. Haber Değeri Etmenleri

Herhangi bir olayın haber niteliği kazanabilmesi için bazı özellikler taşıması gerektiği haberi tanımlama girişiminde bulunanlar tarafından ifade edilen ortak bir kanaat haline gelmiştir. Haber özelliği ya da haber değeri denilebilecek unsurları içinde barındıran bir olay artık herhangi bir olay olmaktan öte bir haber haline gelmektedir. Herhangi bir eylem ya da söylemin hedef kitlelere ulaştırılması için haber içermesi gereken haber değerleri, “gerçeklik, yenilik-güncellik, ilginçlik, önemlilik, anlaşılabilirlik” olarak ifade edilebilir (Tokgöz, 2000: 65).

Mutlu (1994: 85)’nin ifadesiyle haber değeri haber öykülerinin seçiminde, kurgulanmasında ve sunumunda kullanılan profesyonel kodlar olarak tanımlanmakta, profesyonel kodların da endüstrileşmiş haber şirketlerinin üretim ihtiyaçlarının bir sonucu olarak ortaya çıktığı belirtilmektedir.

2.1.1.1. Gerçeklik

Toplumsal sorumluluğu nedeniyle medya kurumlarının ve muhabirlerin kamuoyuna doğru ve gerçek bir şekilde aktarması gereken haber mutlak şekilde ‘gerçek’ bilgiye dayanmalıdır. Bu nedenle gerçeklik haberin en önemli unsurlarından biridir. Burada gerçeklikten anlaşılması gereken olayın oluş anındaki gerçekliğine uygunluğudur. Haberinin bir kurgu sürecinden geçtiği düşünüldüğünde, olayın gerçek oluş şekline bir miktarda ayrıldığı dikkate alınmalıdır.

Haber bize, kişisel algılamalardan ve sonrası anlatımlardan etkilenerek aktarılır bu nedenle, aktarıcının (muhabir, haberci) kişisel iz ve değerlerini taşıması kaçınılmazdır. Haberinin gerçekliğe en yakın şekli haber kaynağının güvenilirliğinin yanı sıra habercinin kişiliğine, deneyimlerine, toplumsal beklentilerine ve etik değerlerine bağlıdır (Girgin, 2000: 91).

Haber, içinde üretildiği toplum dikkate alındığında ve genelde toplumsal yapının eşit olmayan bir temel üzerine inşa edilmesi nedeniyle gerçeklik, yansızlık ve nesnellik ilkelerini olabildiğince koruması gerektiği görüşü geçerliliğini korumaktadır. Herkes için mutlak bir doğrudan söz edilemeyeceği gibi, haber içeriği ile yansıtılan gerçeğin de kimin gerçeği olduğu sorusu, haberin gerçeklik niteliğinin tartışılmasına neden olmaktadır (Ergül, 2000: 79). İnsanların özellikle televizyon izlerken verilen tüm haberleri gerçek kabul ederek algılaması televizyon haberciliğinin üstlendiği sorumluluğun hakkını vermesi gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu anlamda toplumsal olarak gerçekliği inşa etme işlevine sahip haberin doğru ve gerçek olması ve objektif bir bakışla yapılandırılması gerekmektedir.

2.1.1.2. Yenilik-Güncellik

Haberin yenilik ve güncellik özelliği hedef kitlenin habere odaklanabilmesi için önemli bir haber değeri etmeni olarak göze çarpmaktadır. Haberin güncel olması habere konu olan olayın açıklandığı tarihte kamu yararının bulunmasına dayanmaktadır. Örneğin genel seçimlerde başbakan olmak üzere aday gösterilen bir kişinin henüz siyasete girmeden karıştığı yolsuzluk olaylarının seçimlerden hemen önce haberleştirilmesi, üzerinden zaman geçtiği için olayın güncelliğini yitirdiği anlamına gelmez. Zira başbakan olacak bir adayın yolsuzluk olaylarına karışmış olması gelecek tahayyülünde irade beyanında bulunan seçmenler için güncel bir bilgidir (Işıklar, 2014: 21).

Güncellik, olayın-olgunun gerçekleştiği andan uzun bir zaman geçmiş olsa bile hatırlandığında kamu yararı bulunan ve haber değerini arttıran bir etmendir. Tokgöz (2000: 140), haber değeri etmenlerinden olan güncelliği, zamansal yakınlık olarak tarif etmektedir. Eylem, söylem ve eylem-söylem olarak üçe ayrılan haberlerin yeni ve güncel olması iki şekilde görülmektedir:

1. Habere konu olan olay yeni gerçekleşmiştir ya da bu olaylar genelde rutin ve kendiliğinden meydana gelen olaylar şeklinde ortaya çıkmaktadır.

2. Burada olay içeriği açısından eski bile olsa, yeni fark edilmiş ve yeni ortaya çıkarılmış olabilir. Bu şekilde “unutulmuş, ihmal görmüş bir bilgi” gün ışığına çıkarılmış yenilik kazandırılmıştır. Bu haberler, araştırmacı gazeteciliğin özel ürünleridir.

Yenilik, haberin bireyle buluştuğunda güncel olması anlamına gelmektedir. Haberin yeni olması, habere konu olan olayın güncel olması, topluma yeni bir katkı sağlaması ya da yeni bir bakış açısı, duruş getirmesidir (Yüksel- Gürcan, 2001: 88). Unutulmuş, ihmal edilmiş bir enformasyonun ortaya çıkarılması, ona yenilik kazandırılması haberin güncelliğini yakından ilgilendirmektedir (Tokgöz, 2000:178). Güncelliğini kaybeden bir olayın haberleştirilmesi kamu yararı gözetilmediği için haber niteliği taşımamaktadır. Bu anlamda ‘güncellik’ haber olma durumunun bir sınırını oluşturmaktadır.

2.1.1.3. İlginçlik

Genellikle bir olayın habere konu olabilmesi için insanın ilgisini çeken (human interest) olaylardan olması gerekmektedir. İnsanlar birçok konuda birbirlerinde farklı olabilirler ancak bu farklı insanlar karşılaştıkları her haberde ilgilerini çeken bir yön mutlaka bulmaktadır. Kişiler genelde, kendilerini birinci derece ilgilendirdiğini düşündükleri sorunlara odaklanmaktadır. (Işıklar, 2014: 18).

İlginçlik haberin hedef kitlede karşılık bulabilmesi için gerekli bir haber değeridir. Alınılacak haber ilgi uyandırmalıdır. İlginçliği sağlayan unsurlardan en önemli yer, yani yakınlıktır. Olayın gerçekleştiği yerin, hedef kitleye olan yakınlığı ilgi ile doğrudan ilişkilidir. Coğrafi anlamda yakınlıktan söz edilebileceği gibi psikolojik yakınlıktan da bahsedilebilmektedir (Işıklar, 2014: 18).

Haberin ilgi çekici olmasının haberciye yüklediği sorumluluk da göz ardı edilmemelidir. Olaya karşı habercinin geliştirdiği eğilim haberin ilginç olabilmesi için önemli bir belirleyicidir. Ancak haberi ilgi çekici hale getirmek adına haberin doğruluğunu ve gerçekliğini olumsuz etkileyecek şekilde olayı farklı bir sunumla yeniden inşa etmek etik ve ahlak dışı kalmaktadır. Bu nedenle haberci, habere ilginçlik katmak amacıyla yapacağı tüm müdahaleler için toplumsal hassasiyetleri dikkate almalı ve etik kurallara özen göstermelidir (Işıklar, 2014: 19).

2.1.2.1. Önemlilik

Bir olay toplumsal, siyasal, ekonomik ya da kültürel yaşamı doğrudan etkiliyor ve bu alanlarda herhangi bir gelişmeye ya da değişime neden oluyorsa önemli bir olay olarak kabul edilir (Girgin, 2002: 14). Önemliliği olayın ölçüsü ve sonucu olmak üzere iki unsur oluşturmaktadır. Kimi araştırmacılara göre her iki unsur da olayın önemlilik durumunu etkilerken kimilerine göre ise olayın sonucu en önemli etkidir (Işıklar, 2014:

19). Olayın sonucuna odaklanan araştırmacılar neden ve nasıl sorularına yanıt arayarak haberin önemlilik değerini ortaya koymaktadırlar.

Bir haberin önemliliğini medya kurumları genellikle o haberle ilgilenen hedef kitlenin sayısal çokluğu ile ölçmektedir. Medya kurumları gündemde kalmasını istedikleri olay ya da olgularla ilgili haberlerin daha çok üzerinde durarak kamuoyunun bu haber üzerindeki ilgisini artırarak haberin önemlilik derecesini belirlemektedir. Medya kurumunun belirli haberler üzerinde yaptığı bu öne çıkarma işlemleri elbette kurumun içinde bulunduğu ilişkiler ağı ile örülmektedir. Örneğin bir televizyon kanalının 3 gece arka arkaya aynı siyasi partinin görüşlerine yer vermesi izleyicide o siyasi partinin söylemleri ile ilgili önemlilik derecesini etkilemektedir. Girgin (2002: 14)'in de belirttiği gibi bir eylem ya da söylemin ya da her ikisinin etkisinin yoğunluğu ve çokluğu, yani konuyla ilgilenen hedef kitlenin sayısal çokluğu önemliliğin göstergesidir.

2.1.1.5. Anlaşılrlık

Bir olayın ya da olgunun haber olabilmesi için gereken bir diğer unsur da anlaşılabilir olmasıdır. Haber, açık ve anlaşılır olmalıdır. Haber ne olduğu, nasıl meydana geldiği, neden ve ne zaman olduğu gibi her kesimden anlayacağı şekilde yazılmalı akıllarda soru işareti bırakmamalıdır (Uğurlu ve Öztürk, 2006: 38).

Olay ya da olgular haber haline getirilirken açık ve net şekilde yapılmalı, herkesin anlayabileceği kelimeler seçilerek ağdalı bir dilden uzak durulmalıdır. Özellikle televizyon haberlerinde, haber kulak ile dinlenmekte, göz ile takip edilmektedir. Bu nedenle haberlerin aktarılması sırasında kelime ve cümleleri tekrar etme imkânı olmadığından haberin anlaşılır bir dile sahip olmasının önemi artar (Çoban, 2009: 9).

Geniş kitleleri etkilemedeki rolü nedeniyle televizyonun dil, yani anlaşılrlık konusunda avantajları ve dezavantajları bulunmaktadır. Bu durumun farkında olan bir habercinin izleyici kitlesine en doğru şekilde haberi aktarması beklenir. Bundan dolayı televizyoncular haber dilinin niteliksiz olmasını tercih eder. Haberci, hedef kitleye sunacağı haberin içerdiği olaya iyilik, kötülük, güzellik gibi değerler yükleyerek nitelendirmeler yapmaktan kaçınmalı haberin yorumlanmasını izleyiciye bırakmalıdır (Işıklar, 2014: 21).

2.2. Haberin İşlevleri

Haberler olaylar, olgular ve koşullar hakkında bilgi aktararak, kamuoyuna mâl olmuş durumların kamuoyu tarafından anlaşılır hale gelmesini sağlamaktadır. Haberle birlikte kamuoyunda ortak bir bilgi ve düşünme altyapısı oluşmaktadır.

Toplumsal değer ve amaçların aktarılmasında önemli bir işleve sahip olan haber ulusal ya da uluslararası meselelerle ilgili tartışma ortamının yaratılması açısından da önemlidir. Yaşadığımız dünyada olup bitenler hakkında gazeteler, radyolar ve televizyon kanallarındaki haberler aracılığıyla sürekli olarak bilgilendirilen kamuoyu, haberlerin dünyayla ilgili doğru ve gerçek bilgi verdiğini kabul ederek yorum yapabilmekte ve yaşanan dünyayı denetlediğini düşünmektedir. Bu bilgilendirme 'işlevi' çoğu zaman kişinin tanımadığı muhabirler, yazarlar tarafından yapılırsa da habere karşı duyulan platonik güven asla sorgulanmamaktadır. Haberin, bilgi verme, haberdar etmenin dışında reklam yoluyla ekonomik sistem hakkında da bilgi verme, ürünlerin tanıtılması ve satın alınması yönünde ikna girişim işlevi de unutulmamalıdır. Bunun yanında eğlendirme de haberin işlevleri arasında yer almaktadır. Haberin izlenilir hale gelmesi için günümüz haberciliği açısından bir kurtuluş olarak görülen eğlendirme işlevi, eğlence ve magazinçerikli haberlerle gerçek dünyanın sıkıcı ve üzücü gerçekliğinden haberi izleyeni uzaklaştırmakta ve haberi daha izlenilir kılmaktadır (Tokgöz, 2000: 95).

Haber aynı zamanda bazı fikirlerin savunuculuğunu yaparak, topluma belirli yönde fikir değişikliği getirmekte yeni tutumların yerleştirilmesini sağlamaktadır. Bu işlevi görürken, zaman zaman siyasal karar alma yönünden ikna etmeye yönelerek, bazı fikirlerin değiştirilmesinde, şekillenmesinde rol oynamaktadır (Tokgöz, 2000: 94). Haberin kendisi, kişileri siyasal ve ekonomik açıdan bilinçlendirip belirli bir tutuma ikna etmeye çalışırken yönlendirme içeren ifadeler kullanılmaktadır. Haberin ne işe yaradığıyla ilgili olarak haberleşme araçlarının yönetimi, bu araçlardan sunulan haberler üzerinde uygulanan yasal ve kurumsal denetimler ve seçimler, haberin yapıldığı medya kurumuyla ilintisi ölçüsünde anlam kazanmaktadır. İnsanın günlük temel ihtiyaçlarından biri haline gelen haber, kitle iletişim araçları aracılığıyla en genel anlamda kamuoyu oluşturma işlevi görmektedir.

2.3. Televizyon Haberciliği

Haber, Yüksel ve Gürcan (2005: 55) tarafından bir olay, bir olgu üzerine edinilen, iletişim organlarıyla verilen, insanları ilgilendiren zamanlı olan, fikrin, olayın, sorunun özeti olarak tanımlanmaktadır.

Bir olay, fikir ya da bir kanının toplumun bilgi ve ilgisini geliştirecek, dönüştürecek, gerçekliğin kurgusal olarak yayımlanacak medya organizasyonunun yapısına, teknolojisine ve ideolojisine göre yeniden kurgulanması olarak değerlendirilen haber olayın, bilginin kendisi değil aktarımıdır (Ulus, 2006: 261). Burton'un da (2008: 155) belirttiği gibi medya ürünlerine benzer şekilde haberlerin kendisi de seçme ve inşa etme sürecinin bir sonucudur. Haberin belirli anlatsal karakterler ve yapısal özellikler edinecek bilgilendirmenin bir türüne dönüşmesi, çeşitli editöryel süreçlerden geçmesi, haberin kaynağı olan 'malumat'ın ilk halinden uzaklaşmasına dolayısıyla değişerek yeni bir form kazanmasına neden olmaktadır.

Haber içeriğinin, parçalanmış dünyaların onarılmasında kullanılacak manipülatif bilginin üretimine ve dağıtımına hizmet etmesi olgusu, medya kurumlarının içinde olduğu ekonomi-politik ilişki ağlarıyla düşünüldüğünde daha net bir tablo ortaya çıkmaktadır. Bu ilişkilerin sonucu olarak medya kurumunun kurumsal çıkarlarını göz önüne alarak gerçekliği farklı göstermeye dönük bir tutum geliştirdiği ileri sürülmektedir (Ergül, 2000: 105).

Televizyon haberleri gazete haberlerinden farklı olarak, anlatımını söylemin görüntüsel düzeyi ile birleştirerek gerçekçi bir söylem üretmekte ve bundan dolayı gazete haberlerine karşı üstünlük sağlamaktadır. Ayrıca bir araç olarak televizyon, habere anındalık (nowness), parçasallık (segmentation) ve tekrarlanabilirlik (repetition) unsurlarını katarak bu gerçekçi söylemi güçlendirmektedir (Fiske'den Akt: Dursun, 2014: 163). Televizyon haberlerindeki görüntüsel söylem bir yandan izleyiciye 'orada olma hissi' yaratmakta aynı zamanda da gösterilenlerin dışında olduklarını hissettirerek haberin gerçekçi metinler olarak algılanmasını kolaylaştırmaktadır. Televizyon haberciliğinin diğer bir özelliği de, yaşanan olayları izleyicilere görüntüleri ile birlikte anında aktarabilmesidir. Böylelikle devam etmekte olan bir olayla ilgili bütün gelişmeleri anında aktarmakta bu sayede izleyici için bir süreklilik oluşturmaktadır. Canlı yayın teknikleri, televizyon haberciliğinin gücünü daha da arttırmaktadır (Işıklar, 2014: 42).

GUMG (Glasgow Media Group), televizyon haberinin toplumun başat kültürel kodlarından çoğunu taşıyan üretilmiş iletiler, kültürel yapıntılar olduğunu belirtirken habercilerden kamera açlarına, kimlere ekran verileceğinden sorulacak sorulara kadar oldukça yüksek derecede dolayımlanmış bir ürün ile karşı karşıya olduğunu vurgulamaktadır (GUMG'dan Akt: Dursun, 2014: 163). Ekran karşısında yalnızca görüntüye ve sese odaklanan izleyici için bütün bu örüntüler görünmezdir. Yalnızca muhabir, sunucu ve haber vardır. Dolayısıyla izleyici genelde ekranda gördüğü haberin gerçeği yansıttığını kabul etmekte ve hakikati sorgulama ihtiyacı duymamaktadır. Böylelikle haber ortalama bir izleyici için ön yargılarının çoğalmasını sağlarken gerçekliği olduğu gibi görmesini engellemekte ve kurulu düzeni kabullenmeye yöneltmektedir.

2.4. Televizyon Haberciliğinin Özellikleri

Televizyon haberleri gazete haberlerinden farklı olarak, anlatımını söylemin görüntüsel düzeyi ile birleştirerek gerçekçi bir söylem üretmekte ve bundan dolayı gazete haberlerine karşı üstünlük sağlamaktadır. Ayrıca bir araç olarak televizyon, habere anındalık (nowness), parçasallık (segmentation) ve tekrarlanabilirlik (repetition) unsurlarını katarak bu gerçekçi söylemi güçlendirmektedir (Fiske'den Akt: Dursun, 2014: 163). Televizyon haberlerindeki görüntüsel söylem bir yandan izleyiciye "orada olma hissi" yaratmakta bir yandan da gösterilenlerin dışında olduklarını hissettirerek haberin gerçekçi metinler olarak algılanmasını kolaylaştırmaktadır.

Televizyon haberinin en önemli stratejilerinden birisi, üstünlüğünü diğer televizyon yapımlarının kurgusal, kendisinin ise gerçek olması noktasında koymasıdır (Dursun, 2014: 164). Ancak haber bir reyting alma, atlatma unsuru olarak ele alındığında zaman zaman tarafsızlık değerlerinden de uzaklaşmaktadır. Haberle ilgili çalışma yürüten kuramcılar da haberin, olayın ya da malumatın doğrudan kendisi olmadığını, haberci tarafından algılanmış ve inşa edilmiş yeni bir ürün olduğunu ifade etmektedirler (Serarslan, 2001: 38).

Televizyon ve özelinde de televizyon haberciliğini incelerken, dönemin ekonomi-politik yapısını da göz önünde bulundurmak gereği vardır (Bayraktaroğlu ve Uğur, 2011: 14). 1970 yıllardan itibaren dünyada ve 1980'li yıllardan itibaren Türkiye'de uygulanmaya başlanan yeni liberal politikalarla, özel sermayeyi güçlendirecek adımlarla özel sermaye teşvik edilmiş ve bu yeni sermayelerin iktidarla ilişki kurma isteği ve siya-

sal yapıyla olan bağlantıları güçlenmiştir. Bu dönemde, devletin ekonomik yapı içinde etkisinin en aza indirgenmesiyle beraber, daha rahat şekilde çeşitli ürünler üretebilen, uzmanlaşmaya dayanan bir katılımcı serbest piyasa ekonomik anlayışı benimsenmiştir. Bununla beraber kültürel yapıda da, üretim anlayışında gelişen çeşitlenme ve esneklik karşılığını bulmuş, iletişim alanında ulusal şirketler yerini önemli ölçüde uluslararası sermayenin etkisi altında bulmuştur. Bu açıdan toplumsal kültürel bir kitle iletişim aracı olan televizyonun yayıncılık anlayışı da dönemin baskın ekonomik dinamikleri tarafından belirlenmiştir. Bu süreçte kâr elde etme amacıyla olan sermayenin esas işi medya veya televizyon yayıncılığı olmamakla beraber sektörde güç sahibi olmaları sonucu televizyon yayıncılığı da ticari bir iş olarak görülmeye başlanmıştır (Şen ve Avşar, 2012: 49).

Ticarileşmeye başlayan televizyon yayıncılığının sonuçları kısa süre içinde televizyon ürünleri üzerinde görülmeye başlanmıştır. Özellikle habercilik yayınında gerçek bilginin reklam ve güç ilişkileri düşünülerek yeniden yapılandırıldığı ve yeniden inşa durumunun ortaya çıktığı görülmektedir. Bayraktaroğlu ve Uğur (2011: 16)'un da belirttiği gibi medyada artan ticarileşme kaygısı, özellikle habercilik alanında büyük bir değişime sebep olmuştur. 'Sulandırılmış' bilgilendirme olarak adlandırılan haberin, niteliğinin giderek düşmesi, sorunların arkasındaki olayların mütalaa edilmeden verilmesi sonucu televizyon haberciliğinde niteliksel anlamda ciddi bir gerileme yaşanmıştır.

Haberin niteliğinde yaşanan bu ciddi gerileme insanların olayları eleştiri süzgecinden geçirmeden kabul etmesine sebep olmuştur. Politik olarak da, "sulandırılmış bilgilendirme" ye dönüşen haber insanların özellikle seçim sürecinde doğru karar vermesini etkilemekte, bu da demokratikleşme sürecini dolaylı olarak tehlikeye sokmaktadır (Kalpakoğlu'ndan Akt: Bayraktaroğlu ve Uğur, 2011: 16).

Televizyon haberciliğinde görüntü kadar önemli olan bir diğer unsur da haberlerin konuşma şeklinde sunulmasıdır. Sözlü anlatıma dayanan televizyon haberi gazete haberine oranla daha kısa haber üslubu daha basit ve günlük dile yakındır. Şeker (1999: 108)'in de belirttiği gibi televizyon haberleri okuma yazma zorunluluğunu ortadan kaldırdığı için diğer haber araçlarına göre daha geniş kitlelere ulaşmaktadır. Bu nedenle bütün toplumsal kesimlerin anlayacağı bir dil kullanılması televizyon haberi yapımcıları için kaçınılmazdır.

Canlı yayın yapabilme özelliği ile televizyon haberciliği gerçekliğe dair var olan toplumsal inanışlığı arttırmakta televizyon haberinin gerçek olduğu tezini izleyiciye doğrulatmaktadır. Televizyon izleyicisi için canlı yayın haberin içinde olma hissi yaratmakta ve izleyiciyi olaya dahil ederek haberin benimsenmesini kolaylaştırmaktadır (Işıklar, 2014: 42).

Televizyon haberlerinin zaman bakımından gazeteler gibi birçok olayı derinlemesine incelemeyecek olması haberi editörleri için bir seçme sorunu yaratmaktadır. Haberlerin önem sırasına göre bir dizilim yapılması gerekliliği medya patronları için hangi olaya ekranda yer verilip hangisine yer verilmeyeceği sorununa dönüşmektedir. Haber yapım sürecinde aktif rol oynayan haber editörleri ise bu durumda medya kurumunun “göstermek istediği” haberleri seçmekle görevlendirilir ve haberler seyirciye kurumun belirlediği önemlilik derecesine göre aktarılır (Dursun, 2014: 172).

Televizyonda haber editörünün seçimi nedeniyle bir olayı görmeyen izleyici ise olayın varlığından bihaber yaşamına devam etmektedir. Bu noktada demokratik bir toplumun varlığını sürdürebilmek için en temel ihtiyaçlardan biri olan sorgulayan araştıran ve tarafsız davranması gereken televizyon haberciliği medya etiğini ihlal etmemeli ve doğru, gerçek ve tarafsız bilginin izini sürmelidir (Dursun, 2017: 176).

2.5. Türkiye’de Televizyon Haberlerinin Tarihsel Gelişimi

Kitle iletişim araçlarında yaşanan küçük değişiklikler bu araçlarla birbirine bağlanan dünyanın farklı bölgelerindeki neredeyse tüm ülkeleri değişen zamanlarda etkilemektedir. Televizyon haberciliğine, radyo haberciliğinin devamı olarak ilk kez 1948 yılında Amerika Birleşik Devletleri’nde başlanmıştır. Başlangıçta radyo haberlerinin bir spikerin görüntüsü eşliğinde okunmasından ibaret olan televizyon haberciliği, gelişen teknolojik olanaklarla izleyicilerin ilgisini toplamayı başarmıştır. Türkiye’de ise ilk kez 1966 yılında TRT kapalı devre televizyon eğitimi yayınları başlamış 1967’de TBMM Bütçe Komisyonu üyeleri için özel kapalı devre televizyon yayını yapılmış, 1967’de Ankara Televizyonu’nun teknik deneme yayınlarına başlanmıştır (<http://www.trt.net.tr>, 11.01.2018). İlk televizyon haber bülteni, 1968 yılında TRT televizyonunun deneme yayına başlamasıyla sunulmuştur (Kazaz, 2007: 151). TRT, haber ajanslarından gelen haberlerle kendini sınırlandırmayıp haberin önemini kavrayarak muhabirlerini yetiştirmiş ve habercilik konusunda adeta okul görevini üstlenmiştir.

İlk defa yurt içinde canlı haber yayını 1971’de gerçekleştiren TRT, ertesini yıl Münih Olimpiyat Oyunları öncesi Bulgaristan’la yaptığı link değişiklikleriyle yurt dışı canlı haber bağlantısı yapmıştır (Kazaz, 2007: 151).

Toplumsal değişimler ve siyasi iklimden payını alan televizyon haberciliği, dönemin tek televizyon kanalı olan TRT özerk bir kamu tüzel kişiliği iken 1972’de yapılan anayasa değişiklikleri ile “tarafsız” bir kamu iktisadi kuruluş olarak tanımlandı. Tarafsızlık vurgusuna rağmen bu tarihten itibaren siyasi iktidara yakın ve protokol haberciliğinin ağır bastığı bir döneme giren TRT 12 Eylül Askeri Darbesi sonrası yapılan anayasa değişikliği ile yeniden düzenlenmiş ve tarafsız kamu tüzel kişiliği olarak kabul edilmiştir(<http://www.trt.net.tr>, 01.03.2018).

1990’lı yıllarda liberal ekonomi anlayışının kültürel bir izdüşümü olarak okunabilecek özel televizyon kanallarının açılması, televizyon kanallarını devlete ait bir alan olmaktan çıkarmıştır. Kamu hizmetinden çıkan ve ticari kuruluşların faaliyet alanı haline gelen televizyon yayıncılığında maksimum kâr odaklı yayıncılık ortaya çıkmıştır. Kâr elde etmek için reklam gelirlerini arttırmaya çalışan özel televizyon kanalları haber programlarının içeriğini sıkıcı olmaktan uzak magazinsel, sansasyonel içeriklerle doldurarak izlenilirliğini arttırmaya çalışmıştır (Dursun, 2014: 172).

Özel televizyon kanallarının sektörde devleşmesiyle birlikte televizyonun “entertainment medium” yani eğlendirme aracına dönüşmesi, “infotainment” Türkçesiyle “habeğence” programlarının artmasına neden olmuştur (Keane, 2015: 72).

“Ticarileşme ile beraber haber nitelik olarak tabloidleşmektedir. Tabloidleşme ile haberin ekonomik-politik söylemi değişmiştir. Ciddi haberlerde bile, magazinleşme havası yaşanmakta ve eski söylemin yerini tabloidleşme almaktadır. Ciddi ekonomi-politik haberlerden çok bireyin ve çatışmaların ön plana çıkarıldığı bir habercilik anlayışı yaşanmaktadır. Haberlerde yer alan öğelere bakıldığında; suç, şiddet, yozlaşma, skandal, cinsellik ve eğlence gibi unsurların yoğun olarak yer aldığı bir sunum gözlenmektedir” (Kaypakoğlu’ndan Akt: Bayraktaroğlu ve Uğur 2011: 17).

Televizyon haberlerinin özel kanallarla birlikte yaşadığı bu değişim kuşkusuz en çok televizyon haberine karşı sonsuz güven duyan televizyon izleyicini etkilemektedir. Doğru ve objektif haber aldığını düşünen izleyici tabloid habercilikle birlikte ancak gündemdeki en magazinsel, ilgi çekici haberlerle karşı karşıya kalmaktadır.

2.6. Haber Çerçeveleme

Kamu adına denetleme ve gözetleme işlevini yerine getirme iddiasıyla ‘dördüncü güç’ olarak nitelendirilen medya, kamusal çıkarın korunması adına doğru ve tarafsız enformasyon akışı içinde olması gerekirken tersi şekilde ekonomik ve politik güç odaklarının kontrolü altında bir enformasyon akışıyla donatılmaktadır. Özellikle kitlesel anlamda daha ulaşılabilir kabul edilen televizyon yayıncılığı kısa zamanda egemen söylemlerin kamuya ulaştırılması için bir araç haline dönüşmüştür. Televizyon haberleri, televizyon seyircisinin her akşam karşı karşıya kaldığı ve dünyadan, yaşanan coğrafyadan ‘gerçek’ bilgilerin verildiği metinler olarak kabul edilmektedir (Dursun, 2014: 152).

Gündelik yaşam içerisinde gerçekleşen bir faaliyet olması temelinde, kendisini bir uzlaşımlar dizgesi tarafından yönlendirilen işaret ve simgeler olarak değil ‘gerçek’ temsiller olarak sunan haberi (Tuchman, 1978: 108), bir tür olarak değil bir söylem olarak ele alan Van Dijk (1988: 83), haber metinlerinin toplumdaki seçkin grupların hâkim inanç ve görüşlerinin yeniden üretildiği bağlamlar olarak ele alınması gerektiğine dikkat çekmektedir.

Mora (2011: 9) haberlerle ilgili olarak, ortalama insanın önyargılarını arttırdığını ve var olan gerçekliği gizleyerek kurulu düzenin kabullenmesine yönelik eğilim oluşturduğunu belirtmektedir. Haberin toplumsal otoriteler ve medya sektörüne egemen sermaye ilişkileri tarafından kontrol altına alınması ve egemen ekonomi politik içeriklerle donatılması ona kurgusal bir metin olmaktan öte anlamlar kazandırmaktadır. Haberlerin meseleleri sunum biçimi, kamuoyunun herhangi bir olaya ya da kişiye nasıl bakacağını, konuyu nasıl görüp, değerlendirip, düşüneceğine yönelik mesaj ve bakış açılarını içeren bir takım ipuçları taşımaktadır. Bir haberin üretim ve söyleminin şekillenmesinde iki unsur karşımıza çıkmaktadır. Çalışılan kurum ve editörlerin tercihleri olarak sıralanabilecek bu iki unsur haberin tarafsız ve objektif olarak izleyiciye aktarılması noktasında sorun teşkil etmektedir.

Haberin üretildiği medya kurumu, kendisi için artı değer taşıyan reklam gelirlerinden payını almak için çoğu kez reklam veren ticari kuruluş aleyhine olabilecek haberleri yeniden düzenlemekte hatta bu tür haberleri vermemektedir. Reklam gelirlerinin dışında siyasal iktidarca kabul görmek, sansüre uğramamak ve varlığını güçlendirmek

adına medya kurumları politik ilişkiler içine girmekte ve dolayısıyla yayınlarını da bu ilişkileri gözeterik oluşturmaktadır. Byolce ‘haber’ muhabirin tanık olup aktaracağı doğru ve tarafsız bilgi olmaktan çıkıp haber kurumunun içinde olduğu ekonomi politik ilişkilerle şekillenen bir hikayeye dönüşmektedir. Hikye edilirken belirli bir kurguya tabi tutulan haberler, belirli toplumsal anlamların dolaşıma girmesi için bazı yönleri seçilerek ne çıkarılmaktadır (Dursun, 2014: 151).

Bir olayda belirli bir konunun kurumsal tercihler ve ideolojik nedenlerden dolayı diğer konulara göre daha fazla yer tutması, zaman alması, daha görünür hale getirilmesi olarak tanımlanabilecek ereveleme (Kılıç, 2007: 70), özellikle konuyu yorumlayacak alıcı için geliştireceği tutumlara, etkileyeceği düşüncelere yönelik bir takım yollar, ifadeler önerilmesidir.

Haber söylemi sürecinde çerçeveleme kavramı Pan ve Kosicki (1993: 57) tarafından şu şekilde açıklanmaktadır; çerçeveler genel olarak haber söylem sürecinin bir konturunu çizmektedir. Haber söylemi süreci normalde, bir kaynak, haber değer olarak tanınan bir olay aşamasında olduğunda veya bir gazeteci tarafından bir olay veya konu hakkında bilgi arandığında başlatılır. Süreç içindeki üç unsur yani, kaynaklar, gazeteciler ve izleyiciler sosyal olarak tanımlanmış rollerine dayanan sürece girerler ve birbirlerine, tasarladıkları, oluşturduğu ve ilettikleri haber söylemiyle bağlanırlar Haber söyleminin etki alanı bir toplum hakkında paylaşılan inançlardan oluşur. İçeriğinin zorlayıcı niteliğine rağmen, bu inançlar toplumun çoğunluğunca sağduyu ya da anlaşmaya dayalı akıl olarak kabul edilir. Bu inançlar sıklıkla tekrarlanır ve haber söyleminin oluşturulduğu, iletildiği ve geliştirildiği geniş bir çerçevenin değerkenlerini belirlerler. Bu anlamda haber metninde ne çıkarılan sözcükler, kavramlar, kişiler ve semboller belirli inanç kalıplarının oluşmasına hizmet etmektedir. Haber söyleminin oluşması ve işleme stratejisini ya da söylemin kendisini keşfedebilmek için çerçeveleme analizi önem teşkil etmektedir.

2.6.1. ereveleme Kuramı

Toplumsal yaşamda birey gerek kitle iletişim araçları yoluyla gerek kişilerarası iletişim yoluyla devamlı bir enformasyon akışı içinde yer almaktadır. Bu enformasyon akışı ‘kimi’ bilgilerin tarafımızca seçilerek alındığı ‘kimi’ bilgilerin ise seçilerek izleyiciye aktarıldığı bir ereve oluşmaktadır. Bu ereve içerisinde kaynak konumunda olan

kişi ya da kurum bir konu hakkında ‘neyi’ vereceğini seçmekte, konunun alıcı tarafından istendik yönde algılanması için bir takım seçme-çıkarma işlemleri yaparak iletmek istediği mesajı görünür hale getirmektedir. Böylelikle gündeme getirilen konuyla ilgili yorumlama, ahlaki değerlendirme ve tanımlama yapılmaktadır.

Çerçeve kavramını ilk kez kullanan Erving Goffman (1974: 22), bireylerin günlük iletişimsel eylemlerinde kurdukları çerçevelerin bir kısmının varlıkların, toplumsal kuralların bir izdüşümü olarak açıkça görülebildiğini ancak büyük bir kısmının ise herhangi bir olay ya da olguyla ilgili bir değerlendirme veya yorum yapmak için yeterli olmadığını bunun yanında nasıl yapılandırılırsa yapılandırılınsın tüm çerçevelerin bir ifade doğurduğunu belirtmektedir.

Çerçeveler aracılığıyla görünüşte dağınık ve farklı olaylar düzenli kalıplarda toplanarak anlaşılır hale gelmektedir (Norris, Kern ve Just 2003: 11). Goffman’ın ‘yorumlama şeması’ olarak tanımladığı çerçeveler, Entman (1993: 164) tarafından, algılanmış gerçekliğin birkaç ögesini yok sayma ve belirli bir yorumu ilerletmek amacıyla aralarındaki bağlantıları vurgulayan bir kurgu hazırlama süreci olarak tanımlanmaktadır. Entman (1993: 51), çerçevelemenin, kaynak, metin, izleyici, kültür(toplum) olmak üzere bu dört temelde bir araya gelerek oluştuğunu ifade etmektedir. Kaynak belirli kalıplar üzerinde çalışarak bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde çerçeveleri üretir ve metin içinde belirli sözcükler, klişe imgeler ve sembollerle izleyici algısını güçlendirir, izleyiciler ise maruz kaldıkları bu çerçevelerle kendi referans çerçevelerindeki yorumları birleştirerek ahlaki bir değerlendirmeye varırlar (Entman, 1993: 53). Çerçeveleme, bir olayda belli bir konunun kurumsal tercihler ve ideolojik nedenlerden dolayı diğer konulara göre daha fazla yer tutması, zaman alması, daha görünür hale getirilmesidir. Çerçeveler ile özellikle konuyu yorumlayacak alıcı için geliştireceği tutumlara, etkileyeceği düşüncelere yönelik bir takım yollar, ifadeler önerilmektedir.

Çerçeveleme kuramının iki temel kavramı, Entman (1993: 54) tarafından “seçim” ve “göze çarpma/dikkat çekme” olarak tanımlanmaktadır.

Entman, çerçevelerin nasıl işlediğini göstermek için çerçevelerin işlevlerini dört başlık altında toplamıştır. Bunlara göre çerçeveler: ilk olarak sorunları tanımlar, daha sonra nedenleri tanımlar, ardından ahlaki değerlendirmede bulunur ve son olarak çözüm önerir (Entman 1993: 52).

Çerçeveleme yaklaşımı, kitle iletişim araçlarının bir olayın ve bilginin bazı yönlerini seçerek ve öne çıkararak (kimi zaman da bazı yönlerini saklayarak), kamuoyunda belirli bir yorumlama, değerlendirme ve sorun çözme yaklaşımı oluşturma çabası üzerinde durmaktadır.

Çerçeveleme temelde seçim yapma ve bu seçimi öne çıkartma şeklinde gerçekleşmektedir (Yüksel, 2008: 47).Başka bir tanımlamaya göre de çerçeveleme kavramı, bir durumdaki, bir değer yargısının sunulmasındaki veya problemlerin seçilmesindeki bilinçlice yapılan değişikliklerdir. Sözü edilen değişiklikler nedeniyle ortaya çıkan düşünce değişiklikleri çerçeveleme etkisini oluşturmaktadır (Iyengar'dan Akt: Atabek ve Uztuğ, 1998: 99).

Todd Gitlin (1980: 17) çerçeveyi, “habercilerin olayı kavrama, yorumlama ve aktarmasını sağlayan görsel ve sözlü haber metinlerin düzenlenmesinde rutin olarak kullandığı seçim, vurgu ve dışlama kalıpları” olarak tanımlamıştır. Gitlin (1980: 17), haber medyası ile Öğrenci Yeni Sol hareketi arasındaki ilişkiler üzerine yaptığı seminal çalışmada Goffman'ın ‘yorum şeması’ çerçeve anlayışını kullanmaktadır. Pan ve Kosicki (1993: 56)'ye göre Gitlin, çerçeveleri "kalıcı seçim, vurgu ve dışlama" olarak tanımlamaktadır. Gitlin (1980: 25), bu vurgu ve dışlamanın, seçkinlerin medya çerçevelerini kontrol mekanizması üzerinde etkili olmasıyla, toplum üzerinde asli bir hegemonik işlev oluşturduğunu iddia etmektedir.

Haber çerçevelerini ortaya çıkarabilmek için haberin nasıl kurgulandığını ve muhabirlerin kişisel müdahalelerinin dışında haberi etkileyen medya rutinleri, medyanın kaynakları kullanım biçimi ve kaynakların medya üzerindeki etkisi üzerine yoğunlaşan Tuchman (1978: 209-216), haber çerçevelerinin anlamlar inşa edip aynı zamanda onları sınırlandırdığını savunmaktadır; haber çerçevelerini bir pencereye benzeterek “pencerenin özellikleri, büyüklüğü ve biçimi, nereye açıldığı görüleni sınırlamaktadır”. Haber çerçeveleri bireye bir bakış açısı getirirken aynı zamanda bu bakış açısını seçimler ve öne çıkarmalarla sınırlandırmaktadır.

Gamson ve Modiglian'a (1989: 7) göre çerçeveleme, önemli olaylara anlam kazandırmak için meselenin ne olduğunu ortaya atan bir merkezi düzenleyici fikir olarak tanımlanmaktadır. Bu doğrultuda Gamson ve Modigliani (1989: 25) tarafından “haber sunumunda yer alan ve olaya anlamını veren bir düzenleyici fikir veya öykü akışı” ola-

rak tanımlanan çerçeveler, medyanın gerçekliği seçip düzenleme işleminin, haber inşa sürecinde ve haber öykülerini anlatış biçiminin araştırılmasında önem taşımaktadır.

Pan ve Kosicki (1993: 58) çerçeveleme analizinin haber metinlerine yönelik birçok alternatif yaklaşımdan, onlardan ödünç aldığı öğelere rağmen, farklı olduğunu vurgulamaktadırlar. Pan ve Kosicki (1993: 57)'ye göre haber söylemi sürecinde çerçeveleme kavramı, genel olarak haber söylem sürecinin bir konturunu çizmektedir. Pan ve Kosicki (1993: 59-62), inşacı bir yaklaşımla, haber söylemini oluşturan çerçeveleme araçlarını sözdizimsel (syntactical) yapı, senaryo (script) yapısı, tematik yapı ve retorik yapı şeklinde dört yapısal boyuta ayırmaktadırlar. Özetle;

1) Sözdizimsel yapıda haber hakkında çok az bilgi aktarılmakta, habere konu olan olay hikayeleştirilerek hegemonik bakış açısıyla bağlantılandırılmaktadır. Çerçeveleme aygıtları olarak en az üç şekilde etkin bir şekilde kullanılabilirler. Uzmanları alıntılıyarak veya ampirik verilere dayanarak ampirik geçerliği veya gerçekliği iddia ederek, resmi kaynaklardan alıntı yaparak ve belirli noktaları marjinalleştirerek veya bakış açısını toplumsal çarpıklıklar ile ilişkilendirerek çerçeveleme yapılmaktadır (Pan ve Kosicki, 1993:60).

2) Senaryo metin yapısı, giriş, gelişme ve sonuç bölümlerinden oluşturularak bir hikaye gibi kurgulanmaktadır. Pan ve Kosicki (1993: 60)haber yazan bir muhabirin kurgusal bir hikaye ya da öykü yazan romancıdan çok farklı olmadığını iddia etmektedir. Haber metninin senaryo yapısıyla haberin sıklıkla parçalandığı, haberin kişiselleştirildiği ve dramatize edildiği böylelikle izleyicinin dikkatinin drama, hareket ve karakterlere yöneltildiği vurgulanmaktadır.

3) Tematik yapı, bazı haberlerin eylem ya da olay odaklı değil konu odaklı hikâyelerden oluştuğunu ve bu konuyla ilgili çeşitli olayları, eylemleri veya ifadeleri bildiren bir aktarma işlevidir. Tematik yapıda muhabirin gözlemleri ve haber kaynaklarının ifadeleri ile haber konusu desteklenmekte ve sunulan temanın desteklenmesi amacıyla mantıksal çıkarımlarda bulunmak amaçlanmaktadır (Pan ve Kosicki, 1993: 61).

4) Habercilerin tutumlarının önemli bir göstergesi, profesyonellik, gözlemlerinin ve yorumlarının gerçek olarak hayatta kalmasını en üst düzeye çıkarmak veya haberin etkinliğini arttırmak için çeşitli araçlar kullanmaktır.

Retorik yapı, haber hikayesini gerçek olduğunu ve haberin etkisini arttırmak ve meşruiyetini¹¹ sağlamak amacıyla kullanılan araçları ifade etmektedir (Pan ve Kosicki, 1993: 68). Bu bağlamda, bir haber metni üzerinde yapılan çerçeve analizi, sözcüklerin seçimi ve haberin öykü haline getirilmesi, siyasi sistemin içeriği ve temsillerini izleyicilerin zihninde canlandırmak için yapılan tartışma bağlamını belirleme ve incelenen konuları tanımlamak için büyük güce sahiptir (Pan ve Kosicki, 1993: 70).

2.6.2. Haberlerde Çerçeve Kullanımı

Medyanın toplumsal olayları veya konuları sunum şekli, kamuoyunun sözü edilen olay ve konulara nasıl bakacağını, hangi resmi görüp, nasıl değerlendireceğini ve nasıl bir sonuç getireceğini belirleyen ileti ve bakış açısını içeren çerçevelerden oluşmaktadır. Bu anlamda günlük yaşam içinde bireylerin herhangi bir olay veya konuyu algılamaları ve bakış açılarını belirlemelerinde bir araç olan çerçeveleme, medyanın bir konunun belli seçimlerle öne çıkarılması, önemli hale getirilmesi ve konuya dair nasıl düşünüleceğinin belirlenmesiyle işlev kazanmaktadır.

Çerçevelemenin özü, bazı gerçekleri, imgeleri veya gelişmeleri diğerlerine göre önceliklendirmek ve belirli bir inancı teşvik etmektir. Haber çerçevesi, bir olayla ya da sorunla ilgili haberi anlamlı hale getirmek için oluşturulan; haberde nelerin içerileceğini, nelerin dışarıda bırakılacağını belirleyen genel bağlamdır (Atabek ve Uztuğ, 1998: 100).

Belli çalışma süreçleri ve pratikleri aracılığıyla oluşturulan haberler toplumsal bir durumu, olayı yansıtırken birçok çerçeveleme yöntemi kullanmaktadır. Televizyonda yer alan haberlerin incelenmesiyle habere konu olan toplumsal sorunların nasıl çerçevelendiği ve kamuya nasıl sunulduğunun ortaya çıkarılması haber çerçevelerinin anlaşılması açısından son derece önemlidir (Gitlin, 1980: 112).

Haber hikâyeleri, haber üretim süreci pratikleri içinde haberciler tarafından bilinçli ya da bilinçsiz olarak bir çerçeveye yerleştirilmektedir (Durur, 2011: 27). Haberde nelerin seçilerek haber içeriğine ekleneceğine ve nelerin dışarıda bırakılacağına karar

---

¹¹ Haklılaştırma anlamına gelen meşruiyet, sosyal bilimlerde güç, egemenlik, devlet ve kurumlar gibi kavramlarla ilişkilidir. Meşruiyet ve yasalara uygunluk arasındaki sınırlar açık bir şekilde belirlenmemiştir ancak genelde üç anlam içermektedir. Birincisi, devletin ve bireylerin eylemlerinin Anayasa ve yasalara uygunluğu; ikincisi, egemenlik düzeninin yasalara uygunluğu; üçüncüsü ise, egemenliğe tabi olanların bu egemenlik düzenini yasal ve bağlayıcı olarak kabul etmeleri anlamındadır (Keskin, 2014: 167).

veren haber editörleri bir bakımından ‘anlamı sınırlandırmaktadırlar’. Böylelikle haber çerçeveleri nedeniyle izleyici geniş bir değerlendirme fırsatını kaçırmakta ve çerçevelenen haberle birlikte ortaya çıkan anlamlandırma şemasıyla değerlendirme yapmaktadır. Cappella ve Jamieson, bir haber çerçevesinin karşılaması gereken dört kriter olduğunu öne sürmektedirler. Birincisi, bir haber çerçevesinin tanımlanabilir kavramsal ve dilbilimsel özellikleri olması gerektiğidir. İkincisi, bir haber çerçevesi habercilik pratiğinde yaygın olarak gözlenmiş olmalıdır. Üçüncüsü, bir haber çerçevesi diğer çerçevelerden kesin bir şekilde ayırt edilebilir olmalıdır. Dördüncüsü de, bir çerçevenin temsili geçerliliği olması yani fark edilebilir olması ve hayal ürünü olmaması gerekmektedir. Dolayısıyla her türlü sözlü ya da görsel metnin haber çerçeveleri için birer aday olmadığı unutulmamalıdır (Cappella ve Jamieson’dan Akt: Erdoğan, 2008: 39).

Entman(1993:52)’a göre ise haber hikayesinde çerçeveyi oluşturan etmenler ‘belirli anahtar kelimelerin varlığı ya da yokluğu, kalıplaşmış sözler, stereotip imgeler ve olguları ya da yargıları tematik olarak destekleyen enformasyon kaynakları ve cümleler’ aracılığıyla ortaya çıkarılabilmektedir. Ancak politik bir haber metnindeki aktör çerçevelerinin varlığının farklı analizlerle çıkarılabileceğini iddia eden Entman (1993: 55), haber metnine egemen olmak isteyen çıkarların ya da aktörlerin kimliklerinin ortaya çıkmasıyla metne hâkim olan politik gücünde anlaşılabilceğini iddia etmektedir.

Medya çerçevelerinin Iyengar tarafından “olaya dayalı”(epizodik) ve “konuya dayalı”(tematik) olarak ayrılması televizyon haberlerinin meseleleri ele alış tarzını ortaya koymuştur. Epizodik haber çerçevesi belli bir sorunun incelenmesi şeklinde, toplumsal olayların somut örnekler ya da öznel olaylar olarak sunulmasıdır. Televizyon haberciliğinde epizodik çerçevelemenin politik konularda sorumluyu örtük hale getirme gibi önemli bir etkisi bulunmaktadır (Iyengar, 1994: 2). Tematik haber çerçeveleri ise toplumu ilgilendiren problemlerin daha genel ve içeriklerle aktarılmasıyla oluşturulur, politik başlık ve olayları belirli bir bağlama oturtabilen çerçevelerdir. Bu tür haber çerçevelerinde haber konusunu desteklemek amaçlı verilen haberler genel durumlara ve sonuçlara yöneliktir. Tematik çerçeveler olayları kendi oluşturdukları bağlam içine yerleştirirler ve daha çok tartışma konuları ve siyasal konularla ilgilidir. Haber çerçevelerinde daha yaygın olarak görülen epizodik çerçeveler ise olaylar ve kişileri öne çıkarmaktadır (de Vreese, 2001: 109).

Haber çerçeveleriyle ilgili olarak De Vreese'nin ortaya koyduğu “genel çerçeveler” ve “konu odaklı çerçeveler” ayrımı ise çerçevelerin ne ile sınırlandırıldıklarını ortaya koymaktadır. Konu odaklı çerçeveler belirli konular veya olaylar için önemliken genel çerçeveler ise geniş bir kullanım alanına uygulanarak tematik, zamansal ve kültürel sınırlamaları ortadan kaldırır. Konu odaklı çerçeveler belli bir konuyu ayrıntılı bir şekilde, tüm detaylarıyla ele alırken genel çerçeveler bir olayı ayrıntısıyla ele almaktansa geniş ölçekte çerçeveleme pratikleri konusunda karşılaştırma yapabilmeyi sağlamaktadır. De Vreese, genel çerçevelerin politik haberler ve özellikle de seçim dönemlerindeki haberler üzerinde etkili olduğunu vurgulamaktadır (De Vreese, 2001: 108).

Haber çerçeveleri bir anlamı çağrıştırıyor ve anlam biçimsel bir ilkeye ilişkin değilse tür çerçeveler olarak adlandırılmaktadır (Özarlan, 2007: 62). Valkenburg, Semetko ve De Vreese'in yaptıkları araştırmalarda beş “konu çerçevesi”nin medya söylemlerine hâkim olduğu bulunmuştur: sorumluluk, çatışma, insani ilgi, ahlakilik ve ekonomik sonuçlar çerçeveleri (Valkenburg ve ark. 2000: 555). Sorumluluk çerçeveleri bir konuya veya soruna neden olma ve çözüme sorumluluğunu iktidara, bir kişiye yada bir gruba atmaktadır. Çatışma çerçeveleri ise izleyici ilgisini çekmek için bireyler, gruplar, kurumlar arasındaki çatışmaya odaklanmaktadır. İnsani ilgi çerçeveleri insan yaşamına dair hikayeleri ve duyguları öne çıkarırken ahlakilik çerçevesi problemi veya konuyu dini inançlar veya ahlaki değerler ilişkisi içinde ele alır. Ekonomik sonuçlar çerçeveleri de konuları bireyler, gruplar, kurumlar, bölgeler veya ülkeler için doğuracağı maddi sonuçlar bakımından değerlendirmektedir.

Haber çerçeveleri, haberin ele alınış şeklinden sunuş biçimine kadar geçen süreçte habere konu olan gerçeklerin bazı yönlerinin öne çıkarılarak gündemde kalması ve bazı yönlerinin de saklanarak üzerinin örtülmesi sonucunu doğurmaktadır.

Çerçeveleme ile ilgili olarak yapılmış olan araştırmalarda, geleneksel araştırma (gündem kurma) yaklaşımında test edilen “ne hakkında düşüneceği” sorusunun ötesinde, “ne düşüneceği” ve “nasıl düşüneceğine” yönelik de bir etkinin olup olmadığı sorgulanmaktadır. Gündem kurma araştırmalarında konuların önemlilik sırasına göre medyadan kamuya geçişi değerlendirilirken çerçeveleme araştırmalarında konuların niteliklerinin değişip değişmediği ele alınmaktadır (Yüksel, 2007: 580). Dolayısıyla bir seçme-çıkarma işleminden daha fazla bir anlam içeren ve Entman (1993: 55)'in aktardığı üzere

siyasal gücün uygulanmasında önemli bir rol oynayan çerçeveleme, toplumsal destek arayan politikacıların birbirleriyle ve habercilerle metne hakim olma konusunda rekabet etmek zorunda olduğu bir alan haline gelmiştir.

2.6.3. Medya Çerçeveleri ve Birey Çerçeveleri

Çerçevelerin hem haberin sunumuna ilişkin incelemelerde hem de haberin anlaşılmasına yönelik oluşturulan bilişsel şemaların ortaya çıkarılmasına ilişkin incelemelerde farklı anlamlarda kullanılması sebebiyle çerçevelemeye dair iki anlayış ortaya çıkmaktadır.

“Siyasal söylem içinde yerleşik planlar” olarak kabul edilen medya çerçeveleri ile “bireyin kafasındaki zihinsel şemalar” olarak kabul edilen birey çerçeveleri (Özarslan, 2007: 54). Birey çerçeveleri haberlerin deneysel manipülasyon ile haber hikayesinin türüne göre veya haber konusuna göre ortaya çıkabilir. Birey çerçeveleri incelenirken çözümleme odağı olarak birey alınabileceği gibi herhangi bir toplumsal grup da örneklem olarak alınabilir (McLeod ve ark.’dan Akt: Özarslan, 2007: 57).

Entman (1993: 53), birey çerçevelerini, bilginin saklandığı ve işleyiş biçimlerini yönlendiren zihinde depolanmış fikir kalıpları olarak tanımlarken medya çerçevelerini ise haberin kendisine dair özellikler olarak tanımlamaktadır. Entman (1993: 53) bilgiyi işlemek ve yorumlayabilmek için iki referans çerçevesinden bahsetmektedir. Evrensel ve uzun vadeli siyasal görüşler ile kısa vadeli konulara dair çerçeveler. Evrensel siyasal görüşlerin bireylerin siyasal problemleri algılayıp yorumlamasında sınırlı bir etkiye sahip olduğunu belirtmektedir. Kısa vadeli konulara dair çerçeveler ise bireyin karşı karşıya kaldığı bilgiyi algılayarak düzenlemesi, yorumlaması ve algılanan bilgi üzerine yargılara varmasında etkili olmaktadır (Pan ve Kosicki, 1993: 56).

Medya çerçeveleri habercilerin, bilgiyi hızlı bir şekilde tanımlayıp sınıflandırarak izleyiciye verimli bir biçimde aktarmalarını sağlayan çalışma rutinleri olarak karşımıza çıkmaktadır (Gamson ve Modigliani, 1989: 22). Olaylar hakkında belirli bir eğilim oluşturmak için istendik yönde algı ve düşünmeyi teşvik eden medya çerçeveleri haber hikayelerinde yerleşik bir düzende görülmektedir.

Çerçeveler, kendilerine ait öne çıkarma-vurgulama, yorumlama ve dışlama kalıplarıyla meseleler hakkında belli anlamlar inşa ederek bunları sözcükler, mecazlar, kavramlar semboller aracılığıyla haber içinde temsile dönüştürür. Bu doğrultuda, medya

çerçevelerinde haberin amaca yönelik kısımları seçilip kullanılır, içerik ve konu buna göre oluşturulduktan ve gerekli perdelemeler yapıldıktan sonra okuyucu ve izleyiciye sunulur. Böylelikle onların bu fikirleri benimsemesi ve aynı doğrultuda düşünmelerinin sağlanması amaçlanmaktadır (Entman, 1991: 6). Çerçevelerin haberciler tarafından haber hikayesinde nasıl kullanıldıkları, haber hikayelerinin çerçeveleri nasıl ifade ettiği ve izleyicilerin çerçeveleri nasıl değerlendirdiği soruları çerçeveleme araştırması yapanları medya çerçevelerini incelemeye yöneltmektedir.

Çerçeveleme bir haber söylemi oluşturma ve işleme yolu olarak ya da söylemin kendisinin bir özelliği olarak incelenebilir (Pan ve Kosicki, 1993: 57). Çerçevelerin içeriğini belirlemek üzere harekette olan birçok unsur: haber kaynakları, çıkar grupları, reklamcılar, haberi manipüle etmeye çalışan güçler kendi çerçevelerini habere iliştiirmek istemektedirler. Van Gorp'un "çerçeve sponsorları" olarak adlandırdığı bu unsurların temel gayesi kendi bakış açılarını medya yoluyla kamuoyuna yansıtmaktır. Gorp'un çerçeveleme üzerindeki bu etkileri "medya yoluyla çerçeveleme" ve "medya tarafından çerçeveleme" olarak kavramsallaştırmış ve çerçeve sponsorlarının "medya yoluyla çerçeveleme" de doğrudan etkili olduklarını belirtmiştir (Gorp, 2007: 57).

Medya bizler için "konuları seçerek, ilgilenilecek olayları saptamakta, bu olayların hangi sınırlar içinde işleneceğini belirleyerek, bilgileri çeşitli süzgeçlerden geçirmekte ve gerekli gördüğü yerde vurgu ve üslubu değiştirerek, tartışmaları kabul edilebilir sınırlar çerçevesinde tutmaktadır" (Chomsky ve Herman, 2012: 100). Haberlerde rahatlıkla görülebilen çerçeveler Chomsky ve Herman (2012: 100)'ın belirttiği gibi bizler için birçok seçme, çıkarma değiştirme işlemi yapılarak oluşturulmaktadır.

Medya ve birey çerçeveleri aracılığıyla haber, izleyici için bir durumu, olayı, bilgiyi aktarmanın ötesinde, izleyicinin bilincini, sosyal ve politik sonuçları olacak şekilde manipüle etmek için inşa edilmektedir.

2.6.4. Haberlerde Bir Hegemonya Aracı Olarak Çerçeveleme

Çerçeveleme yaklaşımı 1980'li yıllardan bugüne dek psikoloji, sosyoloji ve özellikle medya çalışmaları alanında giderek artan bir ilgiyle araştırmalara konu edinmiştir. Medya çalışmalarında çerçeveleme kuramı toplumsal gerçekliğin inşa edildiğini kabul eden inşacı bir yaklaşım içinde ele alınmaktadır (Durur, 2011: 21).

Toplumsal gerçeğin oluşturulmasında en etkili araç, anlamların, ideolojilerin ve egemen değerlerin taşıyıcısı ve aktarıcısı olan dildir. Dil yalnızca bir semboller sistemi olmanın dışında belirli anlamların, kültürel kodların ve yaygın inanışların aktarıldığı yapısal bir olgudur. Gerçeğin inşa edilmesini sağlayan dildir. İdeoloji ise Althusser (2003: 101)'in tanımladığı şekliyle bireylere kendini dikte eden, başka yollara sapanları ve farklı kültürleri kendi içinde eriten bir sistemdir.

Althusser (2003: 52), devletin baskı aygıtları olarak tanımladığı araçlarla (Ordu, polis, mahkemeler, hapishaneler vs.) iktidarın egemenliğini saptadığını, ideolojik aygıtları (Okullar, İbadethaneler, Aile, Hukuk, Medya vs.) ile de egemen sınıfın ideolojisini toplumsal yaşama taşıyarak, ideolojinin yeniden üretiminin sağlandığına işaret etmektedir. Medyayı bir ideolojik mücadele alanı olarak kabul eden Althusser (2003: 51), medyanın devletin ideolojik aygıtlarından biri olduğunu, medyanın bilgi üzerinde kurduğu hakimiyetin kitleleri egemen ideolojinin lehine yeniden üretim için hazırladığını belirtmektedir. Egemenlerin ideolojilerini her gün yeniden üreten bir araç olarak medya, yalnızca ideolojik yeniden üretim için değil emek gücünün yeniden üretilmesi içinde kullanılmaktadır. Bu anlamda ideolojinin üretim ilişkilerinden bağımsız olmadığı ve ekonomik bir boyutunun olduğunu ifade etmek gerekmektedir.

Günümüzde medya kurumları kar amacı güden ticari kuruluşlardır ve farklı sektörlerde şirketleri olan dev holdinglerin tekelindedir. Medya kurumlarının sahiplik yapısı ve ekonomik örgütlenmesi haber üretim sürecini doğrudan etkileyen en önemli unsurdur. Reklam verenlerin baskısı, kontrol mekanizmaları, devletin medya üzerindeki düzenleyici rolü ve iktidarla olan ilişkileri doğrultusunda medya kurumunun oluşturduğu oto sansür, haberin üretildiği medya işletmelerini, ticari bir kuruluş olarak kazanç sağlamak için egemen ideolojinin fikirlerini desteklemek zorunda bırakmaktadır.

Zorunlu bir tercih gibi görünen bu durum oligopolleşmiş medya için kaçınılmaz bir sonudur. Bu anlamda haber medyası, siyasal ve ekonomik güç ilişkilerinin odağındaki gerçeğin yeniden inşa edildiği bir yapıdır.

Ekonomi politik yaklaşıma göre medyanın ekonomi politiği kurumsal temellerini kitle iletişim araçlarının devletin ideolojik aygıtları olarak görülmesini değiştirme çabasından alan ve kitle iletişim araçlarını her şeyden önce kar amacı güden ekonomik

birimler olarak gören bir araştırma perspektifidir (Garnham'dan Akt: Öztekin, 2008: 132).

Castells'in belirttiği üzere iktidar zorlama yoluyla veya sembolik manipülasyon mekanizmalarıyla insanların bilinçlerinde anlamlar inşa etmektedir (Castells'den Akt: Arsan ve Çoban, 2014: 39).

Medya, ekonomik seçkinlere, devlete ve gücü, iktidarı elinde bulunduranlara özel çıkarları için destek sağlama görevini yerine getirmektedir (Chomsky ve Herman, 2012: 25). Gramsci (2014: 278)'nin hegemonya kuramına göre iktidarı elinde bulunduran egemenler, kendi ideolojilerini, kültürel kodlarını ve etik değerlerini yaymak, varoluşunu ve gücünü sağlamlaştırmak ve sürekliliğini sağlamak için kitle iletişim araçlarını kullanmaktadırlar. Hegemonyanın belirgin özelliği yığınların rızasına ve ortak iradesine dayanmasıdır.

“Hegemonya, egemen ideoloji aktarımı, bilinç biçimlendirmesi ve sosyal iktidar deneyimi aracılığı ile işleyen bir süreçtir. Eleştirel yaklaşım, gücü ve egemenliği kötüye kullanmanın bütün biçimlerine karşı yöneltilmekte ve egemenliğin ideolojik temeline odaklanmaktadır. İdeoloji, iletişim içinde ifade edilen fikirler sistemi; bilinç grupları ya da bireyler tarafından taşınan duygular, kanılar, tutumlar toplamının temelini oluşturmaktadır” (Lull'dan Akt: Arsan ve Çoban, 2014: 42).

İktidar sahibi egemen güçler, kitleleri kontrol altında tutabilmek ve rızalarını kazanabilmek için kendi ideolojilerini kültürel kurumlarda yeniden üretmek zorundadırlar. Devamlı olarak bir değişiklik içinde olan toplumsal koşullar egemen ideolojinin de kendini güncelleyerek yeniden kitlelere sunmasını gerektirmektedir. İdeolojilerin değişen koşullara göre güncellenerek yeniden sunulması ve halkın ikna edilmesi için kitle iletişim araçları kullanılmaktadır.

Günümüzün belirleyici ekonomik, politik paradigması neoliberalizme göre iktidarlar, ideolojik hakimiyet kazanmak ve iktidar hegemonyasının sürdürülebilirlik için daima kitle iletişim araçları üzerinde tahakküm kurmak durumundadırlar.

McChesney'e göre, “neoliberalizm, temsili demokrasilerde ve halkın karar verme mekanizmasına etkin şekilde katılımı için gerekli bilgi ve bilgiye ulaşım olanakları ve kamuya açık tartışma alanları halktan uzak tutulduğunda işlemektedir” (McChesney'den Akt: Chomsky, 2000: 9). Oysa medya, halkın kamuya açık tartışmalara katkı

yapabilmelerine ve kamu politikalarının şekillendirilmesinde halkın söz sahibi olmasına olanak sağlayacak şekilde yapılmalıdır (Curran'dan Akt: Şen ve Avşar, 2012: 48).

Medya sahipliğinin neoliberal politikalarla sermaye kontrolüne geçmesi ile medya patronlarının kurumlarını ekonomi politik çıkarlar içinde büyütme gayesi haberciler üzerinde örtülü ya da açık olarak sansür oluşturmaktadır. Bu durum haberin işlevleri ve haberin değerlerini değişime ve dönüşüme uğratmaktadır (Dursun, 2014: 172).

“Medya, siyasi tercihler başta olmak üzere, kültür, algılama, yaşam biçimleri, ekonomik tavırlar ve daha birçok konuda belirleyicidir” (Arşan ve Çoban, 2014: 49). Toplumda ideolojik ve ekonomik olarak ezilen belli sınıfların rızasını almak için egemenler tarafından kurulan hegemonik güç haber medyasında hangi haberlerin yer alacağından, haberlerin nasıl sunulacağına kadar bütün süreçlere müdahale etmektedir. Gitlin (1980: 75), haberlerdeki hegemonyacı değerlerin, iktidar tarafından dayatılan çerçevelerin benimsenmesiyle, egemen seslerin dışında kalan seslerin de meşru olmadığı yanılığını yarattığını söylemektedir. Egemen güçlerin çerçevelere hâkim olmak için mücadele etmesi ve haber çerçeveleri için sponsorluk yapması, hegemonya araştırmalarında haber çerçevelerinin bir araç olarak örtük ideolojik anlamların ortaya çıkarılmasında ne denli önemli bir rol oynadığını ortaya çıkarmaktadır (Özarslan, 2007: 70).

“Hükümet ve yönetim örgütleri için medya, onların kurumsal etkinliklerinin adil, eşit, meşru ve kamu yararına olduğunu kamusal alanda iddia ettikleri bir aygıttır. İktidar seçkinleri ve iktidarı temsil eden kurumların sözcülerinin öznel görüşlerinin haberde nesnel olarak temsil edilmesi, haberin söylemsel yapısı içerisinde ideolojinin işleyişinde bir strateji olarak çok önemlidir. Var olan toplumsal gerçekliğin bir parçası olan ve bazen mücadeleye ve çelişkili, bazen yönlendirilen ve kapalı anlamlandırma pratikleri içinden, çoğunlukla egemen gücü ve iktidarı elinde bulunduranların lehine gerçekliği inşa eden ve tanımlayan bir dolaylı olarak değerlendirilen eleştirel medya anlayışı içinde haberlerin konumlanması, bu çerçeve ile uygunluk göstermektedir” (Dursun, 2001: 124-125).

Haberin medya patronları ve editörler ya da gazeteciler ile haber kaynakları arasında var olan ilişkiler tarafından yapılandırma şekli, televizyon izlemenin ev yaşantısının düzenlenmesi ve ailedeki iktidar ilişkileri tarafından etkilenmesi tarzı gibi birçok alan ortaya çıkmaktadır (Arşan ve Çoban, 2014: 44).

Tuchman'a göre haber bize ne bilmek istediğimizi, neyi bilmeye ihtiyacımız olduğunu ve ne bilmemiz gerektiğini söyleyen bir çerçevedir (Tuchman, 1978: 1). Haber toplama sürecindeki kararlar (hangi hikâyenin nasıl verileceği kararları) bu anlamda hayati öneme sahiptir. Muhabirler, editörler ve yapımcılar dünyadaki olayları anlatmanın türlü yolları içinden verilere anlam yüklemek, manşet atmak ve öykü akışını oluşturmak için hâkim ideolojik ve kültürel anlamları ileten çerçeveleri oluşturmaktadır (Özarlan, 2014: 137). Buradan hareketle, iktidar hegemonyasının değerlerinin aktarıldığı bir araç olarak medyanın, haber yapım sürecinde toplumsal iktidardan, aile içi iktidara dek insan, toplum ve iktidar arasındaki ilişkiler hakkında belirleyici bir konumda olduğu vurgulanmalıdır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. 16 NİSAN 2017 ANAYASA DEĞİŞİKLİĞİ REFERANDUMUNUN

TELEVİZYON HABERLERİNDE ÇERÇEVELENMESİ

Seçim kampanyalarının kapsadığı süreç, siyasal rejimlerde farklılık gösterse de, zaman bakımından sınırlandırılmış bir süreçtir. Belirlenen zaman sınırları içinde medyadan beklenen, seçime katılan tarafları, mümkün olduğunca “nesnel” ve “tarafsız” bir biçimde temsil etmektir (İnal, 2010: 251). Ancak medya ve siyaset arasındaki ilişkinin denetleme ve yönetme süreçleriyle işgal edilmesi medyanın, çıkarların yarıştığı bir mücadele alanına dönüşmesine neden olmaktadır. Özellikle tarafsız ve nesnel ilkelerle uyumlu olması gereken haber medyasının bu mücadele ortamında belirli ideolojilerin aktarıcısı durumuna gelmesi, haberi ekonomik ve politik müdahalelerin odağı haline getirmektedir. Bir mücadele alanına dönüşen haber medyası, haber yapım sürecine yapılan doğrudan müdahalelerle politik, kültürel ve ahlaki değerlerin yeniden üretilmesine aracılık etmektedir.

Haber inşası sürecinde hangi haberlerin ekrana çıkarılacağı, seçilen haberlerin hangi boyutunun ön planda tutulacağı, habere ayrılacak zaman ve haber sırası gibi birçok unsur haberciler tarafından göz önünde bulundurulmaktadır.

Olay ve olguların habere dönüşmesi sürecinde kullanılan çerçeveler ise haberde yerleşik egemen anlamların öne çıkarılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Haber çerçeveleri ele alınan sorunun ne olduğunu belirli bir bakış açısından tanımlayarak, soruna kimin ya da nelerin neden olduğunu vurgulamakta, ahlaki yargılarda bulunmakta ve sorunun nasıl çözümlenmesi gerektiğine işaret etmektedir (Yüksel ve Gürcan, 2005: 98). Haberde kullanılan kelimeler, semboller, görüntüler ve bunların kullanılma sıklığı haberde yerleşik olan egemen bakış açısını meşrulaştıracak şekilde düzenlenmektedir. Bu anlamda bu araştırmada, haberin belirli müdahale süreçlerinden geçtiğini ortaya çıkarabilmek amacıyla, seçilen üç televizyon kanalının referandumdan önceki 10 günlük süreçte yayınlanan Ana Haber Bültenleri haber çerçeveleme yöntemiyle incelenerek örnek bir uygulama yapılmıştır.

3.1. 16 Nisan 2017 Anayasa Değişikliği

1982 anayasasının yürürlüğe girmesinden itibaren 18 kez değişikliğe uğramasına rağmen, Türkiye siyasi hayatında anayasa değişikliği tartışmaları, daima gündemde kalmıştır. Anayasa değişikliği tartışmalarının Turgut Özal ile başlayan ve Süleyman Demirel ile devam eden Başkanlık sistemi tartışmalarına evrilmesi tartışmaların, sistem değişikliği odaklı yürütülmesine sebep olmuştur. Özellikle 2002’den itibaren günümüze dek siyasal iktidarı elinde bulunduran Adalet ve Kalkınma Partisi tarafından sıklıkla gündeme getirilen sistem değişikliği tartışmaları, Anayasa değişikliğinin ‘başkanlık sistemi’ talepleri doğrultusunda medya yoluyla kamuoyuna yansımaya neden olmuştur. Başkanlık sistemi tartışmalarının henüz yoğun olarak medya gündemini meşgul etmediği bir tarih olan 2007 yılında, AK Parti tarafından yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimiyle ilgili anayasa maddelerinin değiştirilmesini içeren referandum ile Türkiye siyasi hayatında ‘başkanlık’ tartışmaları yeniden başlamıştır. Türkiye’de yapılan beşinci referandum olan 2007 anayasa değişikliği referandumuyla Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilebilmesi başta olmak üzere birçok anayasal değişiklik yapılmıştır. Özellikle anayasanın 101. maddesinde de yapılan değişiklikle parlamenter sistemin temel özelliklerinden biri olan Cumhurbaşkanının parlamento tarafından seçilmesi ibaresi kaldırılmış ve yerine “Cumhurbaşkanı halk tarafından seçilir” ibaresi getirilmiştir (<https://www.tbmm.gov.tr>, 20.05.2018). Yapılan bu değişiklikle parlamenter sistemden uzaklaşılacağına ilk işaretini veren AK Parti hükümeti 2012’de hazırladığı, hükümet sistemi olarak başkanlık sisteminin öngörüldüğü, bunun yanında yargı, yürütme ve yasama açısından pek çok yeni düzenleme içeren anayasa değişikliği önerisini Anayasa Uzlaşma Komisyonuna sunmuştur.

Anayasa değişikliği metninin kamuoyuna sunulmasının üzerinden geçen dört buçuk yıllık sürede sistem değişikliği tartışmaları başkanlık modeli ekseninde gelişmiş ve sunulan anayasa değişikliği metni de tartışmaların odağında yer almıştır. Siyasal yaşamında birçok kez başkanlık sistemine karşı olduğunu dile getiren Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Devlet Bahçeli’nin 11 Ekim 2016’da partisinin grup toplantısında AK Parti hükümetine yapmış olduğu anayasa değişikliği teklifinin meclise getirilmesi çağrısının ardından sistem değişikliği tartışmaları hız kazanmıştır.

Devlet Bahçeli'nin çağrısına hemen cevap veren Adalet ve Kalkınma Partisi tarafından, Milliyetçi Hareket Partisi ile yürütülen görüşmeler sonucu başkanlık sistemini esas alan bir anayasa değişikliği için anayasa değişikliği önerisi hazırlanarak 10 Aralık 2016 günü TBMM'ye sunulmuş ve 20 Ocak 2017 günü MHP'nin desteğiyle öneri mecliste kabul edilmiştir. Meclis tarafından kabul edilen anayasa değişikliği teklifi için 16 Nisan 2017 tarihinde halk oylamasına gidilmiş ve %51,41 evet oyuyla teklif halk tarafından kabul edilmiştir.

Halk oylaması sonucu kabul edilen anayasa değişikliğiyle, yürürlükteki parlamenter sistemin kaldırılarak adına “Cumhurbaşkanlığı sistemi” denilen temelde Başkanlık sistemiyle benzer özelliklere sahip hükümet sisteminin getirilmesi, böylece başbakanlık makamının ortadan kaldırılması, meclisteki vekil sayısının 550'den 600'e çıkarılması ve Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun (HSYK) yapısında önemli değişiklikler yapılması halk tarafından onaylanmıştır (<http://anayasadegisikligi.barobirlik.org.tr>, 02.03.2018). 11 Ekim 2016 tarihinden itibaren AK Parti hükümetinin MHP lideri Devlet Bahçeli'nin çağrısını sağduyu olarak nitelendirmesi ve ‘sistemi krizden kurtarma’ tartışmaları ile medya gündeminin ‘başkanlık sistemi’ üzerinde yoğunlaşması kamuoyu gündeminin ‘sistem değişikliğine’ kilitlenmesine neden olmuştur.

3.2. Anayasa Değişikliği Referandumu Öncesi Medyanın Siyasi Tarafalara

Dönük Tutumu

Nesnel, tarafsız ve bağımsız yayıncılık yapması gereken medya kuruluşlarının özellikle halkın geleceğe dönük irade beyanında bulunduğu siyasi seçim dönemlerinde, ideolojik, politik ve ekonomik dinamiklerden bağımsız hareket etmemesi ve ideolojik yayın çizgisi doğrultusunda kendilerine daha yakın olan siyasi tarafların seçim politikalarını öne çıkararak haberleştirmeleri, etik açıdan sorumlu bir haberciliğin dışına çıktığına işaret etmektedir. Medyanın, sorumluluğunun bir kat daha arttığı seçim dönemlerinde, siyasi taraflara eşit ve dengeli yaklaşım açısından haber medyasını nasıl organize ettiği oldukça önemlidir. 16 Nisan 2017 Anayasa değişikliği referandumuna giden süreçte Türkiye medyasında anayasa değişikliğine dair yürütülen tartışmaların incelenmesi bu anlamda önem taşımaktadır.

MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin 11 Ekim 2016 tarihinde partisinin meclis grup toplantısında başkanlık için AK Parti'ye yaptığı açık çağrının ardından, Türkiye'de yayın yapan gazete ve televizyon kanallarında anayasa değişikliğine dair yüzlerce haber, köşe yazısı ve televizyon programı yapılmış 16 Nisan tarihine dek anayasa değişikliği ve dolayısıyla başkanlık sistemi gündemde kalmıştır. Çakır (2017: 297)'ın yaptığı araştırmaya göre Sabah, Hürriyet ve Sözcü gazetelerinde 11 Ekim 2016 tarihinden 10 Aralık 2016 tarihine dek “başkanlık sistemi ve anayasa değişikliğine” dair 79 haber yayınlanmıştır. Bu süre içerisinde Sabah gazetesinde yayınlanan haberlerde iktidardaki partinin politikalarına ve liderlerine sayıca fazla yer verildiği ve haberlerin yorum içeren destek odaklı temalardan oluştuğu belirlenmiştir.

Araştırmaya konu edinen diğer gazete olan Sözcü Gazetesi'nin, ilk sayfalarında iktidar partisinin başkanlık sistemiyle ilgili politika ve liderlerine sayıca fazla yer verildiği fakat ilgili konunun haberleştirilmesinde eleştiriye odaklı ve yoruma dayalı, olumsuz bir biçimde ele alındığı belirlenmiştir. Yine sözcü gazetesinde ana muhalefet partisi olan Cumhuriyet Halk partisinin başkanlık sistemine dair politikalarını eleştiren açıklamalarını destekler nitelikte haberler yaptığı ve Halkların Demokratik Partisi'nin (HDP) başkanlık sistemiyle ilgili açıklamalarına yer verilmediği görülmüştür. Hürriyet gazetesi haberlerinde ise AK Parti, MHP, CHP ve HDP'nin siyasi politikalarına tarafsız yaklaşıldığı ve gazetenin haberlerini kurgularken en fazla bilgilendirme kaygısı güttüğü belirlenmiştir. Yine referanduma sayılı günler kala Türkiye'nin en önemli medya takip kuruluşlarından biri olan Ajans Press'in medyada referandum konulu haberlerle ilgili yapılan detaylı medya analizi sonucunda 2017 yılı itibariyle referandumla ilgili medyada 71 bin 498 haberin yer aldığı tespit edilmiş, bu haberler arasında “evet” kararına yönelik 31 bin 817, “hayır” kararına yönelik 20 bin 949 haberin yer aldığı belirtilmiştir (<http://www.avanosgazetesi.com>, 05.03.2018). Bu çalışmalarda çıkan sonuçlar değerlendirildiğinde referanduma giden süreçte gazete ve televizyon haberlerinde referandumda “hayır” oyu verecek taraflara karşı fırsat eşitliği ilkesinin göz ardı edildiği ve tarafsızlık anlayışından uzaklaşıldığı görülmektedir.

Referandum ile ilgili haberlerin incelendiği bir başka araştırma ise Demokrasi İçin Birlik platformu tarafından yapılan ve Mart 2017'de, 10 gün ve 20 günlük sürelerle 17 ulusal kanalın yayınlarının birebir izlenmesi ve Radyo Televizyon Üst Kurulu'ndan (RTÜK) bilgilerin alınması ile gerçekleştirilen, ulusal kanallarda siyasi partilere refe-

randum propagandası için ne kadar süre verildiğini ortaya koyan bir rapordur. Araştırmada belirlenen 17 ulusal kanalda yayınlanan haberler, canlı yayınlar, röportaj ve konuklu programlar incelenmiş ve AK Parti, MHP, CHP ve HDP ile cumhurbaşkanı ve danışmanlarına ayrılan süreler ele alınmıştır. Araştırmaya göre, 1-20 Mart 2017 tarihleri arasında yapılan canlı yayınlarda Cumhurbaşkanlığı'na toplam 169, AK Parti'ye 301 saatlik süre ayrıldığı, referandumda “hayır” oyu kullanacağını açıklayan HDP'ye ekranlarda yer verilmediği, CHP için ise 45.5 saat süre ayrıldığı ortaya çıkmıştır. (<http://demokrasiicinbirlik.com>, 05.04.2018)

Araştırmada 1-10 Mart 2017 tarihleri arasında incelenen haber bültenlerinde Cumhurbaşkanlığı'na 53,5, AK Parti'ye 83, CHP'ye 17, MHP'ye 14,5 saat ayrıldığı HDP'ye 33 dakika ayrıldığı belirtilmiştir (<http://demokrasiicinbirlik.com>, 05.04.2017). Demokrasi İçin Birlik Platformunun yayınladığı raporda daha önce sözü edilen araştırmalara benzer bir sonuç ortaya çıkmaktadır: referandum öncesi televizyon kanallarında ‘hayır’ ve ‘evet’ taraftarlarına eşit süre ayrılmamıştır. Cumhurbaşkanlığına ve Ak Parti'ye ayrılan süre göz önüne alındığında ve ‘hayır’ oyu kullanacaklarını açıklayan CHP ve HDP'ye, iktidara ayrılan sürenin yarısı kadar dahi süre ayrılmadığı sonucundan hareketle, araştırmada ele alınan televizyon kanallarına, referandumda ‘evet’ tarafında olan iktidarın söylemlerinin hâkim olduğu sonucu çıkmaktadır.

Televizyon kanallarında yayınlanan haberlerde yarışan siyasilerin seçmene ulaşmak için en büyük kitlesel aracı olan televizyonda yapılan bu eşitsiz ve taraflı yaklaşım, Özer'in (2001: 115) belirttiği gibi medyada sunulan haberlerin egemen ideolojinin önemli üretim alanlarından biri olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum, bağımsız ve tarafsız olması gereken medyanın, iktidarla olan ilişkileri neticesinde iktidar hegemonyasına bağlı hale geldiğine işaret etmektedir.

16 Nisan Anayasa değişikliği referandumundan 3 gün önce, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun CHP ve HDP'li üyeleri, Süleyman Demirkan, İsmet Demirdöğen ve Ersin Öngel, ortak bir yazılı açıklama yapmış ve referandum öncesi kurulun denetleme görevini yapmasının engellendiğini, televizyon kanallarının ve TRT'nin denetimsiz bırakıldığını belirtmişlerdir. Açıklamayı yapan kurul üyeleri referanduma giden süreçte RTÜK Yasasının 8. Maddesinin 1. Fıkrasının (k) bendinde yer alan “Siyasi partiler ve demokratik gruplar ile ilgili tek yönlü veya taraf tutar nitelikte olamaz” ilkesinin

RTÜK'e denetleme yetkisi verdiğini ancak bu yetkinin seçimden hemen önce hükümet tarafından kaldırılarak, kullanılmadığını ifade etmişlerdir.

“Referandum dönemi yayınları tüm uyarılarımıza rağmen adalet, fırsat eşitliği ve tarafsızlık anlayışı ve ilkesine göre izlenmemiş ve denetlenmemiştir. YSK'nın belirlediği 135 televizyondan çok az bir kısmı izlenip raporlanmış ve bunlar da YSK'ya gönderilmiştir. Büyük çoğunluğu ise denetimsiz bırakılmıştır. Kamu yayıncısı olarak tarafsızlık ilkesine uyması gereken TRT, kendi yasasına uyup uymadığı bakımından denetlenebilir olmasına karşın, RTÜK tarafından denetimsiz ve yaptırımsız bırakılmıştır” (<http://t24.com.tr>, 17.04.2018).

RTÜK üyelerinin referandumdan hemen önce yaptıkları bu açıklama televizyon kanallarının, özellikle de kamu yayıncılığı ilkesiyle tarafsız ve adil yayıncılık yaparak halkı siyasi taraflar hakkında doğru bilgilendirmesi sorumluluğu bulunan TRT'nin, OHAL (olağan üstü hal) kapsamında çıkartılan 687 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile anayasa değişikliği referandumu öncesi, Yüksek Seçim Kurulu'nun özel televizyon kanalları ve radyolara eşitlik ilkesini de içeren esaslara aykırı olarak yayın yapması halinde ceza vermesi hükmünün kaldırılmasıyla denetimsiz bırakıldığını ortaya koymaktadır. Medyanın denetlenmemesi için RTÜK'ün işlevsiz hale getirilmesi, medyanın tarafsız ve nesnel habercilik yapmasının önüne geçmektedir.

İdeolojik kontrol araçlarının egemenler tarafından kontrol edildiği ve bu kontrol araçlarından medyanın, elit ve egemen ideolojilerin yeniden üretiminde merkezi bir rol oynadığı görüşü, ideolojik göndermelerin izleyiciye seslenme ve onu konumlandırma gücüne sahip olduğunu ortaya koymaktadır (Özer, 2012: 201). Haber metinleri aracılığıyla izleyiciye seslenen ideolojiler, haber medyasını ve izleyicilerini sınırlandırmakta ve denetim altına almaktadır.

Haber metinlerinden hareketle medyanın böylesine bir ideolojik yapılanmışlıkla çevrili olduğunun ortaya çıkarılması, medya kuruluşlarının haberlerinin, genel yayın politikasını belirleyenlerin, kendi ideolojik çerçevelerini dile getirirken sundukları ipuçlarının deşifre edilmesiyle mümkündür (Dursun, 2014: 177). Bu anlamda haber metinleri incelenirken habere konu edilen olay, kişi veya kurumların nasıl öne çıkarıldığı, haberin sınırlarının nasıl çizildiği ve izleyicinin fark etmemesi için ideolojik göndermelerin nasıl örtük hale getirildiğinin ortaya çıkarılması gerekmektedir.

3.3. 16 Nisan 2017 Referandum Sürecinin Televizyon Haberlerinde Çerçevesi; ATV, Halk TV ve TRT 1 Ana Haber Bültenlerinin İncelenmesi

Günümüzde en etkili kamuoyu oluşturma aracı olan medya, ürettiği içeriklerle aynı konuyla ilgili binlerce farklı hikâyeye oluşturabilmekte ve bu hikâyelerin güvenilirliği konusunda da kitleleri inandırmayı başarmaktadır. Özellikle insanların dünyaya ilişkin gerçek bilgilere ulaşmak için başvurdukları ve çoğu zaman gerçekliğini sorgulamadıkları haber bültenlerinde, habere konu olan bir olay, olgu ya da kişi değişikliğe uğramaktadır.

Haber bülteninin yayınlandığı kanal, bu kanalın sahiplik yapısı ve ilişkili olduğu ideolojik görüş ile içinde yer aldığı ekonomi-politik ilişkiler ve son kertede bütün bu yapıların etkisi altındaki haber editörleri ve muhabirler tarafından oluşturulan haberler: haberde neyin verileceği, neyin verilmeyeceği, hangi öğelerin öne çıkarılıp çıkarılmayacağı ve haberin izleyiciye neyi nasıl düşünmesi gerektiğine kadar tüm detaylarıyla inşa edilmektedir. Bu süreçte belli bir değişime uğrayan haberler, egemen ideolojik görüşlerin ve sürekliliği istenen toplumsal anlamların bireylere ulaştırılması için bazı yönleri ile öne çıkarılmaktadır. Haber çerçeveleri yoluyla belli bir pencereden bakış açısı kazandırılan izleyiciler siyasi tercihler, tüketim alışkanlıkları, yaşam tarzları ve buna benzer birçok konuda yönlendirilmektedir. Bu anlamda haber çerçevelerinin incelenmesi, izleyicinin nasıl yönlendirildiğinin ortaya çıkarılması açısından önem taşımaktadır.

Siyasi seçim süreçlerinde adeta bir yarış pistine dönüşen haber bültenlerinde haber çerçeveleri Entman'ın deyişiyle “gücün mührü”nü taşımakta, “metne hâkim olmak için yarışan aktörlerin ve çıkarların kimliğini kaydetmektedir” (1993: 53).

Bu doğrultuda 16 Nisan 2017 anayasa değişikliği referandumu öncesi, televizyon kanallarında yayınlanan haber bültenlerinin incelenerek haber çerçevelerinin ortaya çıkarılması haber üzerindeki siyasi ve ekonomik etkilerin de ortaya çıkarılması anlamına gelmektedir. Bu nedenle, bu çalışmada seçilen üç televizyon kanalının (ATV, TRT 1 ve Halk TV) Ana Haber Bültenleri referandumdan önceki 10 günlük süreçte takip edilmiş ve referandumla ilgili olan haberlerde kullanılan çerçeveler tespit edilmiştir.

3.4. Metodoloji

Entman (1993: 52) tarafından gerçeğin bazı yönlerinin seçilerek öne çıkarılması ve daha görünür hale getirilmesi olarak tanımlanan çerçeveleme Reese (2007: 149) tarafından olayların ve konuların medya, medya çalışanları ve onların izleyicileri tarafından organize edilmesi ve anlamlandırılması olarak tanımlanmaktadır. Reese (2007: 150), çerçevelerin “sosyal dünyayı anlamlı bir şekilde tanımlamak için sembolik olarak çalışan, zamanla toplumsal olarak paylaşılan ve kalıcı hale gelen ilkeleri örgütlemek için” kullandıklarını belirtmekte ve bu anlamda medyanın siyasal yaşamdaki rolünün doğru anlaşılması gerektiğini vurgulamaktadır. Medya ve siyasal yaşamın birbirinden bağımsız düşünülmemeyeceği gerçeği, medya çalışmalarında siyasi süreçlerle ilgili araştırma yaparken medyaya dönük politik, ekonomik etkilerin ortaya çıkarılmasının önem taşıdığını ortaya koymaktadır.

Çerçeveleme analizi daha önce sınırlı sayıda araştırmacı tarafından çalışılmış bir alan olarak ilgi çekmektedir. Konuyla ilgili olarak çalışan araştırmacılardan Özarlan'ın (2007) ‘Çerçeveleme Yaklaşımı Açısından Haber Çerçevelerinin İzler Kitle Düşünceleri Üzerindeki Etkisi’ adlı doktora çalışması, çerçevelemenin alımlayıcı kitlenin tutum ve kararları üzerinde önemli etkileri olabileceğini ortaya koymuştur. Benzer şekilde Yetkiner'in (2010) ‘Ulusal Yayın Yapan Gazetelerin Siyasal Seçimlere Yönelik Gündemi Üzerine İnceleme: 2004 ve 2009 Yerel Seçimleri Örneği’ adlı yüksek lisans teziyle çerçeveleme yaklaşımının da etkisiyle basında belirli gündemlerin oluşturulduğu vurgusu yapılmıştır. Erken'in (2015) ‘Suriye Haberlerinin Türkiye Basınında Çerçevesi’ adlı yüksek lisans tezi ise haberlerde belirli fikirlerin öne çıkarılması veya dışlanması ile ortaya çıkan tüm çerçevelerin okuyucu zihninde aynı yönde çerçeveler oluşturabileceğini ileri süren çerçeveleme araştırmaları içinde yer almaktadır.

Çerçeveleme araştırmalarına dair yapılan akademik çalışmalardan bir diğeri olan İnce'nin (2015) ‘Televizyon Haberlerinde Gerçeğin İnşası ve Garbiyatçılık Sorunsalı: TRT Örneği’ adlı doktora çalışmasında televizyon haberlerinin hikâye ediliş biçiminin belirli çerçevelerle desteklendiği ve bu yolla bazı fikirlerin öne çıkarıldığı vurgulanmaktadır.

Daha önce çerçeveleme alanında yapılmış bu çalışmalar ‘çerçevelemenin’ haber kurgusunda dikkat çekici şekilde rol aldığı fikrini desteklemekte ve çerçeveleme araştırmalarının önemini arttırmaktadır. Bu anlamda 16 Nisan 2017 Anayasa değişikliği referandumundan önceki süreçte televizyon kanallarının incelenerek haber çerçevelerinin deşifre edilmesi medya söyleminin ortaya çıkarılması açısından önem taşımaktadır.

Edelman (1993: 232) çerçevelemenin alternatif sınıflandırmalar yoluyla belli siyasi inanç ve politikalara destek kazandırmakta olduğunu ve bu sınıflandırmaların siyasi manevralarda ve iknada temel öneme sahip olduğunu belirtmektedir. Bu belirlemeden hareketle, referandumdan önceki 10 günlük süreçte üç farklı televizyon kanalının Ana Haber Bültenlerinin analiz edildiği bu çalışmada ‘haber çerçeveleme’ yöntemi kullanılmıştır. Haber çerçeveleme yöntemi ile araştırmanın yapıldığı 6-15 Nisan 2017 tarihleri arasında araştırmaya dahil edilen üç (ATV, TRT 1 ve Halk TV) televizyon kanalının Ana Haber Bültenleri izlenerek referandumla ilgili haberler seçilmiş, haberlerde kullanılan çerçevelerin belirlenmesi için yazılı hale getirilmiştir. Haber metinleri daha önce bu konuda yapılan araştırmalardan yola çıkılarak değerlendirilmiş, haberler, tematik ve epizodik çerçeveler, çerçeve sponsorları ve konu odaklı çerçeveler bağlamında değerlendirilmiştir. Yine araştırma için seçilen zaman aralığından referandumla ilgili yapılan haberlerin genel haberlere oranı ve kanallara göre oranı niceliksel olarak değerlendirilmiştir.

3.5. Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın bu bölümünde haber metinlerinin çözümlenmesinde ortaya çıkan bulguların yorumlanması amaçlanmıştır. Çalışmada araştırmanın örnekleme dahil edilen ATV, TRT 1 ve Halk TV kanallarının 16 Nisan 2017 referandumundan önceki 10 günlük Ana Haber Bülteni yayınları incelenmiş ve bulgular nicel ve nitel bulgular olmak üzere ikiye ayrılmıştır.

‘Terörize edilmiş hayırcılar’, ‘Tek adam rejimi’ ‘Eyalet meselesi’ şeklinde genel çerçeveler oluşturulmuş ve bu çerçevelerin içerisinde ise alt çerçevelere yer verilmiştir. Nitel bulgular bölümünde incelenen televizyon kanallarının haberleri içinden bu çalışmada belirlenen 3 haber çerçevesine dâhil olan haber örneklerine ve bu örneklere ilişkin tespitlere yer verilmiştir.

3.5.1. Örneklemin Bütününe İlişkin Nicel Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde, referandumla ilgili haberlerin televizyon kanallarındaki Ana Haber Bültenleri içerisindeki oranına ve bu haberlere ayrılan süreye, haberlerde kullanılan başlık türlerinin kanallara göre dağılımına, televizyon kanallarının referandumla ilgili haberlere yaklaşımlarına ve 16 Nisan Referandumu haberlerinde haber çerçeveleme kodları ile haberlerde kullanılan çerçeveler, bu çerçevelerin televizyon kanallarında kullanılma oranlarına ve bu çerçevelerle ilgili anahtar sözcüklerin kanallara göre dağılımlarına tablolar halinde yer verilmiştir.

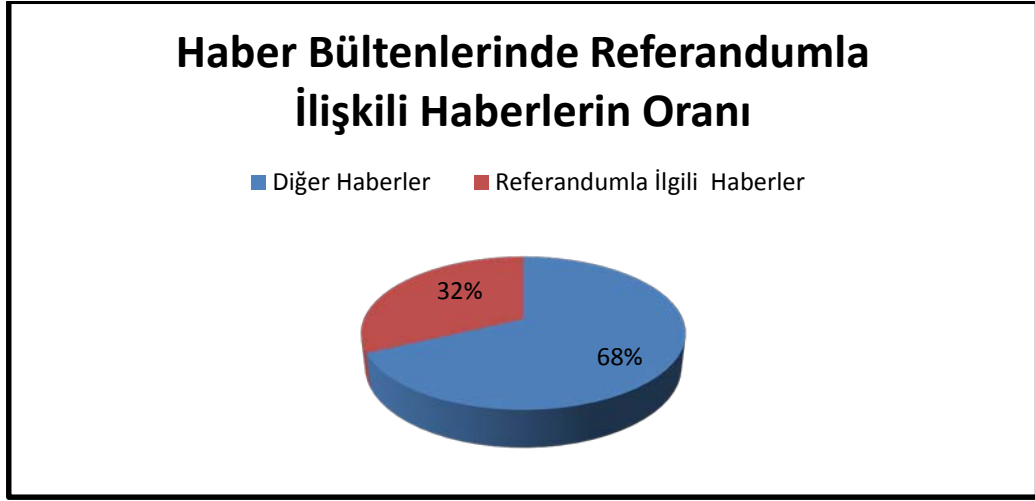
Nicel bulgular bölümünde haber çerçevelerinin net olarak ifade edilebilmesi için televizyon kanallarının çerçeve sponsorlarının ortaya çıkarılması hedeflenmiş, kanalların haber çerçevelerinde haber aktörlerine ne kadar yer verdiği incelenmiş bununla birlikte kanalların referandumla ilgili haberleri çerçevelerken ahlaki-teknik içerik içerip içermediği sayısal olarak ortaya konulmuş, haberlerde kullanılan çerçevelerin epizodik-tematik kurgulardan hangisine dahil olduğu tespit edilerek tablolaştırılmıştır.

Araştırmanın yapıldığı 6 -15 Nisan 2017 tarihleri arasında araştırmanın örneklemini oluşturan ATV, TRT 1 ve Halk TV’de yayınlanan 30 Ana Haber Bülteninin 45 ile 75 dakika arasında olduğu görülmüştür. Haber bültenleri süreleri bakımından kanallar arasında farklılık bulunmaktadır. ATV’de yayınlanan Ana Haber Bülteni 45 dakika iken bu kanalı takiben TRT 1’de yayınlanan Ana Haber Bülteni 48 dakika olarak ölçülmüştür. Halk TV’de ise tüm kanallar için 30 ile 60 dakika arasında beklenen ideal haber bülteninin dışına çıkıldığı görülmüş, Ana Haber Bülteni 75 dakika olarak ölçülmüştür.

Bu aşamada, hangi haberlerin referandumla ilişkili olduğu tespit edilirken, referanduma katılan siyasi parti ve politik çevreler ile referandumda ‘evet’ ya da ‘hayır’ oyu vereceğine dair açık şekilde açıklama yapmış kurum ya da kişilerle ilgili haberlere odaklanılmıştır. Dolayısıyla bu çalışmada referandum ile ilgili olarak nicelleştirilen veriler, doğrudan referandumu konu almış haberlerden oluşmaktadır.

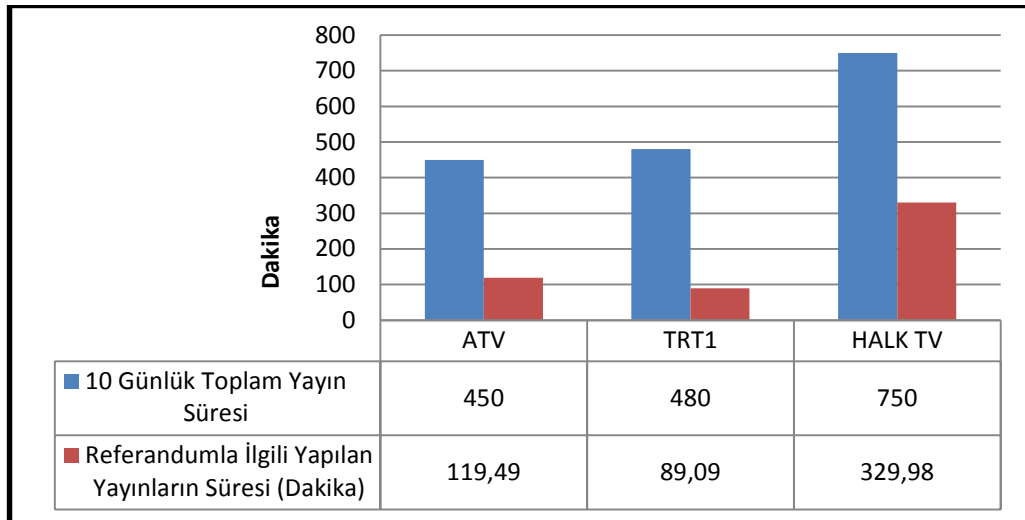

Tablo 1: Haber Bültenlerinde Referandumla İlişkili Haberlerin Oranı

Ele alınan üç televizyon kanalında (ATV, TRT 1 ve Halk TV) referandumla ilgili yapılmış toplam 195 haber incelenmiş, kanalların referandumla ilgili yaptığı haberlerin sayısında farklılık görülmüştür. Araştırmanın yapıldığı 10 gün içerisinde ATV’de referandumla ilgili olarak 49, Halk TV’de 101, TRT 1’de ise 45 haber yapılmıştır. Yine kanalların haberlere ayırdıkları süreler de farklılık göstermektedir. Araştırmada ele alınan kanallardan ortaya çıkan ve tablo 1’de sunulan verilere göre referandum konulu haberler, Ana Haber Bültenlerinin %32’lik bir bölümünü oluşturmuş dolayısıyla haber bültenlerinde üzerinde en çok durulan konu olmuştur. Ana Haber Bültenlerinde referandum temalı haberlerin sıklıkla yer alması bu konuda seçmenlerin algısını canlı tutmanın bir yolu olarak değerlendirilebilir.

Tablo 2: Haber Bültenlerinde Referandumla İlgili Yapılan Haberlerin Süresi

Tablo 2’de ortaya konulan sayısal verilere göre haber bültenlerinde referanduma en fazla zaman ayıran kanal birinci sırada, 329, 98 dakika ile Halk TV ve ikinci sırada 119,49 dakika ile ATV iken 89,09 dakika ile TRT 1 üçüncü sırayı almıştır. Bu sonuçlardan anlaşılacağı üzere Halk TV, üç haberden birinde referandum temalı haber yaparak, anayasa değişikliğini içeren referanduma gidilen süreçte, referandumu en çok haberleştiren kanal olmuştur.

Tablo 3: Haberlerde Kullanılan Başlık Türlerinin Televizyon Kanallarına Göre Dağılımı

Televizyon Kanalı	Alıntı	Yorum	Betimleyici	Toplam
ATV	20	16	13	49
TRT 1	24	8	13	45
Halk TV	55	21	25	101
Toplam	99	45	51	195

Araştırmada incelenen Ana Haber Bültenlerinde referandumla ilgili haberlerin başlık türleri de incelenmiş, alıntı, yorum ve betimleyici başlık olarak kategorilendirilmiştir. Televizyon haberleri gazete haberlerinden farklı olarak haberin verildiği görüntü üzerine genelde alt kısımda konumlandırılmış birden çok başlığı içermektedir.

Habere eşlik eden görüntüler üzerine konumlandırılan ve haberin ilerlemesiyle değişebilen bu başlıklar, kimi zaman haber aktöründen alıntı yapılarak yazılmakta kimi zaman haber editörleri tarafından haberin yorumlanmasıyla ortaya çıkmaktadır.

Araştırmada incelenen her bir haber metni için metne hâkim olan kategori belirlererek, haber başlıkları incelenmiştir. Haberde kullanılan başlık türlerinin televizyon kanallarına göre dağılımına bakıldığında Tablo 3’te görüldüğü üzere toplam 195 haberin başlığı incelenmiş ve bunun sonucunda televizyon kanallarının, 99 alıntı, 45 yorum, 51 betimleyici başlık kullandığı belirlenmiştir. Alıntı başlık en çok kullanan televizyon kanalı Halk TV(55) olurken en az kullanan televizyon kanalı ise ATV (20) olmuştur. Yorum başlık en çok kullanan televizyon kanalı Halk TV (21) olurken en az kullanan televizyon kanalı TRT 1 (8) olmuştur. Betimleyici başlık en çok kullanan televizyon kanalı yine Halk TV (25) olurken TRT 1 ve ATV kanalları (13) eşit şekilde betimleyici başlık kullanmışlardır.

Tablo 4: 16 Nisan 2017 Anayasa Değişikliği Referandumu Haberlerinde Haber Çerçeveleme Kodları

Çerçeve Örneği	Genel Çerçeveler	Durum Tanımı	Anahtar Sözcükler
Terörize Edilmiş Hayırcılar	<i>Kemal Kılıçdaroğlu'nun Darbeci Olduğu İddiası</i>	Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu'nun 15 Temmuz Darbe girişimi gecesi darbecilerin yardımıyla kaçtığı iddiasıyla ilgili haberleri içermektedir.	Kontrollü Kaçış/Kontrollü Koltuk/ FETÖ/Terör Örgütü/Hain/Darbe/ Darbeci/Terörist/ Pensilvanya/ Kandil/Saldırı
	<i>Suçlama Çatışması</i>	Referandumda 'hayır' kampanyası yürütenleri ve onların destekçilerine yönelik suçlama içeren haberleri ve 'hayır' oyu vereceğini açıklayan tarafları kınayan, eleştiren haberleri kapsamaktadır.	
	<i>Saldırı Politikası</i>	Referandumda 'hayır' oyu vereceğini açıklayan taraflara yönelik gerçekleştirilen fiziksel ve sözlü saldırıları içeren haberleri kapsamaktadır.	
Tek Adam Rejimi	<i>Dönüm Noktası Çerçevesi</i>	'Evet' oyu çıkması halinde dönüm noktası olabilecek durumlara işaret eden haberleri içermektedir.	Tek Adam/Bir Kişi/ Otoriter/ Rejim Değişikliği/
	<i>Politika Eleştirisi</i>	Muhafız kanadın başlattığı, Anayasa referandumundan 'evet' oyu çıkması halinde cumhuriyet rejiminin değişebileceğine dair tartışmalarla ilgili haberleri içermektedir.	
Eyalet Meselesi	<i>Eleştiri Politikası</i>	Anayasa değişikliği ile 'eyalet' sisteminin getirileceğine yönelik yapılan tartışmalarla ilgili haberleri içermektedir.	Üniter Yapı/ Eyalet/Rejim/ Federasyon
	<i>Eylem Bilgisi</i>	Yapılan tartışmaların gidişatına ilişkin bilgi veren haberleri içermektedir.	

16 Nisan Anayasa değişikliği referandumuyla ilgili televizyon haberlerinde, haber çerçeveleme kodlarına bakıldığında çerçeve örnekleri olarak: Terörize Edilmiş Hayırcılar' çerçevesinde 'Kemal Kılıçdaroğlu'nun darbeci olduğu iddiası', 'suçlama çatışması' ve 'saldırı politikası' çerçevelerine bakılmıştır. Bu çerçevelerde; kontrollü kaçış, FETÖ, terör örgütü, darbeci, Kandil, Pensilvanya, hain, terörist, saldırı gibi anahtar sözcükler aranmıştır. Bu çerçevenin durum tanımına bakıldığında ise 'hayır' oyu için propaganda yürütenleri ve onların destekçilerini kınayan, eleştiren haberler ile Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu'nun 15 Temmuz Darbe girişimi gecesi darbecilerin yardımıyla kaçtığı iddiasıyla ilgili haberler ve 'hayır' oyu vereceğini açıklayan taraflara yönelik gerçekleştirilen fiziki ve sözlü saldırıları içeren haberleri kapsamaktadır. 'Tek Adam Rejimi' çerçevesinde; Dönüm Noktası Çerçevesine ve Politika Eleştirisi çerçevesine bakılmıştır. Bu çerçevede: tek adam, bir kişi, otoriter yönetim, rejim değişikliği gibi sözcükler aranmıştır.

Bu çerçevenin durum tanımına bakıldığında ise ‘Evet’ oyu çıkması halinde dönüm noktası olabilecek durumlara işaret eden haberleri ve muhalif kanadın başlattığı, Anayasa referandumundan ‘evet’ oyu çıkması halinde cumhuriyet rejiminin değişebileceğine dair tartışmalarla ilgili haberleri içermektedir. ‘Eyalet Meselesi’ çerçevesinde; eleştiri politikası çerçevesi ve eylem bilgisine bakılmıştır. Bu çerçevede: üniter yapı, eyalet, rejim, federasyon gibi anahtar sözcükler aranmıştır. Bu çerçevenin durum tanımına bakıldığında ise Anayasa Değişikliği ile ‘Eyalet’ sisteminin getirileceğine yönelik yapılan tartışmalar ve bu tartışmaların gidişatıyla ilgili haberleri içermektedir.

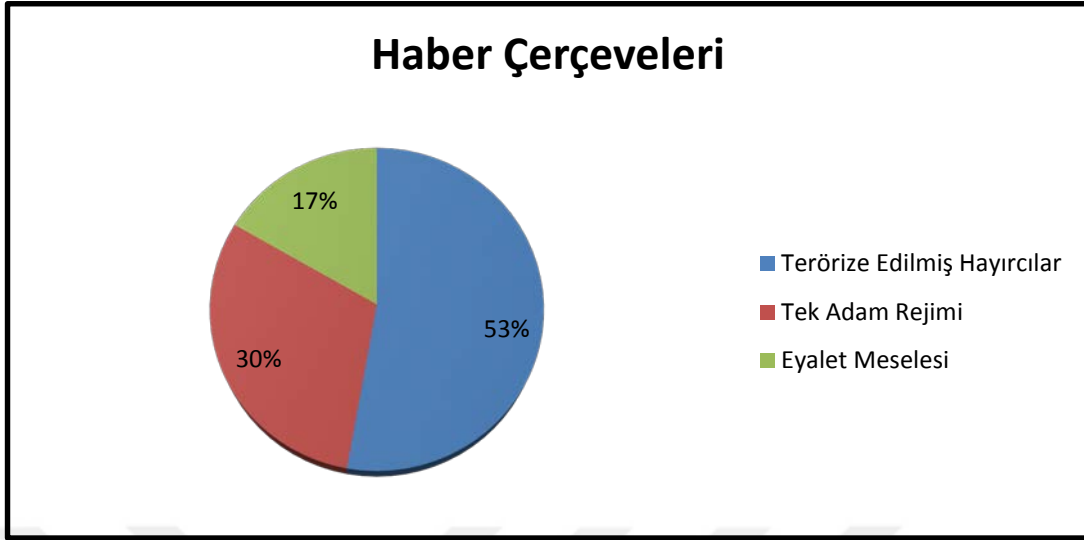
Tablo 5: Haberlerde Kullanılan Çerçevelerin Televizyon Kanallarına Göre Dağılımı

Televizyon Kanalı	Terörize Edilmiş Hayırcılar	Tek Adam Rejimi	Eyalet Meselesi	Diğerleri	Toplam
ATV	26	2	2	19	49
TRT 1	21	5	2	17	45
Halk TV	21 (Saldırı Politikası)	26	14	40	101
Toplam	57	33	18	87	195

Haberlerde kullanılan çerçevelerin araştırmanın örnekleme dâhil olan üç televizyon kanalındaki dağılımına bakıldığında tablo 6’ya göre: ATV’de ‘terörize edilmiş hayırcılar’ çerçevesi 26, ‘tek adam rejimi’ çerçevesi 2, ‘eyalet meselesi’ çerçevesi ise 2 kez kullanılmıştır. TRT 1’de ise ‘terörize edilmiş hayırcılar’ çerçevesi 21, ‘tek adam rejimi’ çerçevesi 5, ‘eyalet meselesi’ çerçevesi ise 2 kez kullanılmıştır. Halk TV’ye bakıldığında ise ‘terörize edilmiş hayırcılar’ çerçevesine cevap niteliğinde olan ancak anahtar sözcüklerin bulunması sebebiyle bu çerçeveye dahil edilen 10 haber ve hayırcılara yönelik yapılan saldırı haberlerinin yer aldığı ‘saldırı politikası’ alt çerçevesinde 21 haber, ‘tek adam rejimi’ çerçevesiyle ilgili 26 haber, ‘eyalet meselesi’ çerçevesiyle ilgili olarak 14 haber yapılmıştır.

Haber çerçevelerinin dağılımını gösteren tabloya (tablo 5) göre ‘terörize edilmiş hayırcılar’ çerçevesini en fazla ATV haber kullanmışken bu çerçeve en az Halk TV’de görülmektedir. ‘Tek adam rejimi’ çerçevesinin en fazla kullanıldığı kanal Halk TV olurken en az kullanan kanal ise ATV olmuştur. Benzer şekilde ‘Eyalet meselesi’ çerçevesinin en fazla kullanıldığı kanal Halk TV olurken, ATV ve TRT 1 kanalları ‘eyalet meselesi’ çerçevesini ikişer kez kullanarak bu çerçeveyi en az kullanan kanallar olmuştur.

Tablo 6: Haber Çerçevelerinin ATV, TRT 1 ve Halk TV’de Kullanılma Oranları

Bulgulara göre haber çerçevelerinin araştırmada incelenen üç kanalın referandumdan önceki 10 (6- 15 Nisan 2017) günlük Ana Haber Bültenlerinde kullanılma oranı şöyledir: ‘terörize edilmiş hayırcılar’ çerçevesi yüzde 53, ‘tek adam rejimi’ yüzde 30, ‘eyalet meselesi’ çerçevesi ise yüzde 17. Tablo 6’daki verilere göre ele alınan 195 haberden yüzde 53’ünün belirgin bir şekilde ‘terörize edilmiş hayırcılar’ çerçevesiyle oluşturulduğu sonucu medyanın azımsanmayacak oranda referandumda ‘hayır’ oyu verecek taraflara yönelik bir algı oluşturmayı hedeflediğine işaret etmektedir.

Tablo 7: Haberde Kullanılan Çerçevelerle İlgili Anahtar Sözcüklerin Kanallara Göre Dağılımları

Televizyon Kanalı	Kontrollü Kaçış/Kontrollü Koltuk	Fetö/Terör Örgütü/Hain	Darbe/Darbeci	Pensilvanya/Kandil	Tek Adam/ Bir Kişi	Otoriter/Rejim Değişikliği	Üniter Yapı	Eyalet/ Federasyon	Toplam
ATV	18	58	29	10	5	0	6	16	142
TRT 1	2	21	37	6	9	1	1	16	93
Halk TV	0	12	16	0	47	6	3	79	163
Toplam	20	91	82	16	61	7	10	111	398

Tablo 7’de haberde kullanılan çerçevelerle ilgili anahtar sözcüklerin kanallara göre dağılımına bakıldığında: Kontrollü kaçış/Kontrollü koltuk 20, FETÖ/Terör Örgütü/Hain 91, Darbe/Darbeci 82, Pensilvanya/Kandil 16, Tek Adam/Bir kişi 61, Otoriter/Rejim Değişikliği 7, Üniter Yapı 10, Eyalet/ Federasyon 111, Toplam 398.

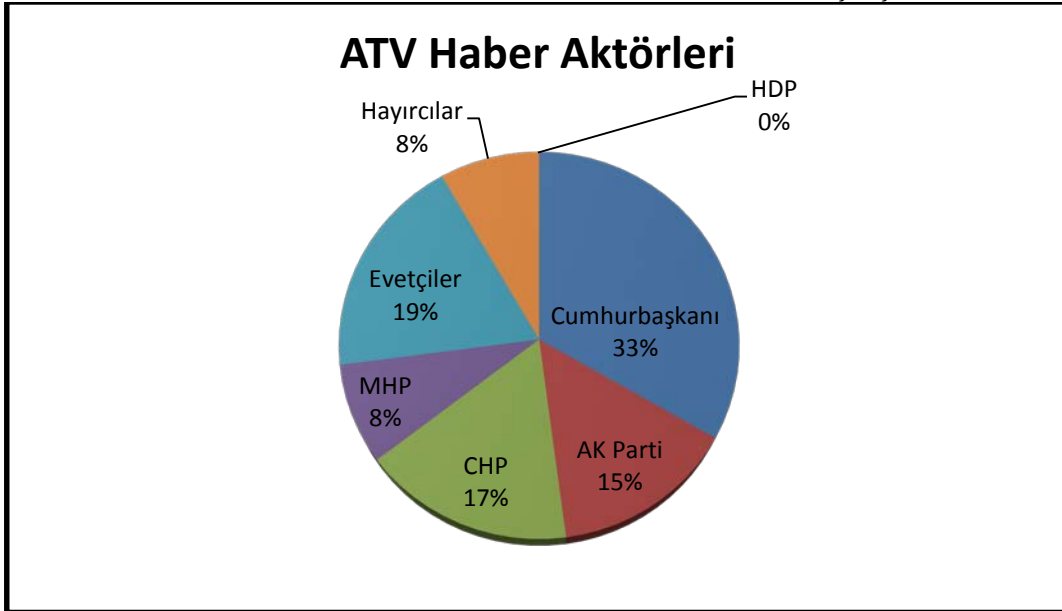
ter/Rejim Değişikliği 7, Üniter yapı 10, Eyalet/Federasyon 111 kez kullanılmıştır. Kontrollü kaçış/Kontrollü koltuk ve Pensilvanya/Kandil anahtar kelimeleri Halk TV tarafından hiç kullanılmamışken en çok ATV tarafından kullanılmıştır.

Tek adam/Bir kişi ve Eyalet/Federasyon anahtar kelimelerini en çok kullanan kanal ise Halk TV'dir. Anahtar kelimelerin kanallara göre dağılımına bakıldığından haber çerçevelerinin kanallara göre dağılımına benzer sonuçlar çıktığı görülmektedir.

3.5.1.1. Çerçeve Sponsorları

Haber çerçevelerinin oluşturulma sürecinde Van Gorp'un (2007: 57) sürece dair kavramsallaştırdığı çerçeve sponsorları, haber çerçeveleri üzerinde etki etmeye çalışan baskı grupları, politikacılar, reklam verenler ve diğer gruplar, haber medyası içinde mücadele halindedirler. Özellikle siyasi seçim dönemlerinde seçmene ulaşmanın en etkin ve kolay yollarından biri olan medya Entman'ın deyiimiyle "metne hâkim olmak için yarışan aktörlerin ve çıkarların kimliğini kaydetmektedir" (1993: 53). Bu anlamda referandum sürecinden ATV, TRT 1 ve Halk TV kanallarının haberlerinde hangi haber aktörlerinin yer aldığını ortaya koymak habere egemen olan kişi veya grupları ortaya çıkarmak açısından önem taşımaktadır.

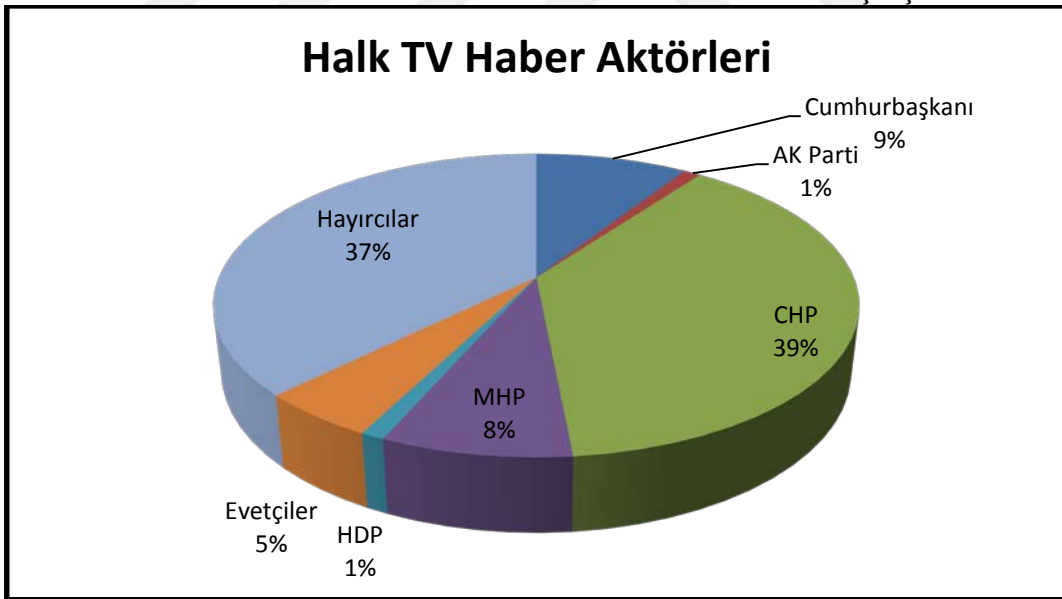
Tablo 8: Haber Aktörlerine Göre Haberlerin ATV Kanalında Çerçevenmesi

Araştırmanın bulgularına göre, ATV Ana Haber Bülteni'nin incelenen 10 günlük döneminde, Cumhurbaşkanı'nın yüzde 33'lük payla en başta gelen haber aktörü olarak öne çıkmaktadır.

Referandumda evet oyu verenlerle ilgili haberleri temsil eden ‘evetçiler’ Cumhurbaşkanı’nın hemen ardından yüzde 19’luk payla ikinci büyük haber aktörü ortaya çıkmaktadır. Kanalın referandum sürecinde üçüncü haber aktörü olarak yüzde 17’lik payla CHP yer almaktadır. Hemen ardından yüzde 15’lik payla AK Parti dördüncü sırada yer almış onu takiben yüzde 8’erlik oranlarla MHP ve referandumda hayır oyu verecekleri temsilen ‘hayırcılar’ yer almıştır. Referandumda hayır kampanyası yürüten HDP’ye ise ATV haberlerinde haber aktörü olarak yer verilmemiştir. Tablo 9’da yer alan verilere göre referandumdan önceki 10 günlük süreçte 16 Nisan referandumunda evet oyu vereceklerini açıkça deklare eden Cumhurbaşkanı, AK Parti, MHP ve ‘Evetçilerin’ ATV Ana Haber Bültenindeki haberlerde haber aktörü olarak yüzde 75’lik pay alırken, referandumda hayır oyu vereceklerini açıklayan CHP ve Hayırcılar ise yüzde 25’lik pay almışlardır. Bu bulgulara göre ATV haberlerinin en etkili çerçeve sponsoru içinde siyasi iktidarı da bulunduran ‘evetçiler’ olmuştur. Seçim dönemlerinde medyanın taraflara eşit yaklaşması beklenirken bir medya kurumunda taraflardan birinin hegemonik ağırlığıyla karşılaşılması medyanın tarafsızlığının tartışılması gerektiğini ortaya çıkarmaktadır.

Tablo 9: Haber Aktörlerine Göre Haberlerin Halk TV Kanalında Çerçevesi

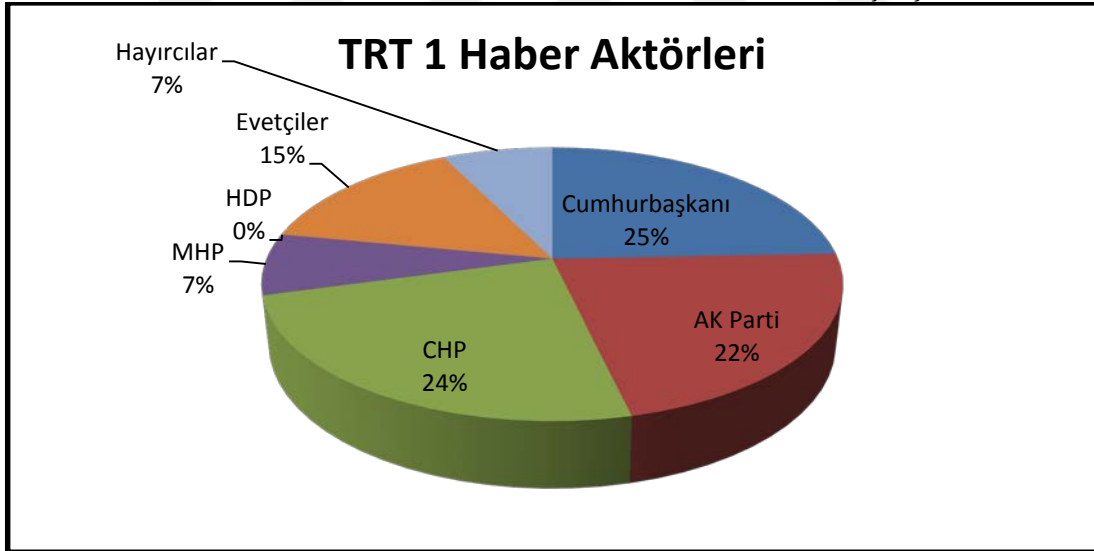

Halk TV’de ATV’ye benzer şekilde yapılan analiz sonucunda çıkan sonuç ise incelenen dönem içinde en önemli çerçeve sponsorunun yüzde 39’la CHP olduğu ortaya çıkmıştır.

CHP’nin ardından yine aynı taraf olan ‘hayırcılar’ın yüzde 37 ile haber aktörü olarak yer alması Halk TV’nin belirgin şekilde referandumda taraf olduğu sonucunu çı-

karmaktadır. Referandum ile ilgili haberlerde ‘evet’ oyu vereceğini açıklayan ve evet için çalışma yürüten Cumhurbaşkanı’nın ise yüzde 9’luk oranla üçüncü sırada haber aktörü olduğu, ardından referandumda evet kampanyası yürüten MHP’nin yüzde 8’lik oranla dördüncü haber aktörü olduğu belirlenmiştir. Haberlerde referandumda evet oyu verecekleri temsil eden ‘evetçiler’ ise yüzde 5’lik oranla beşinci sırada haber aktörü olarak yer almıştır. Referandumda siyasi iktidarı temsil eden ve evet kampanyası yürüten AK Parti ise yüzde 1 oranıyla HDP ile aynı oranda haber aktörü olarak haberlerde yer almıştır. ATV’den farklı olarak Halk TV’de siyasi iktidarın değil ana muhalefetin büyük oranda haber aktörü olması kanalın muhalif çizgisini belirlemektedir. Yüzde 77’lik oranla haber aktörü olarak referandumda ‘hayır’ oyu vereceklerini açıklayan siyasi parti, kişi ve grupların öne çıkması, Halk TV’de çerçeve sponsoru olarak farklı grupların giriştiği mücadelede başarısız oldukları sonucunu çıkarmaktadır. Hayır’ı temsil eden grupların haber aktörü olarak Halk TV’de karşımıza çıkma biçimleri günlük konuşmalarının haberleştirilmesi dışında, özel röportajlar, canlı yayın konuğu olma şeklinde de gerçekleşmiştir.

Tablo 10: Haber Aktörlerine Göre Haberlerin TRT 1 Kanalında Çerçevesi

Haber aktörlerinin belirlenmeye çalışıldığı analizler sonucu tablo 10’dan edinilen bulgulara TRT 1 Ana Haber Bülteni’nin referandumdan önceki 10 günlük süre içerisinde haber çerçevelerinin oluşturulmasında yüzde 25’lik oranla Cumhurbaşkanı’nın haber aktörü olarak öne çıktığı görülmektedir. Tablodan edinilen bulgulara göre yüzde 24’lük oranla CHP’nin ikinci haber aktörü konumunda olduğu CHP’yi takiben AK Parti’nin yüzde 22’lik oranla üçüncü olarak haber çerçevelerinde haber aktörü olduğu görülmek-

tedir. Haber aktörü olarak dördüncü sırayı ‘evetçiler’ yüzde 15’lik oranla almışken, MHP ve ‘hayırcılar’ yüzde 7’lik oranla son sırada bulunmaktadır. Referandumda hayır oyu vereceğini açıklayan ve bu süreçte kampanya yürüten HDP ise TRT 1 haberlerinde ATV’ye benzer şekilde haber aktörü olarak hiçbir haberde görülmemiştir. Bu bulgulara göre TRT 1 ana haberlerinde en etkili çerçeve sponsorunun yüzde 69’luk oranla referandumda ‘evet’ kampanyası yürüten siyasi partiler, kişiler ve gruplar olduğu ortaya çıkmıştır.

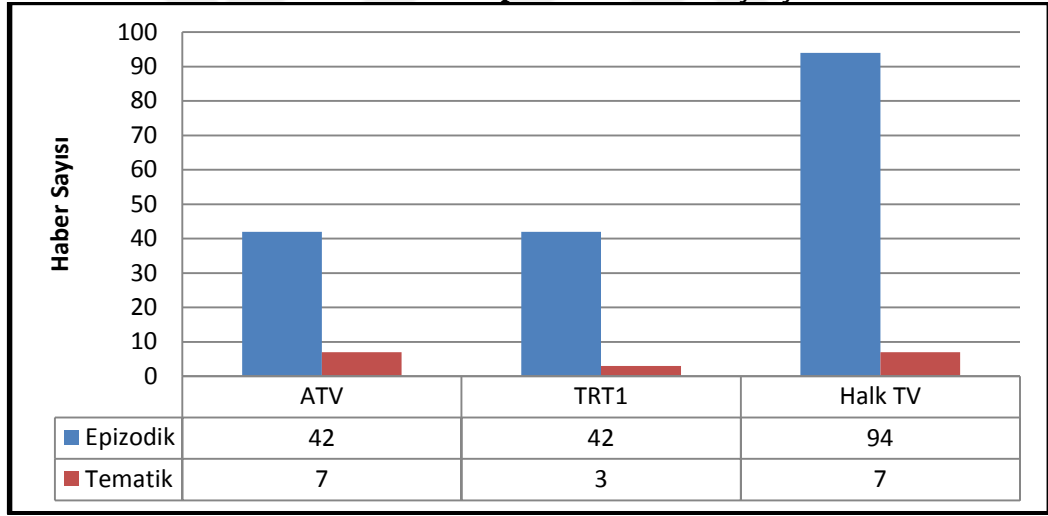
Türkiye’de kamu tarafından finanse edilerek kamu adına tarafsız yayıncılık yapma iddiasında bulunan, ilk ve tek kamu yayıncılığı yapma görevinde olan Türkiye Radyo Televizyonu’nun ilk kanalı olan TRT 1’de referandumda ‘evetçiler’ ve ‘hayırcılar’ olarak ikiye ayrılan taraflardan biri lehine ortaya çıkan bu sonuç kamu yayıncılığı iddiasının sorgulanması gerektiği gerçekliğini doğrulamaktadır. Özellikle anayasa gibi ülkenin temel meselelerinden biriyle ilgili değişiklikleri içeren referandum sürecinde medyadan özellikle de kamu yayıncılığı yaptığını iddia eden bir kurumda halkın tüm taraflar hakkında bilgilendirilmesi, taraflara eşit mesafede yaklaşılması beklenirken tablo 10’daki bulgulardan hareketle önemli oranda bir tarafın haberlerde haber aktörü olarak yer alması tarafsız yayıncılık ilkesini doğrudan tehdit etmektedir. Yine TRT 1 haberlerinde haber aktörü olarak HDP’ye hiç yer verilmemiş olması seçilmişlerden oluşan bir partinin devlet kanalında görünürlüğünün ortadan kalkması anlamına gelmektedir. TRT 1 haberlerinde çıkan bu bulgulara göre siyasi iktidarın kanalın haber çerçevelerine yön verdiği sonucu ortaya çıkmaktadır. ATV, TRT 1 ve Halk TV kanallarında referandumdan önceki 10 günlük sürecin incelenerek haber aktörlerinin deşifre edilmesiyle ortaya çıkan sonuca göre: TRT 1 ve ATV kanallarının çerçeve sponsorluğunu, çoğunluğunu siyasi iktidarın oluşturduğu ‘evetçiler’in, Halk TV’nin çerçeve sponsorluğunu ise ana muhalefet partisinin de dahil olduğu ‘hayırcılar’ın üstlendiği görülmektedir.

Çerçeve sponsorlarının incelendiği tablo 8, 9 ve 10’a göre tarafsız ve bağımsız yayıncılık yapma iddiasındaki bu üç kanalın referandum sürecindeki Ana Haber Bültenlerinde taraflı yayıncılık yaptığı ve eşitsiz bir tutumla haber aktörlerinden bazılarını öne çıkardıkları sonucu ortaya çıkmıştır. Ayrıca kanalların ideolojik olarak yakın oldukları tarafları haber çerçevelerinde haber aktörü olarak vurgulamaları ve diğer tarafları haber aktörü olarak dışarda bırakmaları çerçevelerin bir öne çıkarma ve dışlama kalıpları olduğu gerçeğini doğrular niteliktedir.

3.5.1.2. Haberlerin Epizodik ve Tematik Çerçevesi

Haber çerçevelerinin meseleleri algılama biçimlerindeki rolünü araştıran Iyengar, televizyon haberlerinin olayları ele alış tarzlarını içerik analiziyle inceleyerek haber çerçevelerinin epizodik ve tematik olarak ikiye ayrıldığı sonucunu ortaya çıkarmıştır. Iyengar'ın araştırmalarına göre epizodik çerçevelenen haberler haber hikayesine konu olan olayları, birbiriyle bağlantısız, öznel olaylar olarak sunarken, tematik çerçeveler ise olayları belirli bir bağlama oturtarak daha genel ve soyut olarak sunmaktadır (Iyengar, 1997: 244). Tematik çerçevelenen haberlerde haber anlatısının belirli bir bağlama oturtulması ve haberin derinlemesine analizlerle ortaya çıkartılması gerektiği için haber editörleri tarafından genelde tercih edilmemektedir (Iyengar, 1997: 138). Epizodik çerçevelenen haberler ise bir haber kaynağının konuşması ya da bir olayın aktarılmasından ibaret olduğu için tematik çerçevelenmeye oranla haber editörleri tarafından sıkça tercih edilmektedir.

Tablo 11: Haberlerin Epizodik - Tematik Çerçevesi

Tablo 11'de incelenen üç kanalın referandumdan önceki 10 günlük süreçte Ana Haber Bültenlerinde kullanılan haber çerçevelerinin kaçının epizodik tematik çerçevelenmeye sahip olduğu ortaya çıkarılmıştır. Bulgulara göre ATV'de 10 günlük süre boyunca referandumla ilgili yapılan 49 haberden 42'si epizodik, 7'si tematik çerçevelenmiştir. TRT 1'de benzer şekilde 45 haberden 42'si epizodik, 3'ü tematik çerçevelenmiştir. Halk TV'de ise 101 haberin 94 epizodik olarak çerçevelenirken 7'si tematik çerçevelenmiştir. Anayasa değişikliği ile ilgili referandum haberlerinin üç kanalda da yoğun bir şekilde epizodik olarak çerçevelenmesi, yapılan haberlerin referandumda değişecek olan anayasal zeminin toplumsal anlamda yaratacağı etki düşünüldüğünde kamuoyunun

referandum ve anayasa arasındaki nedensellik bağıını anlayabilmesi açısından yetersiz olduğu anlaşılmaktadır.

Toplumsal bir mutabakat olarak anayasanın çeşitli maddelerinin referandumla değişikliğe götürüldüğü bir dönemde haber programlarında, değişecek maddeler hakkında kamuoyunun bilgilendirilmesi, konuyla ilgili derin analizler yapılması yani haberlerin tematik olarak çerçeveselendirilmesi beklenirken, anayasal değişikliğin siyasi aktörlerin açıklamalarından ibaretmiş gibi haberde yer alması yani haberlerin epizodik olarak çerçeveselendirilmesi haber editörlerinin ve medya kurumunun kamuoyunu anayasayla ilgili bir düzleme değil, siyasi kutupların yarıştığı bir seçime güdümlenmesi etik değerler açısından sorgulanması gereken bir noktadır.

ATV ve TRT 1’de referandumdan önceki 10 günlük süreçte yayınlanan haberlere bakıldığında hayır kampanyası yürüten CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu’yla ilgili yapılan haberlerin neredeyse tamamında Kılıçdaroğlu’nun FETÖ ile ilişkilendirildiği, her seferinde 15 Temmuz darbe girişimi gecesi Atatürk Havalimanından kaçtığı iddialarının yenilendiği görülmektedir.

Spiker: “*Terör hatırlayacaksınız, halkın iradesini 15 Temmuz’da da gasp etmeye çalışmıştı. Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın gündeminde de bugün bu var. CHP lideri Kemal Kılıçdaroğlu’na seslendi. Ve çok kritik bir şey sordu. İşte Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın Ana Muhalefet lideri Kılıçdaroğlu’na sorduğu o soru.*”

Haber Aktörü: “*Cumhurbaşkanı Erdoğan: Kılıçdaroğlu’nun ben Yeşilköy Havalimanından kaçışını hala anlamıyorum. Hala cevap veremedi. Ya bir cevap versene. Bakırköy Belediye Başkanının evine gitti. Hani sen tankların önüne darbe olursa ilk ben çıkarım diyordun. Versene cevabını. Bak kaç gün oldu hala cevap yok.*”

Perfore Ses: *Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın Ordu’da ve Giresun’da da eleştirilerinin adresi değişmedi.*

Haber Aktörü: “*Cumhurbaşkanı Erdoğan: Seçim kaybetti ama buna rağmen hala koltukta oturuyor. Biliyorsunuz bunun adı kasetli genel başkan. Kasetle geldi bu defa bambaşka bir kasetle gidecek. Şimdi kaset yok artık cd ile gidecek.*”

Perfore Ses: ‘‘15 Temmuz gecesine gitti. CHP Genel Başkanı Kemal Kılıç-daroğlu’nu havalimanındaki görüntüleri üzerinden eleştirdi.’’

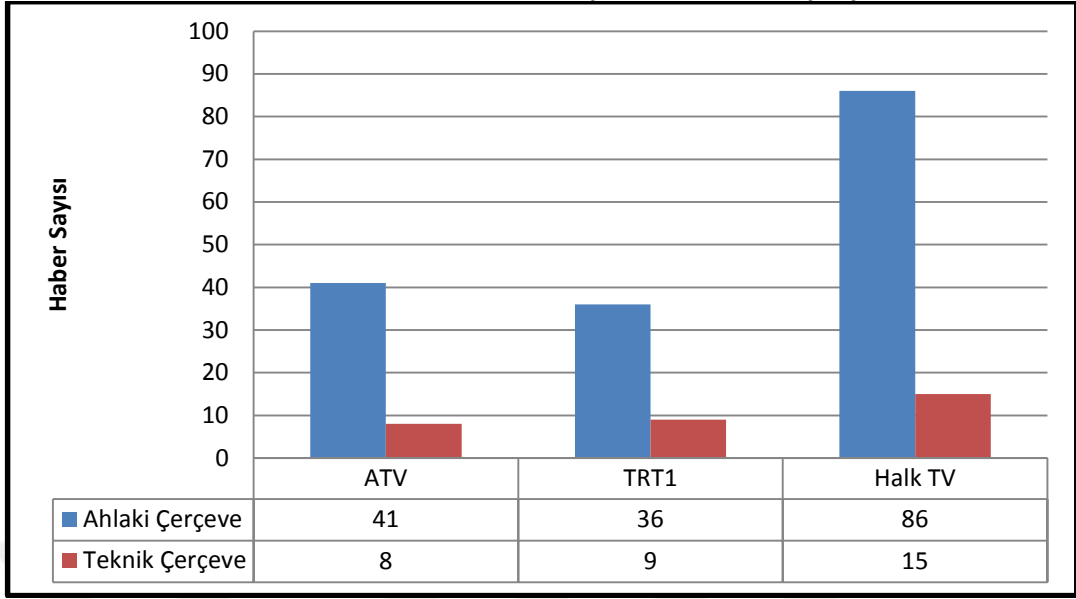
Haber Aktörü: ‘‘Cumhurbaşkanı Erdoğan: Şimdi görüntüler çıkıyor. Utanmadan darbecilerle pazarlık yapıyor pazarlık. Şimdi bide şunu söylü-yor. Bir televizyon radyo programında bir darbe olacak olsa tankların üze-rine ben çıkarım ben dururum diyor.’’ (13 Nisan 2017/ TRT 1 Ana Haber Bülteni).

Kamuoyuna siyasal aktörlerin referandum bağlamında anayasal değişiklik ile ilgili yapılan açıklamalarının aktarılması gereken bir dönemde, öznel bir takım olayların ha-ber haline getirilmesi, haberin temel vasfı olan halkı güncel konular hakkında bilgilendirme işlevini yerine getirmesini engeller niteliktedir.

3.5.1.3. Haberlerin Ahlaki-Teknik Olarak Çerçevenmesi

Haberler çoğu zaman habere konu olan olay kişi ya da durumu objektif olarak vermenin ötesinde tüm bunlara birer değerlendirme ekleyerek izleyiciye ulaştırılan yo-rumlanmış şemalar olarak oluşturulmaktadır. Entman (1993: 53) haber metninin algıla-nan gerçekliğin bazılarının seçilerek, bir sorun tanımı, nedensel yorumlama ve ahlaki değerlendirme ile öne çıkarıldığını vurgulamaktadır. Ahlaki değerlendirmeler bir çerçe-ve olarak habere yansıdığında bir olayı, sorunu ya da konuyu dini ilkeler ya da ahlaki reçeteler bağlamında ortaya koymaktadır. Böylece bir haber hikayesi, ahlaki mesajlar içeren ve izleyiciye nasıl davranacağına dair özel sosyal reçeteler sunan çerçeveler hali-ne gelir (Semetko ve Valkenburg, 2000: 96). Bu anlamda haberlerde ahlaki çerçevele-meye yer verilip verilmediğini araştırmak televizyon kanallarında yayınlanan haberlerin niteliğine ilişkin önemli bulguların ortaya çıkarılmasında rol oynamaktadır.

Tablo 12: Haberlerin Ahlaki – Teknik İçeriklerine Göre Çerçevesi

Tablo 12’den elde edilen bulgulara göre ATV’de referandumla ilgili olarak 6-15 Nisan 2017 aralığında yayınlanan 49 haberden 8’i ahlaki bir değerlendirmenin olmadığı teknik olarak çerçevesiyle, 41’i ise ahlaki yargılar içerecek şekilde çerçevesiyle. TRT 1’de benzer bir tablo ile 45 haberin 9’u teknik olarak çerçevesiyle, 36’su ise ahlaki olarak çerçevesiyle. Halk TV’de ise 101 haberden 15’inde ahlaki ifadelerle rastlanmazken, 86 haberde ahlaki ifadeler içeren çerçevesiyle tespit edilmiştir. Ahlaki olarak çerçevesiyle haberlerden birkaçına şu örnekler verilebilir:

Spiker: “Günün en flaş gelişmesiyle başlıyoruz. Halkoylamasına 2 gün kaldı. Tüm Türkiye nefesini tuttu sandıktan çıkacak sonuç bekleniyor. Oylama sonucunun ne olacağı sadece bizim için Türkiye için değil tüm Dünya için çok önemli nasıl bir sistemde devam edeceğimiz. Çünkü Avrupa tam da bu sebeple seçim sonuçlarını manipüle etmek için kolları sıvarken terör örgütleri de düğmeye bastılar. Ancak güvenlik güçleri teröristlere geçit vermedi. DEAŞ’ın referandum günü sandıklara saldırı planı polis tarafından bozuldu. İşte ayrıntılar.” (13 Nisan 2017/ TRT 1 Ana Haber Bülteni).

Spiker: “CHP ile devam edelim. CHP’li Hüsnü Bozkurt geride kalan haftanın bir numaralı gündemiydi. Ama yeni haftaya damgasını bu kez bir başka CHP’li Tuncay Özkan vuracak gibi görünüyor. Çünkü o da bir büyük skandala imza attı. Trabzon’da konuştu. Tuncay Özkan, konuşurken sesi bir

anda sertleşti. Bir polisi azarladı aslında azarladı demek az hakaretler yağdırdı.” (8 Nisan 2017/ ATV Ana Haber Bülteni).

Spiker: ‘‘Referandumda sayılı günler kaldı giderek yaklaşıyor ülkenin kaderini belirleyecek referandum sayın seyirciler. Koşullar eşitsiz koşullar sık sık tartışılıyor. CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu’nun da bu konuda değerlendirmeleri vardı bugün. Kahramanmaraş’ta vatandaşlara hitap etti. CHP lideri, Cumhurbaşkanı Erdoğan’la Başbakanın konuşma saatlerini kendi saatine denk getirdiklerini söyledi. CHP Genel Başkanı, eşit olmayan koşullarda referandumda gidildiğini belirtti. Hükümetin darbenin üstünü kapatmaya çalıştığını da ifade eden CHP lideri buna izin vermeyeceğim, 248 şehidin hesabını soracağım dedi.’’ (6 Nisan 2017/ Halk TV Ana Haber Bülteni).

ATV, TRT 1 ve Halk TV’de yayınlanan referandumla ilgili haberlerde yoğun bir şekilde ahlaki yargıların öne çıkarılması, kanalların referandum ve siyasi aktörler hakkında bir temsil iddiası içinde olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle ATV ve TRT 1 haber metinlerinde sıkça rastlanılan ve 16 Nisan 2017 tarihinde yapılacak referandum için kullanılan ‘tarihi gün’ nitelmesi kanalların referandumla atfettiği değerlerin habere yansıdığına bir göstergesidir. Üç kanalda da önemli ölçüde ahlaki çerçevelemeye yer verilmiş olması kurumların habercilik değerlerinden uzaklaştıkları sonucunu doğurmaktadır.

3.5.2. Nitel Bulgular

Nitel bulgular bölümünde, incelenen televizyon haberlerinde, bu çalışmada belirlenen 3 haber çerçevesine dâhil olan haber örneklerine ve bu örneklere ilişkin tespitlere yer verilmiştir. Çalışmada belirlenen çerçeveler: ‘Terörize Edilmiş Hayırcılar’ (Kemal Kılıçdaroğlu’nun Darbeci Olduğu İddiası, Suçlama Çatışması, Kınama Politikası), Tek Adam Rejimi’(Dönük Noktası Çerçevesi, Politika Eleştirisi), ‘Eyalet Meselesi’ (Eleştiri Politikası, Eylem Bilgisi) çerçeveleridir.

3.5.2.1. Terörize Edilmiş Hayırcılar

‘Terörize Edilmiş Hayırcılar’ çerçevesi, ‘Kemal Kılıçdaroğlu’nun Darbeci Olduğu İddiası, Suçlama Çatışması, Saldırı Politikası’ şeklinde üç alt çerçeveye ayrılmıştır. Bu çerçevede, referandumda ‘hayır’ kampanyası yürütenleri ve onların destekçilerine yöne-

lik suçlama ve kınama içeren haberler ile ‘hayır’ oyu vereceğini açıklayan tarafları yönelik yapılan saldırıları içeren haberler ve Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu’nun 15 Temmuz Darbe girişimi gecesi darbecilerin yardımıyla kaçtığı iddiasıyla ilgili haberleri içermektedir.

3.5.2.1.1. Kemal Kılıçdaroğlu’nun Darbeci Olduğu İddiası

16 Nisan 2017 anayasa değişikliği referandum sürecinde Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu hakkında ortaya atılan 15 Temmuz Darbe girişimi gecesi darbeyi gerçekleştiren askerler tarafından kontrollü bir şekilde Atatürk Havaalanından çıkışına izin verildiği iddiasıyla yürütülen tartışmaları içeren haberleri kapsamaktadır. Bu çerçeveye dâhil olan haberlerin neredeyse tümü ATV Ana Haber Bülteninde görülmüş, Halk TV’de ise bu çerçeveye ilgili herhangi bir habere rastlanmamıştır. Referandumda ‘hayır’ oyu vereceğini açıklayan ve ‘hayır’ kampanyası yürüten CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu’nun 15 Temmuz darbe girişimini gerçekleştiren FETÖ ile ilişkilendirilmesi ve darbeci sıfatıyla haberleştirilmesi su götürmez şekilde ‘hayır’ oyu verecek taraflar hakkında bir algı oluşmasına neden olmaktadır.

Seçmenlerin destek verdiği tarafın siyasal iktidarı devirmek gibi bir hamleye kalkışan gruplarla ilişkilendirilmesi ve bunun medya tarafından sıkça Ana Haber Bültenlerine taşınması, seçmenin oyu üzerinde ve tarafı olduğu grup hakkında gelişecek algılar üzerinde hassasiyet yaratmaktadır. Kemal Kılıçdaroğlu’nun darbeci olarak Ana Haber Bültenlerinde yer almasına dair şu örnekler verilebilir:

1-“KILIÇDAROĞLU’NUN HAVALİMANI GÖRÜNTÜLERİ” (Haber Başlığı)

Spiker: *“Kılıçdaroğlu’nun 15 Temmuz gecesi kaydedilen görüntülerinde sıra. Görüntü çarpıcı, Kılıçdaroğlu’nun darbenin sahnelendiği saatlerde havalimanında olduğunu biliyoruz. Sadece birkaç metre uzağındaki darbeci askerlerle karşılaşmamak için VIP bölümünde beklediği tanklar o alandan ayrıldıktan sonrada hızlıca çıkış yaptığı görülüyor.*

Resim 1: ATV Ana Haber Bülteni - 10 Nisan 2017

Perfore Ses: “Hain kalkışmanın başladığı an Kılıçdaroğlu’nun havalimanından kaçarcasına uzaklaştığını yine havalimanı kameraları ortaya çıkardı.”

“KILIÇDAROĞLUNUN KONTROLLÜ KAÇIŞI”(Ara başlık)

Muhabir: “Darbeciler Atatürk havalimanının çıkışını kapatmış CHP Genel Başkanı Kılıçdaroğlu’ysa VIP salonunun koridorlarında. Görüntüler o korkunç geceye, Kılıçdaroğlu’nun havalimanından kaçarcasına uzaklaştığı 15 Temmuz gecesine ait.” (10 Nisan 2017/ ATV Ana Haber Bülteni).

2-“KONTROLLÜ KAÇIŞA TEPKİ SELİ!”(Haber başlığı)

Spiker: “Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın altını kalın harflerle çizdiği o başlıkla devam edelim. Yani CHP lideri Kemal Kılıçdaroğlu’nun 15 Temmuz gecesi Atatürk Havalimanında kaydedilen kaçış görüntüsü, gündemin ilk konusu. CHP liderinin kaçışına tepkiler bugünde sürdü. İktidar Kılıçdaroğlu’nun FETÖ’nün değirmenine su taşıdığı görüşünde ama Kılıçdaroğlu’na yalnızca AK Parti’den değil kendi partisinden de ciddi tepkiler var.

Haber Aktörü: “Erdoğan: havalimanında da onbinler vardı. O akşam, sen niye kaçıp gittin? Bu iş kürekle olmaz yürekle olur.”

Perfore Ses: “Türkiye CHP Genel Başkanı Kılıçdaroğlu’nun kontrollü kaçış görüntülerine kilitlendi.” (11 Nisan 2017/ ATV Ana Haber Bülteni).

3-Spiker: “Referandum sürecine damga vuran haberlerden biriydi. CHP lideri Kılıçdaroğlu’nun Atatürk havalimanını terk ederken kaydedilen görüntüleri. Kontrollü kaçışın perde arkasındaki yeni görüntüler.”

“9 DAKİKALIK SIR’RIN YENİ GÖRÜNTÜSÜ”(Haber Başlığı)

Haber Aktörü: “Erdoğan: İnsanların arasına tanklar sürülüyor. Ama bu zatın tanklar arasında geçip kendini Bakırköy’e atabiliyor. Ve 12 dakika kiminle telefonda görüştüün ey Kılıçdaroğlu!”

Perfore Ses: “Kontrollü kaçışta son perde. Ortaya çıkan yeni görüntüler CHP lideri Kılıçdaroğlu’nun Atatürk havalimanından kaçmasıyla ilgili görüntüleri doğrular nitelikte.”

Resim 2: ATV Ana Haber Bülteni - 13 Nisan 2017

Muhabir: “İşte bu çakar lambalı araca dikkat! Zira her şey o aracın darbecilerin bulunduğu noktaya yani nizamiye kapısına gelmesiyle başlıyor. O karanlık gecede aslında o kirli pazarlığı görüntüleyen kameralar bunlar. Koruma görevlileri bu noktaya geliyor, tank tam burayı kesmiş durumda, burada FETÖ’cü teröristler duruyor ama onlara hiçbir şey yapmıyor. 9 dakika boyunca konuşmalar diplomasi tamamlanıyor. Sonrasında tanklar yolu açıyor, Kılıçdaroğlu buradan kaçırılıyor. Darbe gecesinin özellikle İstanbul’daki en yıkıcı saatleri 23 suları. Kameralar kayda devam ediyor. O 9 dakika sonrasında kameralar şunu gösterdi: çakar lambalı araçlar orda durmuş, iki üç kişi inmiş, oradaki o FETÖ’cü teröristlerle, asker kılığına girmiş teröristlerle bir şey konuşuyorlardı ve saatler 23:23 ü gösterdiğinde Kılıçdaroğlu’nun koruma ekibi geldi, içeri girdi, hızlı bir şekilde Kılıçda-

roğlu'nu aldı ve hızlı bir şekilde o tankların açtığı nizamiyeden onu kaçırdı.''(13 Nisan 2017/ATV Ana Haber Bülteni-Kemal Kılıçdaroğlu'nun koruma müdürünün ışıldaklı arabasının görüntüsü veriliyor.)

4-Spiker: *“Terör hatırlayacaksınız halkın iradesini 15 Temmuz'da da gasp etmeye çalışmıştı. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın gündeminde de bugün bu var. CHP Lideri Kemal Kılıçdaroğlu'na seslendi ve çok kritik bir şey sordu. İşte Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Ana Muhalefet Lideri Kılıçdaroğlu'na sorduğu o soru.*

“ERDOĞAN: HAVALİMANINDAN KAÇIŞINI HALA ANLAMİYORUM”
(Haber Başlığı)

Haber Aktörü: *“Erdoğan: Kılıçdaroğlu'nun ben Yeşilköy Havalimanından kaçışını hala anlamıyorum. Hala cevap veremedi. Ya bir cevap versene. Bakırköy Belediye Başkanının evine gitti. Hani sen tankların önüne darbe olursa ilk ben çıkarım diyordun. Versene cevabını. Bak kaç gün oldu hala cevap yok.”*

“ERDOĞAN: KILIÇDAROĞLU HALA CEVAP VERMEDİ”(Ara Başlık)

Perfore Ses: *“Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Ordu'da, Giresun'da da eleştirilerinin adresi değişmedi.”*

Haber Aktörü: *“Erdoğan: seçim kaybetti ama buna rağmen hala koltukta oturuyor. Biliyorsunuz bunun adı kasetli genel başkan. Kasetle geldi bu defa bambaşka bir kasetle gidecek. Şimdi kaset yok artık CD ile gidecek.”*

“KILIÇDAROĞLU KASETLE GELDİ CD İLE GİDECEK”(Ara Başlık)

Perfore Ses: *“Cumhurbaşkanı Erdoğan 15 Temmuz gecesine gitti. CHP Lideri Kemal Kılıçdaroğlu'nu havalimanındaki görüntüleri üzerinden eleştirdi.”*

Haber Aktörü: *“Erdoğan: Şimdi görüntüler çıkıyor. Utanmadan darbecilerle pazarlık yapıyor, pazarlık. Şimdi bir de şunu söylüyor, bir televizyon, radyo programında 'bir darbe olacak olsa tankların üzerine ben çıkarım ben dururum' diyor.” (13 Nisan 2017/ TRT 1 Ana Haber Bülteni).*

Çalışmaya sınırlı sayıda dahil edilen örnek haber metinlerinde, haber spikerlerinin ve haberlerde kullanılan görüntülerin yoğun şekilde ahlaki yargılar içermesi ve ‘hayır’ oyu verecekleri temsilen CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu’nun darbecilerle iş birliği yaptığı iddiası hayırcıların terörize edilerek marjinalleştirilmesine yol açmaktadır. Haber bültenlerinde Kemal Kılıçdaroğlu’nun 15 Temmuz gecesi Atatürk havalimanından ayrılışının ‘FETÖ ile işbirliği’ yaparak kaçtığı iddiasıyla çerçevelenmesi, hayır oyu verecek toplumsal kesimlerin marjinalleştirerek, toplumda bu yönde bir algı oluşmasına neden olmaktadır.

3.5.2.1.2. Suçlama Çatışması

‘Terörize Edilmiş Hayırcılar’ çerçevesinin bir alt çerçevesi olan ‘suçlama çatışması’ çerçevesi referandumda ‘hayır’ kampanyası yürütenleri ve onların destekçilerine yönelik suçlama ve kınama içeren haberleri kapsamaktadır. Çalışmada incelenen haber metinlerinde çerçeveleme analizi yapılırken Van Dijk’ın (1999:368) medya söyleminin, toplumdaki baskın iktidar söylemin yeniden üretilmesi için hangi kaynakların kullanılacağından, hangi aktörlerin haberde yer alacağına değin birçok unsurun habere yönelenler tarafından bilinçli olarak seçildiği önermesinden hareket edilmiştir. Bunun sonucunda ‘hayır’ oyu verecek taraflar hakkında ‘suçlama çatışması’ çerçevesine dahil olan haberlerin seçiminde haberin üslubu, habere egemen olan başlıklar ve hangi alıntılarının habere dahil edildiği gibi unsurlar dikkate alınmış ve şu örnekler ortaya çıkmıştır:

1- ‘FETÖ’YE DİYET BORCUNU ÖDÜYOR.’ (Haber Başlığı)

Haber Aktörü: “*Recep Tayyip Erdoğan: Hangi yüzle hala meydana çıkıyorsun be! Hangi yüzle bu millete konuşuyorsun be! CEHAPE’nin eski Genel Başkanı çıkmış ‘hayır çıkarsa düşmanı denize dökmüş gibi sevineceğiz’ diyor. Ana muhalefet başındaki zat ise FETÖ’ye diyet borcunu, koltuk borcunu ödemenin derdinde. Pensilvanya’dan kulağına fısıldanan iddiaları safsataları iddia ediyor, ortaya atıyor. Her eline tutuşturulanı belge zannedersen daha sözünü bitirmeden mahcup olursun.*” (6 Nisan 2017/ ATV Ana Haber Bülteni).

2-Spiker: “*Geride kalan hafta üzerine uzun uzun konuştuğumuz kontrollü darbe iddiası. Hatırlayacaksınız, Adalet Bakanı Bekir Bozdağ CHP liderine sana bir yerlerden e-posta mı geliyor diye sormuştur. Sonunda o soru yanıt*

buldu. Cevap: CHP'li bir milletvekiline FETÖ tarafından sahte belgeler gönderildiği ortaya çıktı.

Haber Aktörü: ‘‘Bozdağ: Sayın Kılıçdaroğlu size Adil Öksüz’le ilgili Amerika’dan bir mail geldi mi gelmedi mi?’’

‘‘FETÖ KURGULUYOR, CHP UYGULUYOR’’(Haber Başlığı)

Resim 3: ATV Ana Haber Bülteni - 6 Nisan 2017

Perfore Ses: ‘‘Kılıçdaroğlu’nun kontrollü darbe iddiasının aslı ortaya çıktı. FETÖ düzmece belgeler hazırladı. Bu belgeleri 4 Kasım 2016’da CHP’li Aytun Çıray’a gönderdi. Aslında FETÖ’nün kirli planı gayet açık. Suç şebekesi CHP’yi kullanarak hem soruşturmayı sulandırıyor hem de elebaşlarını MİT mensubu gibi göstererek temize çıkarmaya çalışıyor.’’ (6 Nisan 2017/ATV Ana Haber Bülteni).

3-Perfore Ses: ‘‘Cumhurbaşkanının hedefinde Kemal Kılıçdaroğlu vardı’’

‘‘KILIÇDAROĞLUNA TERÖRİST CEVABI’’(Haber Başlığı)

Haber Aktörü: ‘‘Recep Tayyip Erdoğan: Bu hayır diyenler kim? Kandil hayır diyor mu? Pensilvanya’daki FETÖ hayır diyor mu? Değerli kardeşlerim siz onlarla mademki beraber aynı yoldasınız güle güle. Kılıçdaroğlu diyor ki bunlar diyor hayır diyenlere terörist diyor. Bak söylediğimiz bu.’’(7 Nisan 2017/ ATV Ana Haber Bülteni-Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın Hatay’da konuşması sırasında Kemal Kılıçdaroğlu’nun iktidar tarafından hayırcılara terörist denildiğine dair yaptığı eleştirisine yanıtı).

4-‘‘O HADSİZ VEKİLE PROTESTO’’(Haber Başlığı)

Spiker: ‘‘Evet’ diyenleri denize dökeriz cümlesini artık biliyorsunuz. Tarihi referanduma damga vuran cümle. Konya Milletvekili Hüsnü Bozkurt kurmuştu. Konya’daydı protesto edildi. Bakın sözlerinden nasıl çark etti.’’

Perfore Ses: ‘‘Evet’ diyenleri denize dökeriz sözlerinin sahibini protestocular bekliyordu. CHP’li vekil şoktaydı öyle ki ayıbıyla yüzleşmek yerine kahveye yöneldi. Yine tehditler savurdu.’’ (10 Nisan 2017/ATV Ana Haber Bülteni).

5- ‘‘SİLAHLI HAYIR CEPHESİ’’(Haber Başlığı)

Spiker: ‘‘Ve hayır cephesinden bir grubun İstanbul Okmeydanı’nda sahnellediği anlarla devam edeceğiz. Görüntüde eli silahlı teröristler var. Evet, yanlış duymadınız bir grup terörist aslında. Referandumda ‘evet’ demeyeceksiniz diyerek halkı tehdit ettiler. Ellerinde silahla yüzlerinde maskelerle kahvedekileri tehdit ettiler. Olay yerinden kaçtılar ancak yakalandılar.’’

Resim 4: ATV Ana Haber Bülteni - 11 Nisan 2017

‘‘KAHVEHANEYİ BASIP HAYIR İSTEDİLER’’(Ara Başlık)

Perfore Ses: ‘‘Kahvehane bastılar, içerdekileri ölümle tehdit ettiler. Üç DHKPC’li terörist kahvehaneye girip AK Parti ve referandum çalışmalarına katılanları öldürmekle tehdit etti.’’ (11 Nisan 2017/ATV Ana Haber Bülteni).

6-Haber Aktörü: ‘‘Recep Tayyip Erdoğan: PKK’nın güdümündeki partinin hayır dediği, FETÖ’nün ve ruhunu bir dolara satmış olanların hayır dediği,

Avrupa ülkelerinin çoğunun hayır dediği bir yerde insan hayır demeye utanır ya.”(12 Nisan 2017/ATV Ana Haber Bülteni- Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın Giresun’da yaptığı konuşma haberi).

7- Haber Aktörü: *“Başbakan Binali Yıldırım: aman diyorlar hayır için çalışın evet çıkarsa biz biteriz. Kütahya ne diyor? Evet çıkacak siz de biteceksiniz. Kandiliniz sönecek, FETÖ’de hesabını verecek.” (13 Nisan 2017/ ATV Ana Haber Bülteni- Başbakan’ın Kütahya’daki mitingde yaptığı konuşma)*

8-Spiker: *“Sandıktan garanti hükümet çıkacak. Başbakan Binali Yıldırım yeni anayasayı bu sözlerle savundu. Terör örgütlerinin hayır kampanyası yürüttüğünü söyledi ve pazar gününü işaret etti. Cevabı millet verecek dedi.”*

“TERÖRİSTLERE HALK CEVABINI SANDIKTA VERECEK”(Haber Başlığı)

Haber Aktörü: *“Binali Yıldırım: Bu millet pazar günü size öyle bir cevap verecek ki bir daha yerinizden kalkamayacaksınız.”(11 Nisan 2017/TRT 1 Ana Haber Bülteni)*

9-Spiker: *“CHP’li Bozkurt’un sözlerine tepki meydanlarda da devam etti. Cumhurbaşkanı Erdoğan denize dökeriz tartışmasında adres gösterilen İzmir’de yaptığı mitingi hatırlattı. Bunlar terbiyeden muaf dedi. Sözün muhatabı yalnızca CHP Milletvekili Bozkurt değildi.”*

“BUNLAR TERBİYEDEN MUAF”(Haber Başlığı)

Haber Aktörü: *“Erdoğan: dün İzmir’deydik. Yüzbinler meydandaydı bekledim denize dökerler diye ama gelen giden olmadı ya neyi denize döküyorsunuz be haddini bil. Ama bunlar ne yazık ki terbiyeden muaf.”*

Perfore Ses: *“CHP Milletvekili Hüsnü Bozkurt’un denize dökeriz açıklamalarını bir kez daha sert bir dille eleştirdi. İsim vermedi ama CHP İzmir Milletvekilinin seçim çalışmalarında yaptığı açıklamalarda sert tepki gösterdi.”*

Haber Aktörü: “*Erdoğan: Seçim otobüsünün üstünden oradaki insanımıza polisimize ağza alınmayacak hakaretlerde bulunuyor ve it diyor. Bunu Hollandalı yapıyor ama sen bunu burada nasıl yapıyorsun. Sen evet diyenlere nasıl bir yunan gibi bakıyorsun. Bunlar edep tarlalarında hiç otlamamışlar.*”

“*ANA MUHALEFETİN GÖREVİ FETÖ’YE BORAZANLIK MI?*”(Ara Başkanlık)

Haber Aktörü: “*Erdoğan: ana muhalefet partisinin görevi FETÖ’nün saf-satalarına borazanlık yapmak mıdır. CHP’nin misyonu 15 temmuz gecesi suçüstü yakalanan FETÖ’nün katillerini aklamak mıdır.*”

Haber Aktörü: “*Erdoğan: ya sen nasıl bir adamsın insanda biraz yüz olur. Bu zat tüm bu söylediklerinden*”(10 Nisan 2017/TRT 1 Ana Haber Bülteni).

Çözümlenen haberlerdeki ifadelerden anlaşıldığı üzere, özellikle ATV kanalının sıklıkla ‘hayır’ oyu verecekleri temsilen CHP milletvekilleri ve Kemal Kılıçdaroğlu’nu suçlayan, kınayan bir yaklaşımla haber metinlerinde ‘hayır’ taraftarlarını terörle ilişkilendirecek çağrışımların üretildiği görülmektedir. Kamusal yayıncılık iddiasında bulunarak özellikle seçim süreçlerinde taraflara eşit yaklaşması gereken TRT 1 kanalı ise siyasal iktidarın ‘hayır’ oyu veren parti ve bireylere dönük terörle ilişkili oldukları yönündeki açıklamalarını sıklıkla haberleştirerek ideolojik bir yaklaşım içinde olduğunu ortaya koymaktadır. Yukarıdaki kısıtlı sayıda örnekten anlaşılacağı üzere, ATV ve TRT 1 kanallarındaki haberler ‘hayır’cıları olumsuzlayan ve suçlayan bir çerçevede sunulmuştur. ATV’de haber başlığı olarak kullanılan “*SİLAHLI HAYIR CEPHESİ*”, “*FETÖ KURGULUYOR, CHP UYGULUYOR*” gibi başlıklar doğrudan kanalın ‘hayır’ tarafına yönelik bakış açısını ortaya koymakta, aynı zamanda demokratik sistem içerisinde gerçekleştirilecek bir seçim öncesi taraflardan birini terörize ederek toplum içinde kutuplaşma yaratmaktadır.

3.5.2.1.3. Saldırı Politikası

‘Terörize edilmiş hayırcılar’ çerçevesinin bir diğer alt çerçevesi olan ‘saldırı politikası’ çerçevesinde, referandumda ‘hayır’ oyu vereceğini açıklayan taraflara yönelik gerçekleştirilen fiziksel ve sözlü saldırıları içeren haberler yer almaktadır. Bu anlamda çalışmaya dahil edilen üç kanaldan Halk TV ‘hayır’ oyu destekçilerine yönelik yapılan

saldırıları haberleştiren tek kanal olma özelliği göstermektedir. ‘Hayır’ kampanyası yürüten tarafların uğradığı saldırı haberlerinin Halk TV’de belirgin bir çerçeve oluşturacak sıklıkla ve vurguyla verilmesi bu çerçevenin çalışmaya dâhil edilmesinde önemli bir rol oynamıştır. Bu çerçeveye dahil olabilecek bazı örnekler şunlardır:

1- Spiker: *“Referandum sürecinde eşitsiz koşullar devam ederken hayır cephesine saldırılar devam ediyor. Bu kez CHP Kayseri Milletvekili Çetin Arık, Kayseri’de seçim çalışması yürütürken bıçaklı saldırıya uğradı. Saldırılan yakalandı Arık’ın durumu iyi.”*

Haber Aktörü: *“Çetin Arık: Bir esnafa girdik akvaryumculukla uğraşan. ‘Kolay gelsin, hayırlı işler dediğimizde, CHP Milletvekili, ilçe başkanınız size hayırlı işler diliyoruz’ der demez Genel Başkanımızdan başlayan, ağza alınmayacak küfürler, hakaretler, yapmayın diye uyardığımızda. İşte vatan hainleri alçaklar ülke sizin yüzünüzden bu halde. Buna benzer daha ağza alınmayacak küfürler. Toplumun girmek bu kadar, evet, hayır diye ayırmak. Hayırcılar PKK’nın yanında yer alıyor ya da hayırcılar 15 Temmuz’un yanında yer alıyor gibi söylemlerin sokağı ne kadar gerdiğini insanlarımızı ne kadar kutuplaştırdığını görüyoruz.”* (6 Nisan 2017/Halk TV Ana Haber Bülteni).

2- Spiker: *“Yine referandum çalışmalarında bir CHP’li gruba daha saldırı bu kez İstanbul’da. CHP Beyoğlu ilçe başkanı Refik Özcan’la CHP üyeleri saldırıya uğradı. Aralarında kadınların da olduğu 20 kişilik bir CHP grubu saldırıya maruz kaldı.”*(6 Nisan 2017/Halk TV Ana Haber Bülteni).

3-Spiker: *“Özellikle eşitsiz koşullarda devam eden referandum sürecinde evet çadırlarına dokunulmazken hayır çadırlarına her gün yeni bir müdahale, saldırı geliyor. Bunlardan biri de Adapazarı, Hendek’te yine CHP’nin hayır standına yapılan saldırıydı. Kalabalık bir grup standı dağıttı.”*

Resim 5: Halk TV Ana Haber Bülteni - 7 Nisan 2017

4-Spiker: “Hayırcılara yönelik saldırılar ne yazık ki devam ediyor bugün bir yenisi vardı. İstanbul, Beylikdüzü’nde hayır çadırına müdahale vardı. Evet çadırlarına ise yine dokunulmadı. İstanbul CHP Beylikdüzü ilçe teşkilatı tarafından kurulan hayır çadırı İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından yıkıldı.”(7 Nisan 2017/Halk TV Ana Haber Bülteni)

Resim 6: Halk TV Ana Haber Bülteni - 8 Nisan 2017

5- Spiker: “Meral Akşener’e çirkin saldırıyla devam edelim. Bolu’ya giden MHP Genel Başkan adayı Akşener, bir grup tarafından cinsiyetçi protestoya maruz kaldı. Grup yanlarında getirdikleri ayakkabı ve eteği fırlattı.” (8 Nisan 2017/Halk TV Ana Haber Bülteni).

Resim 7: Halk TV Ana Haber Bülteni - 8 Nisan 2017

6- Spiker: “*CHP hayır kampanyası yürütenlere yönelik saldırıları masaya yatırdı. Saldırıların bilançosunu çıkardı. CHP Genel Başkan yardımcısı Zeynep Altıok Akatlı yurt genelinde hayır çalışması yürütenlere yapılan saldırıları açıkladı. Altıok’un açıklamasına göre hayır kampanyası yürüten en az 330 kişi gözaltına alındı. 3 kişi tutukladı. MHP’den 4 kişi ihraç edildi. Beş gazeteci ve 12 işçi işten atıldı. Bir hakem görevden alındı, HDP’nin mitinglerine izin verilmedi.*” (8 Nisan 2017/Halk TV Ana Haber Bülteni).

7-Spiker: “*MHP Genel Başkan adaylarından Sinan Oğan’a referandum çalışmaları kapsamında suikast iddiası gündeme bomba gibi düştü. Sinan Oğan Samsun’un Bafra ilçesinde ‘Hayırlı Anadolu’ yürüyüşü kapsamında ziyaretlerde bulunduğu sırada konuşmasını yapmak üzere Bafra Belediyesi Kültür Salonuna ilerlediği sırada silahlı bir kişi fark edildi Oğan’ın korumalarının şüpheliyi fark edip yaklaşması üzerine şüpheli olay yerinden kaçarak uzaklaştı. Sinan Oğan’ın suikast iddiasıyla ilgili yaptığı açıklamaysa şöyle:...*”

Haber Aktörü: *Sinan Oğan: “Türkiye’ye bir ‘evet’, ‘hayır’ kutuplaşmasında getirdikleri nokta budur. Burada anayasayı oylayacağız ama siyasetçilerin o sorumsuz açıklamaları bize yönelik saldırıları durdurmamaları bize yönelik maalesef bir karanlık emire fırsat sunmuştur.*” (9 Nisan 2017/ Halk TV Ana Haber Bülteni).

8- Spiker: “Evet sayın seyirciler sırada AGİT’in referandum sürecini inceleyen bir raporu var. Raporda devlet imkanlarının ‘evet’ için kullanıldığı belirtiliyor. Raporda şimdiye kadar ‘hayır’ destekçileri polis müdahalesi ile karşılaşmış, bir kısmı Cumhurbaşkanına hakaret gibi suçlamalarla tutuklanmıştır’ deniliyor. ‘Hayır’ kampanyasının kısıtlandığı belirtilirken, HDP’nin tutuklu vekilleri ile televizyonda eşit süre verilen kanunun iptal edilmesi de yine bu raporda yer alan konular arasında yer alıyor. AGİT’ten yapılan açıklamada, ‘Venedik komisyonu önerilen değişikliklerin sonucunda, güçler ayrılığı ve yargı bağımsızlığının güvence altına alınmayacağına böylelikle otoriter bir başkanlık rejimine dönüşmemesi için gerekli olan denge ve denetleme mekanizmalarından mahrum olduğunu belirtmiştir’ hatırlatması da yapılıyor” (9 Nisan 2017/ Halk TV Ana Haber Bülteni- Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı’nın (AGİT) Türkiye’deki referandum sürecine ilişkin açıkladığı ara rapordan bahsediliyor).

9- Spiker: “Hayırcılara yapılan saldırılar devam ediyor. Bu kez Adana’da 65 yaşındaki Bekir Polat ‘evetçiler’ tarafından kendisine verilen ‘evet’ bildirisini kabul etmediği ve hayır oyu vereceğini söylediği için dövüldü. Polat saldırganlardan şikâyetçi oldu. Bekir Polat, Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın Adana mitinginin olduğu gün bir akrabasını ziyaret etmek üzere hastaneye gitti. Acil Servis önünde bekleyen Polat’ın yanına bir grup genç gelerek evet bildirisi vermek istedi. Polat’ın bildiriyi kabul etmemesi üzerine de gençler kendisini ikna etmek istediklerini söylediler. Polat’sa ben CHP’liyim referandumda sandıkta görev yapacağım, hayır oyu vereceğim demesinin ardından grup Polat’ı tartakladı başı ve kaşı yarılan Polat, olayın ardından bana saldıranların bulunmasını istiyorum dedi.” (10 Nisan 2017/Halk TV Ana Haber Bülteni).

Resim 8: Halk TV Ana Haber Bülteni - 10 Nisan 2017

Yukarıda alıntı yapılan haber metinlerinde yer alan ifadelerle bakarak Halk TV'nin referandum öncesi 'hayırcılar'a yönelik yapılan saldırıları siyasal iktidarın icraatı olarak gösterme çabası dikkat çekmektedir. Özellikle Cumhurbaşkanı Erdoğan ile 'hayır' oyu vereceğini açıklayan ve fiziksel saldırıya uğrayan bir vatandaşın görüntülerinin yan yana kullanılmasıyla siyasal iktidarı temsilen Cumhurbaşkanı Erdoğan 'çatışmacı, saldırgan' bir kimlikle sunulmuştur. Yine haber metinlerinde hayır çadırlarına dönük saldırıların devam ettiği, evet çadırlarına ise müdahale yapılmadığı sıklıkla tekrar edilmiş bu ifadelerle referandum koşullarının taraflar açısından eşitsiz olduğu söylemi öne çıkarılmak istenmiştir. Dolayısıyla belirgin bir şekilde şiddet içeren görüntülerin öne çıkarıldığı, referandum koşullarının eşitsiz olduğuna dair söylemsel çağrışımların yapıldığı bu çerçevede izleyicide 'hayır' destekçileriyle ilgili bir mağduriyet algısı yaratılmak istenmiştir.

3.5.2.2. Tek Adam Rejimi

'Tek Adam Rejimi' çerçevesi, 'dönüm noktası' ve 'politika eleştirisi' olmak üzere iki alt çerçeveden oluşmaktadır. Bu çerçevede evet oyu çıkması halinde dönüm noktası olabilecek durumlara işaret eden haberler ile muhalif kanadın başlattığı, Anayasa referandumundan 'evet' oyu çıkması durumunda cumhuriyet rejiminin değişebileceğine dair tartışmalarla ilgili haberleri içermektedir. 'Tek adam rejimi' çerçevesiyle ilgili olarak ATV'de 2 ve TRT 1'de 5 habere rastlanırken Halk TV'de 26 haber görülmüştür.

ATV ve TRT 1'de bu çerçevenin anahtar sözcüklerinin bulunması nedeniyle incelenen haberlerin muhalif kanadın yaptığı eleştirilere iktidar çevrelerince verilen yanıtlardan oluştuğu gözlenmiştir. Halk TV'de ise anayasa değişikliği ile getirilecek olan

başkanlık sistemiyle ülkenin otoriter bir tek adam rejimine sürükleneceğine dair ‘hayır’ taraftarlarının yürüttüğü tartışmalar yer almıştır.

3.5.2.2.1. Dönüm Noktası Çerçevesi

Bu çerçevede evet oyu çıkması halinde dönüm noktası olabilecek durumlara işaret eden haberler ele alınmıştır. Bu çerçeveye örnek olarak aşağıdaki metinler verilebilir:

1-Spiker: “Yine referandum çalışmalarıyla devam edeceğiz. Başbakan Binali Yıldırım Kilis’teydi. Yeni anayasaya getirilen tek adamlık eleştirilerine yanıt verdi Başbakan. “Patron millet, bu tek adamlık mı” dedi.”

Resim 9: Halk TV Ana Haber Bülteni - 6 Nisan 2017

Haber Aktörü: “Binali Yıldırım: Diyor ki tek adam. Ne tek adamı kardeşim. Patron millet olursa tek adamlık olur mu? Verdiniz oyları seçtiniz 5 sene sonra beğenmediniz alaşağı edersiniz, beğendiniz bir beş sen daha seçiyorsunuz. Çok iyi gidiyor ya, üçüncü sefer yine seçelim. Yok bitti iki dönem. İşte böyle padişahlık mı bu? Tek adam olur mu?

Milletin ayağına gideceksin hizmet yaparsan karşılığını göreceksin. Hizmet yapmazsan millet biletini keser.” (6 Nisan 2017/ Halk TV Ana Haber Bülteni- Başbakan Binali Yıldırım’ın muhalefet başlattığı tek adam tartışmalarını değerlendirmesi).

2- Spiker: “Sanatçı cephesinden de referandum açıklaması var. İstanbul’da bir araya gelen 250 den fazla sanatçı ve aydın tek adam referandumu için hayır çağrısında bulundular.”

“250’YE YAKIN AYDIN VE SANATÇI TAKSİMDE BULUŞTU” (Haber Başlığı)

Haber Aktörü: *Orhan Alkaya: ‘Bu bir memleket meselesidir. Bu bir parti meselesi değildir. O yüzden her zeminde olağanüstü eşitsiz koşullarda hayır diyen arkadaşlar bir araya geldi bugün. Bu düpedüz bir rejim değişikliği taslağı. Dolayısıyla bu taslak tepeden tırnağa sorunlu.’*(6 Nisan 2017/Halk TV Ana Haber Bülteni).

3- Spiker: *‘Cumhurbaşkanı Erdoğan, muhtarlar toplantısında muhtarların SGK primlerini devletin ödeyeceğini açıkladı. Ancak CHP Denizli Milletvekili Kazım Arslan bu projenin CHP’nin projesi olduğunu açıkladı. 2015 ve 2016 yılında verdiği iki önerenin AKP oylarıyla reddedildiğini açıklayan Arslan, konuyla ilgili açıklama yaptı.’*

Haber Aktörü: *‘Kazım Arslan: Muhtarlıkları bir gecede kapatma yetkisini tek adama vermeye hazırlanan bu anayasa değişikliği geçerse, muhtarlıkları istedikleri an kapatacaklar bu halde muhtarlarımız iktidarın bizden kopya ettiği SGK primine dahi kavuşamayacaktır. Devlet oy uğruna hiç bu kadar aciz duruma düşmemiştir.’*(6 Nisan 2017/Halk TV Ana Haber Bülteni).

4-Haber Aktörü: *‘Kemal Kılıçdaroğlu: Bir partiye bir kişiye oy vermek için değil Türkiye’nin geleceğini oylayacağız. İster Saadetli ister HDP’li olsun, ister AKP’li ister CHP’li olsun, 80 milyona sesleniyorum ‘bu ülkeye tarafsız bir cumhurbaşkanı gerekiyor’ diyorsan sandığa gideceksin onurunla, gururunla hayır oyunu kullanacaksın. Bir kişiye yetki veriyorum, arzu ettiği zaman hiçbir gerekçe göstermeden TBMM’yi feshedecek buna evet diyormusunuz? Hep birlikte hayır diyoruz. Şimdi bu meclisin yetkilerini alalım bir kişiye verelim. Bütün Trabzonlu kardeşlerime sesleniyorum. Teklik Allaha mahsustur. Bir daha söylüyorum teklik Allaha mahsustur. Biz tek adam olacağım tek kişi olacağım bütün yetkiler bende olacak biz bu anlayışta değiliz, bu anlayış Türkiye’yi felakete sürükler.’* (7 Nisan 2017/Halk TV Ana Haber Bülteni).

5- Haber Aktörü: ‘Muharrem İnce: Mitinglerin adı toplu açılış oldu. Mesela PKK yok artık, Kandil var. Mesela Abdullah Öcalan yok artık İmralı var. Mesela zam yok, fiyat güncellemesi var.

Türkiye'nin durumu budur. Özet yapayım mı Simavlılar? Evet dersen Bilal oğlan, hayır dersen senin oğlan kazanacak. Bir özet daha yapayım mı? Bak ikinci özette şu: ya milletin tahtı ya tek adamın bahtı. Ben hayır diyorum buna hayır.’(8 Nisan 2017/Halk TV Ana Haber Bülteni).

6- Spiker: ‘‘CHP Grup Başkanvekili Levent Gök Konya’da yaptığı açıklamalarda, ‘bu tuzak anayasa değişikliği dikta rejimi kurmaya yönelik bir senaryodur’ dedi. Konya’nın Kulu ve Cihanbeyli ilçelerinde düzenlenen toplantılarda konuşan Levent Gök şöyle dedi:....’’

Haber Aktörü: ‘‘Levent Gök: Bu anayasa değişikliğinde vatandaş yok teklifinin tek konusu cumhurbaşkanının yetkileri artırmak, ona yeni yetkiler vermektir. Sahte tuzak bir anayasa yapmak istiyorlar bu dikta rejimine dönük bir senaryodur. Bu anayasa teklifinde yurttaş yok, yurttaşın hakları yok, tek adam var. Bu teklifte otoriter rejimi engelleyecek denge ve fren mekanizmaları yok. Çok kolay bir otoriter rejime dönüşebilir.’’ (8 Nisan 2017/Halk TV Ana Haber Bülteni).

7- Perfore Ses: ‘‘Kılıçdaroğlu, 1 Kasım seçimlerini %49.5 oyu alan eski başbakan Ahmet Davutoğlu’nun istifasını hatırlatarak tek adam tehlikesine dikkat çekti.’’

Haber Aktörü: ‘‘Kılıçdaroğlu: %49,5 oy aldın peki başbakanlıktan neden ayrıldın. Vatandaş mı istedi? Kurultayda mı kaybettin? Hayır. Tek adam istedi. İstifa etti. Çocuklarınızı düşünün, geleceğinizi düşünün. Bu yetkiler, tek adama tanınan bu yetkiler b şahsından c şahsına geçerse ne olur. Bunların düşünülmesi lazım. Bu parti, kişi meselesi değil bu memleket meselesi.’’ (9 Nisan 2017/Halk TV Ana Haber Bülteni).

Yukarıdaki haber metinlerine bakılarak ‘dönüm noktası’ çerçevesi hakkında çıkarım yapmak mümkündür. Özellikle Halk TV’nin haberleri göz önünde bulundurulduğunda ‘dönüm noktası’ çerçevesinin durum tanımında da belirtildiği gibi, referandum da ‘evet’ çıkması halinde yürürlüğe girecek anayasa değişikliğiyle parlamenter sistemden

başkanlık sistemine geçileceğine, bu durumun da ülkeyi ‘tek adam’ın yönettiği otoriter bir rejime sürükleyeceği eleştirisi üzerine odaklanılmıştır.

Halk TV haber metinlerinde ‘hayır’ tarafından yapılan ‘tek adamlık’ eleştirilerinin geniş yer aldığı buna karşılık iktidar çevrelerince bu eleştirilere verilen yanıtların ekranda yalnızca bir kez yer aldığı görülmektedir.

Haberlerde gerek birincil kaynaklar (haber aktörleri) gerek spiker ve perfore sesler¹² tarafından kullanılan ‘tek adam’ ifadelerinin ‘başkanlık sistemine’ gönderme yaptığı bu sisteme geçilmesiyle birlikte bir dikta rejimiyle karşılaşılacağına dair algı oluşturulmak istenmiştir. Aynı zamanda haberlerde yer alan haber aktörleri tarafından ‘tek adam’ ifadesinin ardından sıkça geleceğe dair öngörülerde bulunulması referandum sonucu hakkında izleyici açısından kaygı ve tedirginlik yaratmaya dönük bilinçli bir tercih olarak haberlerde yer almıştır.

3.5.2.2.2. Politika Eleştirisi

Politika eleştirisi çerçevesi, muhalif kanadın başlattığı, Anayasa referandumundan ‘evet’ oyu çıkması halinde cumhuriyet rejiminin değişebileceğine dair tartışmalarla ilgili haberleri içermektedir.

1-“TEK ADAM ELEŞTİRİLERİNE YANIT” (Haber Başlığı)

Spiker: “Cumhurbaşkanı tek adam eleştirilerine yanıt verdi CHP’ye kendi geçmişini hatırlattı.”

“PARTİSİNİN GEÇMİŞİNİ BİLMİYOR”(Ara Başlık)

Haber Aktörü: “Recep Tayyip Erdoğan: Gazi Mustafa Kemal CHP’nin Genel Başkanıyken aynı zamanda Cumhurbaşkanı mıydı? İnönü CHP’nin Genel Başkanıyken aynı zamanda Cumhurbaşkanı mıydı? Ya bu adam kendi partisinin geçmişini bilmiyor ya!”(10 Nisan 2017/ ATV Ana Haber Bülteni-Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın Çorum’da Kemal Kılıçdaroğlu’nun tek adam eleştirilerini değerlendirmesi).

¹²Perfore Ses: Muhabirlerin ya da metin yazarları tarafından kaleme alınan haber ve program metinlerinin, görevli spiker tarafından kurgu öncesi stüdyoda seslendirilmesi.

2- “GAZİ MUSTAFA KEMAL TEK ADAMDI” (Haber Başlığı)

Haber Aktörü: Erdoğan: “Eğer partinin genel başkanı ve cumhurbaşkanı olmak tek adamlıksa o zaman Gazi Mustafa Kemal tek adamdı. Niye, hem CHP’nin Genel Başkanıydı hem de Cumhurbaşkanıydı. Kendi partisinden haberi yok yahu” (12 Nisan 2017/ATV Ana Haber Bülteni-Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın Erzurum’da bir açılış sırasında Kemal Kılıçdaroğlu’nun tek adam eleştirilerini değerlendirmesi).

Resim 10: ATV Ana Haber Bülteni - 12 Nisan 2017

3- Spiker: “CHP lideri Kemal Kılıçdaroğlu TRT yayınına katıldı. 15 Temmuz ve referanduma ilişkin çarpıcı açıklamalarda bulundu. Kılıçdaroğlu, TRT haber ve kuruma ait bazı kanallarda müşterek başlayacağı duyurulan canlı yayınının Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın konuşması nedeniyle programın yarım saat geç başlamasına da tepki gösterdi. Tek adam rejiminin en tipik örneğini bu akşam yaşadık dedi.”

Haber Aktörü: Kılıçdaroğlu: “Bakın tek adam rejimin en tipik örneğini bu akşam yaşadık. Tek adam. Sayın Cumhurbaşkanı konuşuyor, saat 19’da bana denmiş ki televizyon programı yapılacak ama onun sözü kesilemediği için, başımız belaya girmesin, biz, ana muhalefet partisinin genel başkanı kibar bir insandır, o biraz bekler biz 19.30’da devreye gireriz deniliyor.”(8 Nisan 2017/ Halk TV Ana Haber Bülteni).

3- Haber Aktörü: Deniz Baykal: “Bu tek adam düzeni. Türkiye’de artık milletin sözü geçmeyecek tek adamın sözü geçecek. Yeni anlayış bu. O nedenle bu bütün değişikliklerden farklı olarak dünyada ki 200 devletten hiç

birinde görülmemiş olan yetkiyi, kudreti hükümranlığı tek adama veren bir yasa. Meclisin sahip olduğunun ötesinde bir yetki. Buna ne ihtiyaç var. Bak şimdi sen millet egemenliği düzeninde yaşıyorsun, bunu sana ataların bıraktı. Nasıl olurda onların kazandığı bu millet egemenliğini bir faniye verelim.” (12 Nisan 2017/ Halk TV Ana Haber Bülteni-CHP Milletvekili Deniz Baykal’ın Aydın’da anayasa değişikliği değerlendirmesi).

4- Spiker: *“Kılıçdaroğlu Ankara’nın Polatlı ilçesinde halka seslendi. Referandum için yol ayrımına geldik diyen CHP lideri seçimin parti meselesi olmadığını söyledi referandum için gün memleket günüdür diyerek hayır çağrısı yaptı.”*

Resim 11: Halk TV Ana Haber Bülteni - 15 Nisan 2017

Haber Aktörü: *“Kılıçdaroğlu: Yol ayrımına geldik. Yarın kararımızı vereceğiz. Demokratik bir parlamenter sistemimi istiyoruz yoksa tek adamı mı istiyoruz. Hepimiz düşüncelerimizi rahatlıkla açıklamak mı istiyoruz yoksa 80 milyonun aklını bir kişiye kiraya mı versin bunu mu istiyoruz. Bu sıradan bir seçim değil. Türkiye’nin geleceğini oyluyoruz. Anayasa değişikliğine göre milli güvenlik politikalarını bir kişi belirliyor. Niye bir kişi belirliyor. Ya hata yaparsa. Bir kişiyi kandırmanız ikna ettiğinizde ya da satın aldığınız, Türkiye Cumhuriyeti devletini teslim edersiniz. Herkesi tek bir kişi kararname ile değiştirebilir.” (15 Nisan 2017/ Halk TV Ana Haber Bülteni)*

5- Perfore Ses: *“Cumhurbaşkanı tek adam söylemlerine de tepki gösterdi.”*

Haber Aktörü: Erdoğan: *“Tutturdu tek adam da tek adam ne tek adamı ya. Şu bizim 18 maddeyi okusan burada böyle bir şey yok. Eğer partinin genel başkanı ve cumhurbaşkanı olmak tek adamlıksa o zaman Gazi Mustafa*

Kemal tek adamdı. Niye hem Cumhuriyet Halk Partisinin genel başkanıydı hem de cumhurbaşkanıydı.”(12 Nisan 2017/TRT 1 Ana Haber Bülteni- Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın Erzurum’da yaptığı açılışta CHP lideri Kemal Kılıçdaroğlu’nun tek adamlık eleştirilerine verdiği yanıt).

Resim 12: TRT 1 Ana Haber Bülteni - 12 Nisan 2017

Yukarıda sınırlı sayıda alıntı ile genel hatları çizilen ‘politika eleştirisi’ çerçevesinin genel olarak referandumdan ‘evet’ çıkması halinde yürürlüğe girecek olan ‘başkanlık sistemi’yle ilgili muhalif kanadın yürüttüğü eleştiriler ve siyasal iktidar tarafından bu eleştirilere verilen yanıtlardan oluştuğu ortaya çıkmaktadır. Siyasal iktidara yakınlığıyla bilinen ATV’de yer alan haberlerde siyasal iktidarı temsilen Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın ‘tek adamlık’ eleştirilerini değerlendirirken CHP’nin geçmişine vurgu yaptığı görülmekteyken muhalif tarafların eleştirilerinin yer aldığı herhangi bir habere rastlanmamıştır. Benzer şekilde Halk TV’de de muhalif tarafların eleştiri odaklı haberleri yer alırken siyasal iktidarın bu eleştirilere verdiği yanıtların yer almadığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Fakat dikkat çekici bir şekilde varoluşsal olarak kamusal yayıncılık yapması gereken TRT 1 kanalında muhalif kanadın başlattığı ‘tek adam’ tartışmalarının yer bulmadığı ancak bu tartışmalara cevaben siyasal iktidarın açıklamalarının yer aldığı görülmüştür. Dolayısıyla özellikle TRT 1 haberlerinde görülen ve ‘tek adam’ rejimine dair yürütülen tartışmalara cevaben yapılan haberlerin fragmanter (parçalı) bir anlatıyla çerçevelendiği sonucu ortaya çıkmaktadır. Haberlerin parçalı bir anlatıya sahip olması izleyicide bağlam bilgisinin yoksunluğuna sebep olmakta bu da habercilik ilkeleriyle örtüşmektedir.

3.5.2.3. Eyalet Meselesi

'Eyalet meselesi' çerçevesi 'eleştiri politikası' ve 'eylem bilgisi' olmak üzere iki alt çerçeveden oluşmaktadır. 'Eyalet meselesi' çerçevesinde anayasa değişikliği ile 'eyalet' sisteminin getirileceğine yönelik yapılan tartışmalarla ilgili haberler ve bu tartışmaların gidişatına ilişkin bilgi veren haberler yer almaktadır. Araştırmanın örneklemine dâhil edilen üç kanalda, 'eyalet meselesi' ile ilgili haberlerin özellikle referandum son iki gün kala yoğun şekilde işlenmesi, seçmen kararı üzerinde bir değişiklik yaratma amacı gütmektedir.

3.5.2.3.1. Eleştiri Politikası

'Eleştiri politikası' çerçevesi, referandumda evet çıkması halinde yürürlüğe girecek olan anayasa değişikliği ile devletin yönetim şeklinin değişeceği, eyalet sistemine geçileceğine dair ortaya atılan iddiaların yer aldığı haberleri içermektedir. Bu çerçevede yer alan haberler özellikle Halk TV'de, referandumda 'hayır' oyu kullanacak tarafların açıklamalarından oluşmaktadır. Aşağıda yer alan ifadeler, bu çerçeveye örnek olarak gösterilebilir:

1-Spiker: *"Referandum öncesinde, referandum sonrasına dair AKP hükümetinden vaat üstüne vaat geliyor sayın seyirciler. Bunlardan biri, anayasa değişikliği çalışmalarında yer alan Cumhurbaşkanı Danışmanı Şükrü Karatepe'den geldi. Başkanlık sistemi ile birlikte büyük kentlerin yeniden yapılandırılacağını söyledi Karatepe ve Çin'i örnek aldıklarını söyledi. Çin'de, 5 eyalet, 5 özerk bölge, 2 de özerk statüde yönetilen il var."*

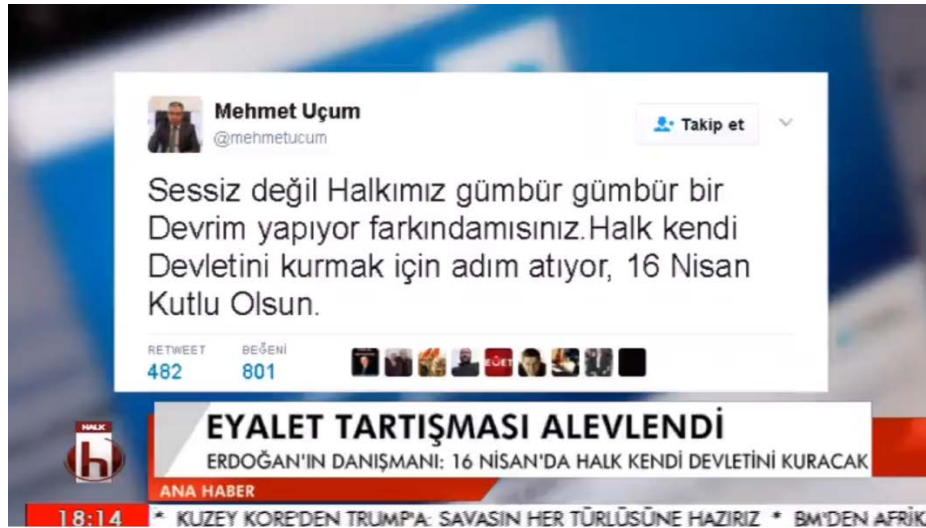
Resim 13: Halk TV Ana Haber Bülteni - 10 Nisan 2017

Perfore Ses: “Cumhurbaşkanının yerel yönetimlerden sorumlu başdanışmanı Şükrü Karatepe’den ortalığı karıştıracak açıklamalar geldi. Ankara Büyükşehir Belediyesi yayın organında makale yazan Karatepe, kalabalıklaşan metropollerin artık klasik idarelerle yönetilemeyeceğini savundu.” (10 Nisan 2017/ Halk TV Ana Haber Bülteni).

2- Spiker: “Eyalet tartışmaları yeniden alevlendi. Cumhurbaşkanının iki danışmanı Şükrü Karatepe ile Mehmet Uçum çok tartışılacak açıklamalar yaptılar. Karatepe, şehirlerde de cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine benzer bir yönetim biçimi olması gerektiğini anlattı. Mehmet Uçum’da 16 Nisan’da halk kendi devletini kuracak dedi. İşte danışmanların bu açıklamaları üzerine tepki yağdı.”

“EYALET TARTIŞMALARI YENİDEN ALEVLENDİ” (Haber Başlığı)

Perfore Ses: “Erdoğan’ın iki danışmanının açıklamaları ile eyalet tartışması yeniden alevlendi. Yerel yönetimlerden sorumlu Şükrü Karatepe, şehirlerde de Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine benzer bir yönetim biçimi olması gerektiğini anlattı. Mehmet Uçum’da ‘16 Nisan’da halk kendi devletini kurmak için adım atıyor’ dedi. Uçum’un bu sözlerini CHP’li Veli Ağbaba rejim değişikliği itirafı dolarak değerlendirdi.”

Resim 14: Halk TV Ana Haber Bülteni - 11 Nisan 2017

Haber Aktörü: “Veli Ağbaba: Cumhurbaşkanı başdanışmanının bu açıklaması alelade bir söz değil doğrudan Cumhuriyet rejimine yönelik bir karşı çıkış ilanıdır. Rejim değişiyor dediğimizde yalanlama yarışına girenler bu

açıklama ile baklayı ağızlarından çıkarmış oldular.’’ (11 Nisan 2017/ Halk TV Ana Haber Bülteni).

3-Spiker: *‘‘CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu’nun da Bahçeli’nin eyalet çıkışına bir tepkisi vardı. Bu beyler bunu yeni mi keşfetti elli defa söyledik dedi.’’*

Resim 15: Halk TV Ana Haber Bülteni - 14 Nisan 2017

Haber Aktörü: *‘‘Kılıçdaroğlu: İki gündür tartışılıyor. Efendim burada nasıl bir şey. Türkiye parçalanacak mı parçalanmayacak mı? Yeni mi keşfediyorlar bu beyler bunu? Elli sefer söyledik. Efendim Başkan yardımcılarını söylemiş ama benim ağızdan çıkmadı. TBMM kürsülerinden elli defa söylendi daha ne söylensin. Çıktılar meydana dediler ki biz asıl hedefimiz anayasasının ilk dört maddesini değiştirmektir. Ne istiyorsunuz siz Türkiye Cumhuriyetinden kardeşim, bu devletten ne istiyorsunuz? Bakın birisi ne diyor. Yine Sayın Cumhurbaşkanının danışmanlarından. 16 Nisan için diyor ki, halk kendi devletini kurmak için adım atıyor ne demek ya. Yani 16 Nisan da mı biz kendi devletimizi kuracağız? Bu devlet ne zaman kuruldu? Bu kadar şehidi biz niye verdik? Bu gaziler neden çıktı? Bu bayrak bu devletin kimin? Yeni devlet kuracakmışız kim söylüyor bunu? Yardımcısı söylüyor Türkiye bir felaketin içinesürüklenmek isteniyor.’’ (14 Nisan 2017/ Halk TV Ana Haber Bülteni).*

4-Spiker: *‘‘Devlet Bahçeli’nin dün akşam eyalet sistemiyle ilgili çıkışı MHP’de de gündem. MHP Genel Başkan yardımcısı Semih Yalçın açıklama*

yaptı. Eyalet sistemi söz konusu değil. Görüşmelerde gündeme bile gelmedi dedi.”

Haber Aktörü: “Semih Yalçın: 18 madde de eyaleti getiren veya bunu çağrıştıran hiçbir gelişme yok. Olsa zaten MHP bunun içinde olmaz. Böyle bir çalışmanın tarafı olmaz.” (14 Nisan 2017/ Halk TV Ana Haber Bülteni)

5- Spiker: “Sayın Semih Yalçın böyle bir yetki yok diyor ama eğer evet çıkarsa tüm yetki bir kişinin elinde olacak dolayısıyla her şeyi o tek kişi hayata geçirecek bunu da hatırlatalım. Bahçeli'nin bu çıkışı daha önce parti içinde kendisine muhalif olan muhaliflerden de tepki gördü. Ümit Özdağ, Bahçeli danışmandan önce 123. Maddeye karşı çıkmalıydı dedi. Meral Akşener de eyalet sistemine 16 Nisan'da hayır diyeceksiniz açıklamasını yaptı”

Haber Aktörü: “Akşener: Türkiye'nin 16 Nisan'da cumhuriyetin temel değerlerini ortadan kaldırıp üniter devlet olma vasfını ortadan kaldırıp eyalet sistemine geçileceğini itiraf ettiler. Bunların söylediğine itiraz ediyorsak diyeceğiz ki hayır hayır hayır” (14 Nisan 2017/ Halk TV Ana Haber Bülteni).

5- Spiker: “Bahçeli'nin sözleri nasıl yorumlanmalı? Eski MHP Milletvekili ve Meclis Başkanı Ömer İzgi de Halk TV'de yayınlanan yazı işleri programına telefonla bağlandı ve eyalet tartışmalarıyla ilgili açıklamaları oldu. Bahçeli yapısı itibariyle o tür oluşumlara sıcak bakmaz dedi.”

Resim 16: Halk TV Ana Haber Bülteni - 14 Nisan 2017

Haber Aktörü: “Ömer İzgi: Orada çok doğru ve haklı bir davranışta bulundular Sayın Bahçeli'nin yapısı itibarıyla o tür oluşumlara sıcak bakacak biri değildir. Bir yerel yönetim adı vermedi de bir kamu düzeni diye bir bakanlık kurdu bu kurduğu bakanlıkta da diyor ki şu şu teşkilatlarda oluşacak 5 vilayet, şurada 3 vilayet şurada birleşerek tek vilayet olacak diyor. Eyalet demeye bile gerek yok. ‘Hizmeti daha iyi halka ulaştırabilmek için yapıyoruz’ der. Kurduğu il yapısı ileride eyalet sistemine kolayca geçebilecek bir yapı olduğu için daha da ileri giderek federasyonun oluşturulması artık söz konusu olacağı için mecliste kıpırdama oldu diyelim.

Meclis bu kararnameyi Anayasa Mahkemesine götürecektir Anayasa Mahkemesi üyeleri mevcut olan Cumhurbaşkanı'nın hükmünde olanlar o zaman diyecek Anayasa Mahkemesine gitmeye gerek yok.” (14 Nisan 2017/ Halk TV Ana Haber Bülteni).

6- Spiker: “Eyalet tartışmaları bugünlerde yoğun gündem. Son günlerde yine Cumhurbaşkanı Başdanışmanın yaptığı açıklamalar ama eskiye dönersek yine Cumhurbaşkanı Başdanışmanı emekli General Adnan Tanrıverdi'nin açıklamaları var. Eyalet çıkışı yeniden gündemde.

Tanrıverdi konuşmasında eyalet sistemine geçilmesi gerektiğini açıklıyor ve ardından Türkçe ikinci dil olmalıdır diyor.”

Perfore Ses: “15 Temmuz darbe girişiminin ardından Cumhurbaşkanlığı Başdanışmanlığı görevine getirilen emekli Tuğgeneral Adnan Tanrıverdi'nin 15 Ocak 2015'te yaptığı açıklaması Bahçeli'nin eyalet çıkışından sonra yeniden gündemde.”

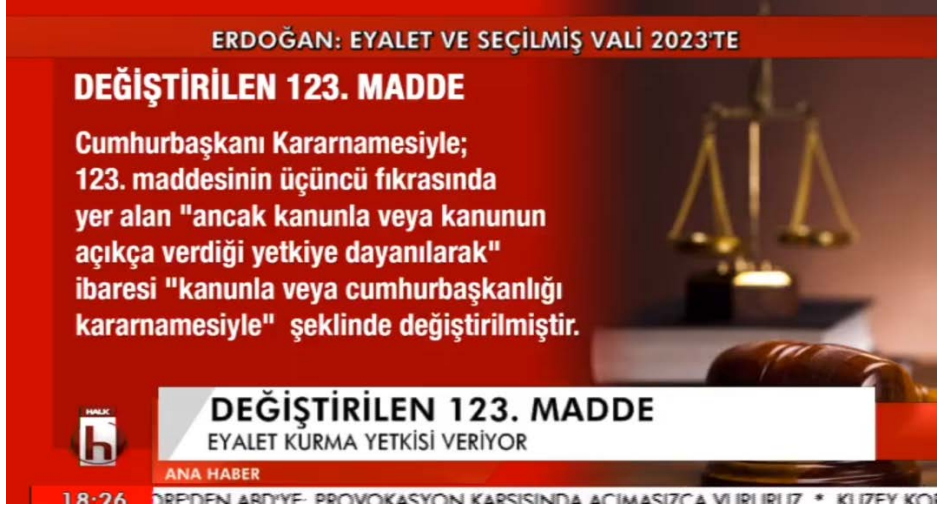

Resim 17: Halk TV Ana Haber Bülteni - 14 Nisan 2017

Haber Aktörü: *“Adnan Tanrıverdi: Eyalet sistemi getirilmelidir. Türkiye Cumhuriyetinin taşra teşkilatı ve devletin yönetim şekli yeniden düzenlenmelidir. Bu sistem hem Kürtlerin özerklik isteğini kapsayacak hem de devlete aidiyet duygusunu arttıracak şekilde oluşturulmalıdır. Her bakanlık kendine bağlı 6 ila 10 birimi layıkıyla idare edebilir. 81 vilayet merkezden dirayetle yönetilemez. Eyalet sistemi oluşturulmalıdır. Eyalet valileri seçimle iş başına gelmelidir. Adalet iç güvenlik savunma merkezden, diğer faaliyetler eyaletten yönetilmelidir. Cumhurbaşkanlığı forsuna bir yıldız daha eklenmelidir. Türkiye Cumhuriyetinin Türkler’den sonraki en büyük asli etnik grubu Kürtler’dir.”*(14 Nisan 2017/ Halk TV Ana Haber Bülteni).

7- Spiker: *“Gözler şimdi anayasa da değiştirilmesi istenen 123. Maddede çünkü bu maddenin Başkana eyalet kurma yetkisi verdiği ifadesi var ayrıntılar haberimizde.”*

Resim 18: Halk TV Ana Haber Bülteni 14 Nisan 2017

Perfore Ses: “123. Madde’de yapılan değişiklikte yani Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ilavesiyle Başkana eyalet kurma yetkisi verdiği ifade ediliyor. Deniz Baykal 123. Madde de değiştirilen ve Cumhurbaşkanı’na eyalet kurma yetkisi verildiği ifade edilen maddeyi şöyle anlatıyor:”

Haber Aktörü: “Baykal: Anayasanın içinde eyalet sistemi dediğiniz devletin idari yapılanmasının bir aşamasıdır. Vilayetlerle devlet şekillenir, belediyeleri köyler vardır. Bütün bunlar kamu tüzel kişiliğidir. Kamu tüzel kişiliği ihtas etme yetkisi anayasamızın 123. Maddesine göre TBMM’nindir fakat şimdi bu yetki Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile Cumhurbaşkanı’na veriliyor.” (14 Nisan 2017/ Halk TV Ana Haber Bülteni).

8- Haber Aktörü: Deniz Baykal: “Bu anayasa ile devlet kuracakmışız halk kendi devletini kuracakmış. Yani bugüne kadar halkın kendi devleti değilmiş. Arkadaşın istediği kişi, tek adam olarak gelirse bu devlet halkın devleti olacakmış vay be! Türkiye’de yönetim düzenini eyalete dayandırmak artık Cumhurbaşkanının bir kararname ile yapacağı iş haline gelmiştir. Evet diyenler kulağınıza küpe olsun. Yarın eyalet kurulduğunu duyarsanız sakın şaşırmayın. Şimdi Türkiye’de eyaletlere ayrılırsa dış güçler Türkiye üzerinde plan yapar. Türkiye’yi de Irak ve Suriye’ye benzetmek isteyenlere çok büyük bir imkân verilmiş olacaktır.” (14 Nisan 2017/ Halk TV Ana Haber Bülteni-Deniz Baykal’ın referandum çalışmaları kapsamında Adana’da eyalet tartışmalarıyla ilgili yaptığı değerlendirmesi).

Yukarıda yer verilen haber metinlerindeki ifadelerin ‘eleştiri politikası’ çerçevesini net bir şekilde temsil ettiği görülmektedir. Birçok haber metninde hem haber aktörleri hem de haberi aktaran spiker ve perfore seslerin anayasa değişikliği ile ülkenin eyalet sistemiyle yönetilmeye başlanacağına dair öngörüsü haberde öne çıkarılan, vurgu yapılan fikir olarak öne çıkmaktadır.

Bu çerçeveye dâhil olan tüm haberlerin muhalif isimlerin açıklamalarından oluşması ve tümünün siyasal iktidara muhalif çizgisi ile bilinen Halk TV’de olması ise araştırmanın varsayımlarından olan, ‘haberlerin çerçevelenme sürecinde televizyon kanalının bağlı olduğu yayın grubunun ideolojik konumu haberin öykü ediliş şekline biçim vermektedir’ fikrini destekler niteliktedir.

3.5.2.3.2. Eylem Bilgisi

‘Eylem bilgisi’ çerçevesinde anayasa değişikliği referandumu öncesi, getirilecek değişikliğin eyalet sistemini öngördüğü ile ilgili muhalefet, siyasal iktidar ve MHP lideri Devlet Bahçeli tarafından yürütülen tartışmaların gidişatına ilişkin haberler yer almaktadır. Bu haberlere örnek olarak aşağıdaki haber metinleri gösterilebilir:

1- Spiker: *“MHP Lideri Devlet Bahçeli’nin sözlerinden sonra ortaya çıkan bir süredir de gündemde olan eyalet tartışmalarına bakalım. Evet cephesinde bir eyalet krizi oluştu. Günlerdir sürüyordu eyalet tartışmaları. Ve tartışmalara MHP lideri Devlet Bahçelide katıldı. Eyalet sistemine karşı olduğunu savundu ve AKP’ye Cumhurbaşkanı Erdoğan’a da adeta rest çekti Bahçeli. Bahçeli’nin bu çıkışıyla da referanduma sayılı saatler kala siyaset gündemi bir anda karıştı.”*

Resim 19: Halk TV Ana Haber Bülteni - 14 Nisan 2017

Haber Aktörü: Bahçeli: “Eyalet sistemini getireceğiz diye bir danışman, Cumhurbaşkanı Danışmanı olarak söylüyor, Cumhurbaşkanı da buna ses çıkartmıyor kabulleniyor ise o zaman iki gün içerisinde eyalet sistemine karşı olan, üniter yapıda düşüncesi olan ülkücülerin kararı ne olabilir.”

Perfore Ses: “Halk oylamasına çok kısa bir süre kala gündeme eyalet sistemi ve yeni devlet tartışmaları damga vurdu. Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın Baş Danışmanı Şükrü Karatepe başkanlıkta olduğu gibi şehirlerde de tek başkanlık olmalı dedi. Bahçeli’den sert tepki geldi.”

Haber Aktörü: “Bahçeli: Böyle bir açıklama yapan insanlar ya Adalet ve Kalkınma Parti’sinin hedefini sabote ediyorlar veyahut da bir iç pazarlıkla görevlendirilmiş konuşmacılar mı bunlar?”

Perfore Ses: “Bahçeli’nin açıklamalarının ardından sen bana sor diyen Erdoğan’ın dört yıl önceki eyaleti savunan açıklamalarıysa hafızalardaki yerini hala koruyor.”

Resim 20: Halk TV Ana Haber Bülteni - 14 Nisan 2017

(Dört yıl önceki kayıt veriliyor) “Erdoğan: Bunlar tarih falan bilmiyorlar bunların tarih bilinci yok. Dünyada gelişmiş ülkelere bakarsanız bunların hiç birinde eyalet korkusu diye, endişesi diye bir şey yoktur. Tam aksine eyalet yapılanmaları çok daha süratle kalkınmayı getirir. Mesela Osmanlı’ya baktığımızda orada Lazistan eyaleti var, Kürdistan eyaleti var. Niye Osmanlı güçlü ve oralarda hiç çekinmeden rahatlıkla onları vermiş. Bu konuda eyaletlerde de böyle bir endişenin içerisine girmeye gerek yok. Benim

söylediğim şu güçlü bir Türkiye, asla eyalet sisteminden korkmamalıdır.”
(14 Nisan 2017/ Halk TV Ana Haber Bülteni).

2-“TROLLER BAHÇELİYE SALDIRDI” (Haber Başlığı)

Spiker: “Sosyal medyada çok sayıda kişi Bahçeli’nin bu açıklamasına şaşkınlığını dile getirdi. Tepkilerden biri de aktroll olarak bilinen Taha Ün oldu. Taha Ün “Sayın Bahçeli’nin bir televizyon kanalındaki sözlerini şaşkınlıkla izledim” diyerek şunları paylaştı.”

Resim 21: Halk TV Ana Haber Bülteni - 14 Nisan 2017

Haber Aktörü: “Taha Ün: Adalet ve Kalkınma Partisi tüm kadroları ile Sayın Cumhurbaşkanımızın dimdik yanındadır. Sayın Cumhurbaşkanımız danışmanlarının geleceğine istikamet çizmek isteyen Sayın Bahçeli’nin haddi ve hakkı değildir. Sayın Karatepe’nin maksadından saptırılan açıklamalarını okumadan bir televizyon kanalında dile getirip buradan başka bir meseleye varmak hoş olmadı.”(14 Nisan 2017/ Halk TV Ana Haber Bülteni).

3- Spiker: “Siyaset bugün bir iddiayı konuştu. MHP lideri Devlet Bahçeli eyalet sistemi iddiasını gündeme getirdi. Cumhurbaşkanı, ‘eyaletmiş federasyonmuş hiç biri gündemimizde yoktur, olmayacaktır’ dedi. Başbakan Yıldırım ise ‘getirilen anayasa da böyle bir madde varsa görevimden istifa ederim’ dedi. MHP’den de bir açıklama var. Genel Başkan yardımcısı Semih Yalçın: ‘Evet’ten yana duruşumuz var başından beri değişmedi dedi.’”

“EYALET SİSTEMİ İDDİASI” (Haber Başlığı)

Haber Aktörü: “*Erdoğan: Ben ne diyorum sen ona bak. Böyle bir şey ben- den duydu mu yok. Danışmanımın bir açıklaması olmuş onu almışlar. Şey yapmışlar.*”

Perfore Ses: “*Cumhurbaşkanı Erdoğan, MHP lideri Bahçeli’ye böyle ses- lendi. Bu sesler Bahçeli’nin bir televizyon kanalındaki sözlerine yönelikti. Cumhurbaşkanı Konya’da iddiaları bir kez daha yalanladı.*”

Resim 22: TRT 1 Ana Haber Bülteni - 14 Nisan 2017

Haber Aktörü: “*Erdoğan: Türkiye’nin üniter yapısının en büyük savunucusu, en başta gelen müdafîği daima şahsım başta olmak üzere biz olduk biz olacağız. Eyaletmiş, federasyonmuş, şuymuş buymuş, hiçbiri bizim gündemimizde yoktur. Olmayacak. Bunların birçoğu zaten tarih olmuştur.*”

Perfore Ses: “*Erdoğan konuşmasının sonunda son günlerde bir dedikodu var diyerek hayır cephesinin ortaya attığı eyalet sistemi tartışmasına değindi. Net konuştu.*”

“EYALET SİSTEMİ ÇARPITMASINA YANIT! ÜNİTER YAPININ SAVUNUCUSU BENİM” (Ara Başlık)

Haber Aktörü: “*Erdoğan: Türkiye’nin üniter yapısının en büyük savunucusu en başta gelen müdafîki biz olduk biz olacağız. Eyaletmiş, federasyonmuş, hiçbiri bizim gündemimizde olmadı olmayacak. Cumhuriyetimizi üniter yapısı içerisinde ilelebet payidar kılma konusundaki kararlılığımızı buradan bir kez daha ilan ediyorum.*” (14 Nisan 2017/ TRT 1 Ana Haber Bülteni).

4- Spiker: “Cumhurbaşkanı Konya mitinginde altını çizdiği o ayrıntı yani ana muhalefet eliyle sahnelenen eyalet manipülasyonu günün manşetleri arasında. Cumhurbaşkanı özellikle MHP tabanını etkileyemeye yönelik o çarpıtmaya dün gece katıldı. Canlı yayında da cevap verdi sözleri sertti. O çarpıtma siyasetine Başbakan’dan hatta MHP kanadından da tepkiler geldi bugün. Öyle ki Başbakan Yıldırım: ‘söylediklerini ispat etsinler istifa ederim’ dedi.”

Resim 23: ATV Ana Haber Bülteni - 14 Nisan 2017

Haber Aktörü: “Erdoğan: PKK terör örgütüyle bu konuda verdiğimiz mücadeleye üniter yapının en güzel örneğidir. Çünkü onlar en ufak bizim güneydoğu doğu illerimizde böyle üniter yapıyı sıkıntıya düşürecek açıklama yaptıklarında onların karşısında aslanlar gibi dikilen biz olduk.”

Perfore Ses: “Cumhurbaşkanı Erdoğan CHP’nin başını çektiği hayır cephesinin eyalet sistemiyle ilgili saptırmasına yanıt verdi.”

Haber Aktörü: “Erdoğan: Rejimle ilgili herhangi bir olaya giderse karşısında ilk defa ben dururum dedim. 1923’te bu ülkenin rejim sorunu bitmiştir.”

Perfore Ses: “İddialar Başbakan Binali Yıldırım’ın da gündemindeydi. Muhalefetin çarpıtması için ‘iftira’ dedi rest çekti.”

Haber Aktörü: “Yıldırım: eğer bu anayasanın herhangi bir yerinde eyalet var, eyalet sistemine yol açacak bir madde varsa ben bugün bu görevi anın-

da bırakacağım. Siz aynı şeyi yapacak mısınız?’’ (14 Nisan / ATV Ana Haber Bülteni).

5- Spiker: *‘‘Referanduma saatler kala başlatılan Türkiye eyaletlere bölünebilir çarpıtmasının hedefi MHP tabanıydı. Çok geçmeden MHP, hayır oyu verecek iddiası ortaya sürüldü. MHP genel merkezinin sosyal medya hesabından yapılan jet açıklamayla bu iddia yalandı.’’*

‘‘MHP: MİLLET İÇİN DEVLET İÇİN EVET’’ (Haber Başlığı)

Resim 24: ATV Ana Haber Bülteni - 14 Nisan 2017

Perfore Ses: *‘‘Konuyla ilgili MHP’den son açıklama Semih Yalçın’dan geldi. Yalçın 18 madde de eyalet yok dedi’’*

Haber Aktörü: *‘‘Semih Yalçın: 18 madde de eyaleti getiren veya bunu çağrıştıran hiçbir gelişme yok olsa zaten MHP bu işin içinde olmaz.’’ (14 Nisan 2017/ATV Ana Haber Bülteni).*

Yukarıda yer alan hemen hemen tüm haberlerin ‘eyalet meselesi’ ile ilgili olarak yürütülen tartışmalara siyasal iktidarın cevaben verdiği açıklamalardan oluştuğu görülmektedir. ATV ve TRT 1 kanallarından alınan örnek haber metinlerinde haber aktörlerinin tamamının siyasal iktidarın temsilcileri ile referandumda siyasal iktidarla aynı tarafta yer aldığını açıklayan MHP temsilcilerinin olduğu göze çarpmaktadır. Örnek haber metinlerinde haber aktörlerinin referandum taraflarından yalnızca bir tarafı temsil ediyor olması haberlerdeki özne iktidar ilişkisi-

nin hegemonik olarak inşa edildiği sonucunu doğurmaktadır. ‘Eylem bilgisi’ çerçevesinde incelenen haberlerde özellikle bir fikrin öne çıkarıldığı görülmektedir. Muhalefetin ‘evet’ tarafında bir kriz yaratmak amacıyla ‘eyalet meselesi’ni gündeme taşıdığı fikri özellikle ATV haberlerinde yer bulan şu ifadelerle öne çıkarılmıştır: “*Referanduma saatler kala başlatılan Türkiye eyaletlere bölünebilir çarpıtmasının hedefi MHP tabanıydı*”, “*Cumhurbaşkanı Konya mitinginde altını çizdiği o ayrıntı yani ana muhalefet eliyle sahnelenen eyalet manipülasyonu günün manşetleri arasında.*” “*Son oyun: eyalet çarpıtması*”.

Entman’ın (1991: 6) çerçevelerin kendilerine ait öne çıkarma-vurgulama, yorumlama ve dışlama kalıplarıyla meseleler hakkında belli anlamlar inşa ederek bunları sözcükler, mecazlar, kavramlar ve semboller aracılığıyla haber içinde temsile dönüştürme gibi bir işlevi olduğu fikrini destekler nitelikteki bu bulgular araştırmanın referans noktalarını doğrular niteliktedir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışma, Türkiye’de devlet ve toplum arasındaki en önemli uzlaşma metni olan, anayasa metni üzerinde yapılacak değişikliği öngören referandum öncesi, referandumla ilgili televizyon haberlerinin nasıl çerçevelendikleri ve bu çerçevelenme biçimlerinin haberin içeriğini ne denli işgal ettiğini sorgulamaktadır. Çalışmada, televizyon haberlerinde referandum temasının hangi temel kategoriler çerçevesinde inşa edildiğini anlamak ve bu çerçevelerin oluşmasını sağlayan televizyon kanallarının hangi siyasi inanç ve politikalara destek verdiğini ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Bu amaçla haberlerin içeriğindeki ahlaki-teknik, epizodik-tematik çerçeveler ile referandum temasına yüklenen politik mesajlar belirlenerek, seçim dönemlerinde seçmenlerin ne tür siyasi ve politik mesajlara maruz bırakıldığı vurgulanmak istenmiştir.

Çalışma, araştırma sorusu ve amaçlarına uygun olarak, çalışmanın içeriği, teorik yaklaşımı ve araştırmayı içeren birbiriyle ilişkili üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmada haber kavramının, toplumsal gerçekliği yansıtan ve kamusal tartışmaların oluşmasına imkân sağlayan bir zeminde değil; yerleşik haber değerleri ve pratikleri ile çatışan yapısal bir yanlılık içinde varlık kazandığı görüşünden hareket edilmiştir. Bu nedenle çalışmanın teorik temelini, haberi sosyal alan gibi verili ve değişmez bir yapıdan öte, devamlı yeniden üretilen, dinamik bir olgu olarak ele alan ‘çerçeveleme’ teorisi oluşturmaktadır. Bu teorik yaklaşım doğrultusunda ‘hakikat’ aktarıcısı olarak haberin belirli ideolojik süzgeçlerden geçtiğini ortaya çıkarabilmek amacıyla seçilen haberler haber çerçeveleme yöntemiyle incelenmesi benimsenmiştir.

Çalışmanın sorunsalı olarak ortaya konan, ‘toplumun gelecek tahayyülünde iradesini ortaya koyacağı referandum dönemlerinde, televizyon haberlerinin nasıl çerçevelendikleri’ sorusu Edelman’ın (1993: 232) çerçevelemenin alternatif sınıflandırmalar yoluyla belli siyasi inanç ve politikalara destek kazandırmakta olduğu ve bu sınıflandırma şemalarının siyasi manevralarda ve iknada temel öneme sahip olduğu belirlemesine uygun biçimde tartışılmıştır. Referandum gibi belirli bir zaman dilimi içerisinde sınırlandırılmış bir seçim sürecinin, medyada mümkün olduğunca ‘nesnel’ ve ‘tarafsız’ biçimde yansıtılması habercilik etiği açısından beklenen bir yaklaşımdır. Ancak medya ve siyaset arasındaki ilişkinin denetleme ve yönetme süreçleriyle işgal edilmesi medyanın çıkarların yarıştığı bir mücadele alanına dönüşmesine neden olmaktadır.

Böylesine bir mücadele alanına dönüşen haber medyasının belirli ideolojilerin aktarıcısı durumuna gelmesi, haberi ekonomik ve politik müdahalelerin odağı haline getirmektedir. Özellikle siyasi seçim süreçlerinde medya kuruluşlarının ideolojik, politik ve ekonomik dinamiklerden bağımsız hareket etmesi, seçmenlerin seçimlere katılan taraflar hakkında doğru değerlendirme yapabilmesi açısından önem arz etmektedir. Buna karşın medyanın toplumsal, siyasal ve ekonomik sorunları karşıtlıklara indirgeyen, haber dilini sloganlaştıran ve demokratik diyalog biçimlerini engelleyen bir yaklaşımla tarafların kutuplaşmasına neden olan habercilik anlayışı, referandum sürecinin dışında da siyasilerin haberleştirilmesine ilişkin genel bir sorun haline gelmektedir.

Haber medyasının ahlaki sorumluluğunun daha fazla olduğu seçim dönemlerinde, siyasilerin gündeme taşıdığı herhangi bir sorun ve konu hakkında medyanın üstüne düşen farklı tarafların görüşlerini eşit temsil eden bir habercilik anlayışı olmalıdır. Oysa haber medyasında yerleşik olarak gözlemlenen iktidar partisi veya ana muhalefet partisinin açıklamalarının diğer siyasal parti ve grupların açıklamalarına oranla daha fazla yer alması medyanın eşitsiz ve dengeli ilkelerle hareket ettiği habercilik anlayışından uzaklaştığına işaret etmektedir. 16 Nisan 2017 Anayasa değişikliği referandumuna giden süreçte, Türkiye medyasında anayasa değişikliğine dair yapılan haberlerin incelendiği bu çalışma, yukarıda tartışılan fikrîsel arka plan ile desteklenmiştir. Bu noktada, televizyon haberlerini temsilen, bağlı olduğu yayın grubu, hedef kitleleri ve bu kitleleri temsil yeteneği göz önüne alınarak üç farklı televizyon kanalının (Halk TV, TRT 1, ATV) ana haber bültenleri ‘haber çerçeveleme’ yöntemi ile incelenmiştir. Araştırmanın bulguları ‘çerçeveleme’ kuramı temelinde yorumlanmıştır. Elde edilen bulgular ışığında, üç televizyon kanalının referanduma ilişkin yaptığı haberlerle ilişkin genel olarak şu değerlendirmeleri yapmak mümkündür:

- Araştırmaya konu edilen süre boyunca Ana Haber Bültenlerindeki haberlerin %32’si referandum ile ilgili haberlerden oluşmaktadır. Ana Haber Bültenlerinde referandum temalı haberlerin sıklıkla yer alması bu konuda seçmenlerin algısını canlı tutmanın bir yolu olarak değerlendirilebilmektedir. Çalışmada incelenen 195 haberden 101’inin Halk TV’ye ait olması ise kanalın yansıttığı sosyolojik tabanın, referandum öncesi diğer seçmenlere oranla daha fazla referandum haberiyle karşılaştığı sonucunu doğurmaktadır.

- Televizyon kanallarındaki referandum temalı haberlerin üretimi, büyük oranda çerçeve sponsorlarının yaptıkları durum tanımlarına bağlıdır. Çalışmada her bir kanal için tek tek çerçeve sponsoru konumundaki haber aktörleri belirlenmiştir.

Buna göre; ATV Ana Haber Bültenlerindeki referandumla ilgili haberlerde yüzde 33'lük payla, TRT 1 kanalında ise yüzde 25'lik payla Cumhurbaşkanı en başta gelen haber aktörü olarak ortaya çıkarken, Halk TV haberlerinde referandum haberlerinin en başta gelen aktörü yüzde 39'la CHP olmuştur. ATV ve TRT 1 kanallarında belirgin olarak referandumda 'evet' kampanyası yürütenlerin haber aktörü olarak görülmesi ve 'evet' kampanyası yürütenlerin iktidar sahibi AK Parti ile ittifak açıklaması yapan MHP olduğu düşünüldüğünde, her iki kanalın çerçeve sponsoru olarak görülen siyasi iktidarın, referandumla ilgili haberlerde en fazla yer verilen haber aktörü olduğu söylenebilir. ATV ve TRT 1 Ana Haber Bültenlerinde, referanduma dâhil olan siyasi partilerden biri olan HDP'ye haber aktörü olarak haberlerde hiç yer verilmediği görülmüştür. Bu sonuç ATV ve TRT 1 kanallarının habercilik anlayışının 'tarafsızlık' ve 'dengecilik' ilkelerinden uzaklaştığına işaret etmektedir. Halk TV haberlerinde görülen 'hayır' eksenli çerçeve sponsorluğu ise kanalın yakınlık duyduğu siyasi parti ve tabanın dışına çıkmadığını göstermektedir. Dolayısıyla üç kanalın çerçeve sponsorlarının ideolojik olarak yakın oldukları söylemlerin yeniden üretilmesine katkı sağlayacak şekilde düzenlendiği sonucu ortaya çıkmaktadır.

- İncelenen haber metinlerinde referandumla ilgili haberlerin ahlaki yargılarla yüklü olduğu görülmektedir. Çalışma sonucunda 195 haber metninden, 163'ünün ahlaki yargılar içerecek şekilde çerçevelenmiş olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Bu anlamda çalışmaya dâhil edilen kanallarda yapılan haberlerin ahlaki yargı içermesi ve bu konuda göndermeler yapması televizyon kanallarının haberciliğin etik kodlarından uzaklaştığını düşündürmektedir.
- Çalışmanın bir diğer verisi olan, haber metinlerinin neredeyse tamamının (178) epizodik olarak çerçevelenmiş olduğu sonucu, haberlerin bağlam bilgisinden yoksun olduğunu, dolayısıyla kamuoyunun referandum ve anayasa arasındaki nedensellik bağına anlayabilmesi açısından yetersiz olduğu sonucunu doğurmaktadır. Toplumsal bir uzlaşma metni olarak anaya-

sanın, ‘ülkenin yönetim şeklinin değiştirilmesini’ de içeren çeşitli maddelerinde bir takım değişiklikler hakkında kamuoyunun medya tarafından bilgilendirilmesi, konuyla ilgili farklı görüşlerin yer aldığı analizlerin yapılması beklenmektedir. Ancak tersine bir şekilde, anayasal değişikliğin siyasi aktörlerin karşılıklı atışmalarından ibaretmiş gibi haberlerde yer alması, referanduma taraf olan siyasi parti ve toplumsal kesimleri olumsuzlayan ahlaki yargıların haberlerde yer alması toplumsal çatışmaları keskinleştiren ve karşıtlıkları besleyen bir yaklaşım içermektedir.

Çalışmada, referandumla ilgili haberlerin hangi ‘çerçeveler’ ile sınırlandırıldığına ilişkin yapılan derinlemesine analiz sonucunda ortaya çıkan bulgular, bu çalışmanın teorik dayanağını oluşturan ‘haber gerçekliğinin yeniden kurgulandığı bir inşa süreci sonunda ortaya çıkan bir olgu’ olduğu tezini doğrular niteliktedir. Haber bültenlerinin yayınlandıkları kanal, bu kanalın sahiplik yapısı ve bu bağlamda içerisinde yer aldığı ekonomik, politik ilişkiler ve ideolojik görüşünün etkisi altındaki haberler, haber çerçeveleri yoluyla kanalın son kertede yer aldığı konuma doğru bükülmektedir. Dolayısıyla haberde yerleşik egemen anlamları regüle etme işlevi bulunan haber çerçevelerinin ortaya çıkarılması, haberin eleştirel okunmasına fırsat tanımaktadır.

Çalışmada incelenen haber metinlerinde ortaya çıkan ve siyasal iktidarın söylemleriyle şekillenen ‘muhayyel bir öteki’ tanımlamaya yönelik oluşturulan ‘Terörize Edilmiş Hayırcılar’ çerçevesi, ana muhalefet tarafından yaygınlaştırılan, referandumda ‘evet’ çıkması halinde ‘müdahaleci gelecek tahayyülünü’ vurgulayan ‘Tek Adam Rejimi’ çerçevesi ve yine muhalefetin açıklamaları ile şekillenen, muhafazakâr-milliyetçi seçmenin ‘evet’ kararında tedirginliğe neden olacak ‘Eyalet Meselesi’ çerçeveleri dikkat çekici şekilde haber anlatısını belirlemiştir. Bu bağlamda haberlerde kullanılan genel çerçevelerle ilgili şu değerlendirmeleri yapmak mümkün olmuştur:

- Haber anlatısında, referandumla ilgili olarak ortaya çıkan genel çerçevelerin kanallara göre dağılımına bakıldığında, yüzde 53’lük payla en fazla işlenen çerçeve ‘Terörize Edilmiş Hayırcılar’ çerçevesi, ardından ise yüzde 30’luk payla ‘Tek Adam Rejimi’ çerçevesi olmuştur. Haberlerde yoğun olarak işlenen bu çerçeveler, referanduma taraf olan iki karşıt görüşün söylemlerinin medya tarafından yaygınlaştırılmasından öte bir anlam taşımaktadır. Her iki çerçevenin de politik olarak birbirine karşıt toplumsal kesim-

lere seslendiği düşünülduğünde, çerçevelerin referanduma dâhil olan ve referandumda ‘hayır’ oyu vereceğini açıklayan siyasi parti ve toplumsal kesimleri marjinalleştirdiği sonucu ortaya çıkmaktadır.

- Çalışmada ‘Terörize Edilmiş Hayırcılar’ çerçevesi, ‘Kemal Kılıçdaroğlu’nun Darbeci Olduğu İddiası, Suçlama Çatışması, Saldırı Politikası’ şeklinde üç alt kategori ile değerlendirilmiştir. Bu çerçeveye dâhil olan haber metinlerinin birçoğu siyasal iktidara yakınlığı ile bilinen ATV Ana Haber Bülteninde görülmüştür. Özellikle CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu hakkında ortaya atılan, 15 Temmuz gecesi darbecilerle iş birliği yaptığı iddiasının uzun zaman ATV Ana Haber Bülteninde yer alması, ATV kanalının referandum öncesi ideolojik olarak karşıtı olan bir lideri 15 Temmuz darbe girişimini gerçekleştiren FETÖ ile ilişkilendirmesi ve darbeci sıfatıyla haberleştirilmesi, ‘hayır’ oyu verecek taraflar hakkında bir algı oluşmasına neden olmaktadır. ‘Terörize Edilmiş Hayırcılar’ çerçevesine ATV’nin ardından, kamusal yayıncılık gereği ‘eşit ve tarafsız’ yayıncılık yapması beklenen TRT 1 kanalında da rastlanması kurumun varoluş gerekçesinin sorgulanması gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Kurum olarak haber değerini devlet yapısı içinde oluşmuş hiyerarşiden alan anlayışın ötesinde bir bağlılıkla siyasal iktidarın söylemlerini yeniden üreten bir kurum haline gelen TRT 1, referandum öncesi CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu’yla ilgili yaptığı birçok haberde ahlaki yargılara başvurmuş ve Kılıçdaroğlu’nu birçok kez 15 Temmuz darbesiyle ilişkilendirerek haberleştirmiştir.

Bu bağlamda referandum öncesi ATV ve TRT 1 kanallarında yaygın görülen ‘Terörize Edilmiş Hayırcılar’ çerçevesi, haber medyasında, referandumda konuşulması gereken politik konular ve anayasal değişikliklerden çok, ‘hayır’cılarının terörize edilerek, toplumsal kesimlerin kutuplaştırılmasına ve tarafların karşıtlıkları üzerine kurulu demokratik olmayan bir kampanya sürecine neden olmuştur. Böylesine bir seçim sürecinde, ‘Terörize Edilmiş Hayırcılar’ çerçevesiyle ilgili siyasal iktidara yakın medya gruplarında yapılan haberlerin, seçmenin siyasi rakipleri bir hınç nesnesine dönüştürmesine sebep olacağı gerçekliği göz ardı edilmemelidir.

➤ Türkiye siyasi tarihinde 1980'lerden itibaren tartışılan 'Başkanlık' tartışmaları, AK Parti tarafından, 2007'den itibaren gündeme getirilmeye başlanmış ve sonuçta 20 Ocak 2017 günü başkanlık sistemini esas alan bir anayasa değişikliği için tasarlanan, anayasa değişikliği önerisi mecliste kabul edilmiş ve ardından Meclis tarafından kabul edilen anayasa değişikliği teklifi için 16 Nisan 2017 tarihinde halk oylamasına gidilerek %51,41 evet oyuyla teklif halk tarafından kabul edilmiştir. Ancak anayasa değişikliğiyle ilgili olarak referandum öncesinde, 'Başkanlık' sisteminin otoriter bir düzen öngördüğüyle ilgili tartışmalar kamuoyunun gündemini uzun süre meşgul etmiş, referandumdan önce haber medyasında işlenen en önemli başlıklardan biri haline gelmiştir. Bu doğrultuda çalışmada genel çerçevelerden biri olarak belirlenen 'Tek Adam Çerçevesi' siyasal iktidara muhalif olan CHP'nin siyasi aktörleri ile referandumda 'hayır' kampanyası yürüten siyasi aktörlerin ve toplumsal kesimlerin söylemleriyle şekillenmiştir. 'Tek Adam Çerçevesi' en çok, yayınları ile CHP'nin ideolojik konumuna yakınlık gösteren Halk TV tarafından kullanılmıştır. Bu çerçeve ile ilgili olarak TRT 1 ve ATV kanallarında rastlanan haberlerin ise siyasal iktidarın muhalif kanadın tartışmalarına cevap niteliğindeki açıklamalarından ibaret olduğu görülmüştür. Muhalif kanadın başlattığı 'tek adam' tartışmalarının, merkez konumundaki ATV ve kamu kurumu niteliğindeki TRT 1 kanallarında yer almazken bu tartışmalara dair siyasal iktidarın açıklamalarının yer alması, haberlerin fragmanter (parçalı) bir anlatıyla çerçeveselendiği sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

Haberlerin parçalı bir anlatıya sahip olması izleyicide bağlam bilgisinin yoksunluğuna sebep olmakta bu da habercilik ilkeleriyle örtüşmemektedir. Bağlam bilgisinin yokluğuyla haberde oluşabilecek herhangi bir yanlış anlaşılma televizyon seyircisi için geri alınamaz bir bilgilendirmeye sebep olmaktadır. Dolayısıyla bireylerin, referandum gibi seçmen iradesini ortaya koyacağı önemli bir süreçte, medya tarafından eksik ve çarpıtılmış bir bilgilendirme süreciyle karşı karşıya bırakılması, siyasi tercihlerin de doğru yapılmasına engel olabilmektedir.

- Türkiye siyasi hayatında, yönetim şeklinin değişikliğini öngören anayasa değişikliği referandumuna kısa süre kala, MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin 'eyalet sistemi' çıkışı eyalet tartışmalarının medya gündemine taşınmasına neden olmuştur. Özellikle muhalif medya gruplarında, anayasa değişikliğiyle birlikte eyalet sistemine geçileceği, Türkiye'nin üniter yapısının bozulacağı ve sonunda ülkenin bölünmesine yol açacağı yönündeki tartışmalar referandum öncesi siyasi iktidara yöneltilen eleştirilerin odağı olmuştur. Bu doğrultuda incelenen üç kanalda 'Eyalet Meselesi' çerçevesini oluşturacak şekilde haberlere rastlanmıştır. 'Eyalet Meselesi' çerçevesiyle ilgili olarak 'eleştiri politikası' alt kategorisinde değerlendirilen haberlerin çerçeveye tüm haberlerin muhalif isimlerin açıklamalarından oluşması ve tümünün siyasal iktidara muhalif çizgisi ile bilinen Halk TV'de olması ise araştırmanın varsayımlarından olan, 'haberlerin çerçevelenme sürecinde televizyon kanalının bağlı olduğu yayın grubunun ideolojik konumu haberin öykü ediliş şekline biçim vermektedir' fikrini destekler niteliktedir. 'Eyalet Meselesi' çerçevesiyle ilgili olarak oluşturulan diğer bir alt kategorik çerçeve olan 'eylem bilgisi' ise eyalet tartışmalarına ilişkin, siyasal iktidarın ve referandumda 'evet' oyu verecek haber aktörlerinin cevaben verdiği açıklamalardan oluşmaktadır. 'Eylem bilgisi' çerçevesiyle ilgili ATV ve TRT 1 kanallarında alınan örnek haber metinlerinde, haber aktörlerinin referandumda 'evet' oyu verecek siyasi iktidar ve çevrelerini temsil ediyor olması haberlerdeki özne-iktidar ilişkisinin hegemonik olarak inşa edildiği sonucunu doğrulamaktadır.

ATV ve TRT 1 kanallarının, haber çerçevelerinin dile getirirken sundukları ipuçları ile haberlere yansıyan hegemonik yapılanmışlığın ana hatlarını görmek mümkün hale gelmiştir. ATV ve TRT 1 haberlerindeki eyalet tartışmalarına yönelik 'komplocu muhalefet' anlatısı, siyasi literatürdeki 'komplo söylemi' düşünüldüğünde, habere konu olan gerçeklik yerine gizli bir hakikatin sunulduğu bir bağlamda gelişmiştir. "*Son oyun*", "*Eyalet manipülasyonu*" gibi ifadelerle sık sık başvuran ATV ve TRT 1 kanallarının, haberlerinde kurulan 'Komplocu muhalefet' anlatısı ile 'eyalet' tartışmalarının politik aktörlerin dışında, güç odakları arasındaki savaşa evrilmesi kaçınılmazdır. Bu

bağlamda, siyasi aktörlerin, *antagonist*¹³ çatışmaların yer aldığı bir zeminde haber çerçeveleri yoluyla resmedilmesi, toplumsal grupları kutuplaştırıcı bir anlam taşımaktadır.

Araştırmanın bulgularının ortaya koyduğu sonuçlar, çalışmada ortaya konan varsayımların sınanmasına olanak sağlamıştır. Araştırmanın varsayımlarının geçerliliğini doğrulamak adına, bulguların değerlendirilmesi sonucunda şu sonuçlara ulaşıldığını söylemek mümkündür:

Yapılan çerçeveleme analizi sonucunda, çalışmaya dâhil edilen üç kanalın Ana Haber Bültenlerinde, referandumla ilgili haberlerin dikkat çekici şekilde kanalın dâhil olduğu medya kurumunun desteklediği siyasal görüşle örtüştüğü, haberlerde kullanılan çerçeve kodlarının kanalın ideolojik konumuna dair ipuçları taşıdığı sonucu ortaya çıkmıştır. Çalışmada incelenen üç kanalın benzer şekilde, çoğulcu demokrasilerde medyadan beklenen çok sesli, tarafsız ve dengeli yaklaşımın aksine, ideolojik bir seslenme ile haber kurgusunu düzenledikleri görülmüştür.

Hükümet sisteminin değiştirilmesi ve Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun (HSYK) yapısında önemli değişiklikler yapılması, meclisteki vekil sayısının 550'den 600'e çıkarılması gibi birçok önemli değişikliği içeren anayasa değişikliği ile ilgili yapılan referandum haber bültenleri uzun süre meşgul etmiştir.

Referandum öncesi televizyon kanallarının, 'Terörize Edilmiş Hayırcılar', 'Tek Adam Rejimi' ve 'Eyalet Meselesi' çerçeveleriyle kamuoyunu belirli bir gündeme kilitlemesi, haberlerin inşa sürecinde kullanılan çerçevelerin, hedef kitle üzerinde belirli siyasi ve politik inançların oluşmasını sağlayacak şekilde düzenlendiği varsayımını doğrular niteliktedir.

Yayınları dolayısıyla AK Parti hükümetine yakınlığı ile bilinen ve sahiplik yapısı itibarıyla de siyasi iktidara taraf olan ATV Ana Haber Bültenleri ile tarafsız kamu yayıncılığı ilkesini benimseyen bir kamu tüzel kişiliği olan TRT 1 Ana Haber Bültenlerinde çalışmaya dâhil edilen süre boyunca örneklenen haber metinlerinin, niceliksel ve niteliksel olarak birbirine yakın değerlere denk gelmesi haber çerçevelerinin olay ve olguları kategorize edici özelliğini öne çıkarmaktadır.

---

¹³ Muhalif düşman, Karşıt olarak hareket eden anlamında (<http://www.tdk.gov.tr>, 10.05.2018).

Haberin olaya dayanması (*facticity*), doğruyu söyleme prensibi (*principle of truth telling*), nesnellik, tarafsızlık ve dengelik ilkeleri üzerine kurulu olmasının beklendiği demokratik siyasal kültür içindeki habercilik anlayışının, geçerliliğini koruduğu günümüzde, özel ya da kamu tüzel kişiliğine sahip televizyon kanallarının belirgin şekilde kayırmacı (*clientelist*) habercilik yapma biçimleriyle ortaya çıkması medyada eşitsiz yaklaşımın ortaya çıkmasına neden olmaktadır (İnal, 2010: 255). ATV ve TRT 1 kanallarındaki haber örneklerinde, referandumda ‘hayır’ kampanyası yürüten HDP’nin siyasi aktörlerinin açıklamalarına hiç yer verilmemesi, ve siyasi iktidara rakip olan ana muhalefet partisi CHP’nin açıklamalarının da çok az yer alması, kanalların kayırmacı (*clientelist*) haber yapma pratiğine işaret etmektedir. Dolayısıyla kamu televizyonu olarak, TRT 1 kanalında referandum temalı haberlerin inşa edilmesinde siyasi iktidarın söylemlerinin desteklendiği görülmektedir. ATV ve TRT 1 Ana Haber Bültenlerinde, siyasi parti ve demokratik gruplarla ilgili tek yönlü ve taraf tutan, fırsat eşitliği ilkesini göz ardı eden, kamuoyunun özgürce kanaat geliştirmesini engelleyen nitelikte haberlerin yer alması, haber medyasının gerçekleri temsil eden bir ayna metaforu olmaktan hızla uzaklaşmaktadır.

Araştırmanın bulgularından ortaya çıkan bir diğer sonuç olarak, Halk TV Ana Haber Bültenlerinde sıkça karşılaşılan ‘Tek Adam Rejimi’ çerçevesi ve özellikle referanduma iki gün kala televizyon kanalları tarafından daha fazla işlenen ‘Eyalet Meselesi’ çerçevesinin, medya kurumunun desteklediği siyasal görüşü, kullandığı haber çerçeveleri ile ön plana çıkardığı varsayımını doğrular niteliktedir. Çerçeveler yoluyla haberlerin belirli yönleri ile ön plana çıkarılması, haberin belirli inanç ve politikaların taşıyıcısı ve yeniden üreticisi rolüne girdiği iddiası, Halk TV Ana Haber Bültenlerinde örneklenen haber metinlerinde karşılığını bulmaktadır. Yayın çizgisi ile daha çok merkez solda bulunan izleyici kitlesine hitap ettiği düşünülen Halk TV haberlerinde merkez Sol’u temsil eden CHP’nin siyasi aktörlerine çerçeve sponsoru olarak yer vermesi kanalın ideolojik sınırlarının dışına çıkmadığına işaret etmektedir. Yine referandumda ‘hayır’ kampanyası yürüten siyasi aktörlerin açıklamalarının büyük oranda haberlere konu olması, rakip konumundaki AK Parti hükümetinin siyasi aktörlerini olumsuzlayan bir dille haberleştirilmesi ve referandumda ‘hayır’ kampanyası yürütmesine rağmen HDP’nin haber aktörü olarak yer bulamaması kanalın ‘dengelik’ ilkesine aykırı habercilik yaptığını ortaya çıkarmaktadır.

Araştırmanın bulgularından hareketle ortaya konulan değerlendirmeler sonucunda, medyanın haber çerçeveleri yoluyla belirli siyasi görüşleri öne çıkararak yeniden ürettiği, referanduma taraf olan siyasi parti ve toplumsal kesimlere karşı yapısal bir yanlılık içinde olduğu ve referandumda ‘evet’ ve ‘hayır’ oyu vereceklerin toplumsal karşıtlıklar üzerinden özne haline getirildiği sonucu ortaya çıkmaktadır. Medyanın özellikle seçim süreçlerinde kamusal tartışmaların oluşmasına uygun, tarafların kendilerini özgürce ifade edebildikleri, tarafsız ve dengeli bir habercilik yapması beklenirken, adayların kişilik özelliklerinin öne çıkarıldığı, tarafların karşıtlıklar üzerinden kutuplaştırıldığı bir habercilik anlayışı medya etiği açısından kabul edilemez bir yaklaşımdır. Özellikle seçim dönemlerinde haber medyasından beklenen, seçmen konumundaki izleyiciye siyasi taraflar hakkında doğru ve objektif haberler ulaştırarak, kamusal tartışmaların tarafsız ve dengeli şekilde yürütülmesini kolaylaştıracak çoğulcu bir habercilik anlayışıyla hareket etmesidir.

KAYNAKÇA

- Akartürk E.A. (2010). *Parlamentar Sistem Uygulamaları ve Parti Sistemleri*, İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Yayınları.
- Akgün, M. H. (2017). “Başkanlıktan Cumhurbaşkanlığı Sistemine: 2012 ve 2016 AK Parti Anayasa Önerileri”, *SETA Perspektif Dergisi*, Sayı:163, 1-6.
- Althusser, L. (2003). *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*, Çev: Alp Tümertekin, İstanbul: İthaki Yayınları.
- Arsan, E. ve Çoban, S. (2014). *Medya ve İktidar: Hegemonya, Statüko, Direniş: İnceleme*, İstanbul: Evrensel Basım Yayın.
- Ataay, F. (2013). “Adalet ve Kalkınma Partisi’nin ‘Başkanlık Sistemi’ Önerisi Üzerine Değerlendirme”, *Alternatif Politika Dergisi*, Cilt/Sayı: 5 (3), 266-294.
- Atabek, N. (1998). “Medya Gündeminin Oluşumu”, *Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Kurgu Dergisi*, Sayı: 15, 20-31.
- Atabek, N, Uztuğ, F. (1998). “Haberde Çerçeveleme ve Öne Çıkarma”, *Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Kurgu Dergisi*, Sayı: 15, 96-105.
- Bayraktaroğlu, A. M., & Uğur, U. (2011). “Televizyon Haberciliğinde Magazinleşme Olgusu”, *Art-e Sanat Dergisi*, Cilt/Sayı: 4(7), 2-47.
- Bedriye, P. (2002). *Haber ve Haber Programlarında İdeoloji ve Gerçeklik*, Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Burton, G. (1995). *Görünenden Fazlası: Medya Analizlerine Giriş*, İstanbul: Alan Yayıncılık.
- Chomsky, N. (2000). *Halkın Sirtından Kazanç*, Çev. Barış Zeren ve Deniz Hakyemez, İstanbul: OM Ekonomi-Politik.
- Çakır, E. (2017). “16 Nisan Referandumu Öncesi Başkanlık Sistemi Tartışmalarının Türk Basınında Gündeme Geliş Süreci”, *İnsan ve İnsan Bilim Kültür Sanat ve Düşünce Dergisi*, Sayı/Cilt: 4(14), 273-300.
- Çebi, M.S. (2002). *Haberi Anlamak*, Ankara: Gazi Kitapevi.
- Çoban, M. (2009). *Egemen Söylemin Yeniden Üretilmesinde Haber Çerçeveleme: Kanal D ve STV Örneği*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya.
- Demir, F. (2013). “Yarı Başkanlık Hükümet Sistemi ve Türkiye”, *Yaşar Üniversitesi Elektronik Dergisi*, Sayı: 8, 831-876.
- De Vreese C., Jochen, P., Semetko, H.A. (2001). “Framing Politics At The Launch of The Euro A Cross-National Comparative Study of Frames In The News”, *Political Communication*, Vol/No: 18(2), 107-122.
- Dursun, Ç. (2014). *Televizyon Haberlerinde İdeoloji*, 2.Basım, Ankara: İmge Kitabevi.

- Durur, E. (2011). “İnşacı Yaklaşım İçinde Çerçeveleme Kuramı ve Haberin Çerçeveleşmesi”, *Atatürk İletişim Dergisi*, Sayı: 2, 21-32.
- Duverger, M. (1980). “A New Political System Model: Semi-Presidential Government”, *European Journal of Political Research*, Vol: 8, 165-190.
- Doğru, D. (2011). *Hükümet Sistemleri Açısından 2007 Anayasa Değişikliği ve Bu Değişikliğin Türk Parlamenter Sistemine Olası Etkileri*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Dönmez, Ö. (2015) “Hükümet Sistemleri ve Hükümet Sistemlerinin Türkiye açısından Değerlendirilmesi”, *Türkiye Barolar Birliği e-Baro Birlik Dergisi*, Sayı: 13, 1-50.
- Edelman, M. (1993). Contestable Categories and Public Opinion, *Political Communication*, Vol/No: 10(3), 231-242.
- Entman, R. M. (1991). “Symposium Framing US Coverage Of International News: Contrasts In Narratives of The KAL and Iran Air Incidents”, *Journal of Communication*, Vol/No: 41(4), 6-27.
- (1993). “Framing: Toward Clarification of A Fractured Paradigm”, *Journal of Communication*, Vol/No: 43(4), 51-58.
- Erdoğan, M. (2001). *Anayasal Demokrasi*, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Ergül, H. (2000). *Televizyonda Haberin Magazinleşmesi*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Erken, F. (2015). *Suriye Haberlerinin Türkiye Basınında Çerçevesi*, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.
- Gamson, W. A., Modigliani, A. (1989). Media Discourse and Public Opinion On Nuclear Power: A Constructionist Approach”, *American Journal of Sociology*, Vol/No: 95(1), 1-37.
- Girgin, A. (2000). “Haber”, *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 10, 85-96.
- (2002). *Haber Yazmak*, İstanbul: Der Yayınları.
- Gitlin, T. (1980). *The Whole World Is Watching. Mass Media In The Making and Unmaking Of The New Left*, Berkeley, CA: University of California Press.
- Goffman, E. (1974). *Frame Analysis: An Essay On The Organization of Experience*, Cambridge, US: Harvard University Press.
- Gönenç, L. (2013). “Türkiye’deki Hükümet Sistemi Tartışmalarına İlişkin Değerlendirmeler”, *Yeni Türkiye Dergisi*, Sayı: 51, 269-279.
- Gözler, K. (2010). *Anayasa Hukukunun Genel Esasları*, Bursa: Ekin Yayınevi.
- (2017). *Referandumdan Önce Referandumdan Sonra*, Bursa: Ekin Yayınevi.

- Gramsci, A. (2014). *Hapishane Defteri*, 7. Baskı, İstanbul: Belge Yayınları.
- Hekimoğlu, M. M. (2009). *Anayasa Hukukunda Karşılaştırmalı Demokratik Hükümet Sistemleri ve Türkiye*, Ankara: Detay Dağıtıcılık.
- Herman, E. S., Chomsky, N. ve Abadoğlu, E. (2012). *Rızanın İmalatı: Kitle Medyasının Ekonomi Politikası*, İstanbul: BGST Yayınları.
- İnal, A. (1996). *Haberi Okumak*, Ankara: Temuçin Yayınları.
- (2010). Haber Medyası ve Seçim Kampanyaları, Bülent Çaplı ve Hakan Tuncel (Ed.), *Televizyon Haberciliğinde Etik*, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 252-267.
- İşıklar, H. (2014). *Profesyonel Televizyon Haberciliği*, 2. Baskı, Ankara: Nobel Yayınları.
- Iyengar, S. (1994). *Is Anyone Responsible? How Television Frames Political Issues*, Chicago: The University of Chicago Press.
- İnce, D. (2015). *Televizyon Haberlerinde Garbiyatçılık: TRT Örneği*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir.
- Kaboğlu, İ. Ö. (2011). *Anayasa Hukuku Dersleri*, 7. Baskı, İstanbul: Legal Yayıncılık.
- Kazaz, M. (2007). *Televizyon Spor Haberleri*, İstanbul: Nüve Kültür Merkezi Yayınları.
- Keane, J. (2015). *Medya ve Demokrasi*, Çev. Haluk Şahin, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Keskin, F. (2014). *Politik İletişim Sözlüğü*, Ankara: İmge Kitabevi.
- Kılıç, D. (2007). “Türk Basınında İran Nükleer Krizi’nin Sunumu: Haberlerin Çerçevesi”, *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, Sayı: 6, 67-86.
- Korkmaz, T. (2016). “Türkiye Eksenli Bir Hükümet Sistemi Analizi”, *Akademik Hassasiyetler Dergisi*, Cilt/Sayı: 3(6), 43-57.
- Mora, N. (2011). *Medya Çalışmaları Medya Pedagojisi ve Küresel İletişim*, Ankara: Nobel Yayınları.
- Mutlu, E. (1994). *İletişim Sözlüğü*, Ankara: Ark Yayınevi.
- Norris, P., Kern, M. and Just, M. R. (2003). *Framing Terrorism: The News Media, Framing Terrorism: The News Media, The Government and The Public*, London: Psychology Press.
- Onar, E. (2005). “Türkiye’nin Başkanlık veya Yarı-Başkanlık Sistemine Geçmesi Düşünülmesi midir?” Teoman Ergül (Ed), *Başkanlık Sistemi*, Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 252-267.
- Özarlan, H. (2007). *Çerçeveleme Yaklaşımı Açısından Haber Çerçevelerinin İzler Kitle Düşünceleri Üzerindeki Etkisi*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya.

- (2014). Türk Basınında 1 Mayıs 2013 Şiddet Olaylarının Çerçevesi, *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, Cilt/Sayı: 8(3), 122-139.
- Özer, Ö. (2001). “Kazanılmış Hakkın Tersine Çevrilmesi: 1 Mayıs 1996 Olaylarının Türk basınında Sunumu”, *İletişim Dergisi*, Sayı: 9, 109-135.
- (2012). *Haberi Eleştirmek*, Konya: Literatürk Yayınları.
- Öztekin, H. (2008). “Haber Üretim Sürecinde Medyanın Ekonomi Politikası: Star Gazetesi Örneği”, *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 32, 129-144.
- Öztürk N.K. (1999). *Cumhurbaşkanı ve Parlamenter Sistem*, Ankara: Atilla Kitabevi.
- Pan, Z. P. ve Kosicki, G. M. (1993). “Framing Analysis: An Approach To News Discourse”, *Political Communication*, Vol/No:10(1), 55-75.
- Reese, S. D. (2007). “The Framing Project: A Bridging Model For Media Research Revisited”, *Journal Of Communication*, Vol/No: 57(1), 148-154.
- Rigel, N. (2000). *İleti Tasarımında Haber*, 2.Baskı, İstanbul: Der Yayınları.
- Sartori, G. (1997). *Karşılaştırmalı Anayasa Hukuku*, Çev: Ergun Özbudun. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Semetko, H. A. and Valkenburg, P. M. (2000). “Framing European Politics: A Content Analysis of Press and Television News”, *Journal of Communication*, Vol/No:50,(2), 93-109.
- Serarslan, M. (2001). TV Haberlerinde Marazi Olayların Sübjektif ve Duygusal Sunumu Üzerine Ampirik Bir Çalışma, *Uluslararası İletişim Sempozyumu Medyanın Manipülasyon Gücü Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Shukurov, T. (2003). *Hükümet Sistemlerinin Çeşitli Açılardan Değerlendirilmesi ve Bu Değerlendirme Işığında 1993 Tarihli Rusya Federasyonu Anayasasının Getirdiği Hükümet Sistemi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Şen, F. ve Avşar, Z. (2012). “Türkiye’de Neoliberal Politikaların Haber Medyasına Yansımaları: Anaakım Medyanın Ekonomi Haberleri Üzerine Bir İnceleme”, *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, Sayı: 35, 42-60.
- Şeker, M. (1999). *Televizyon Haberciliği*, Konya: Selçuk Üniversitesi Yaşatma ve Geliştirme Vakfı Yayınları.
- Şeker, M. (1999). *Televizyon Haberlerinin İmge Üretme ve Anlam Yitirme Sorunu*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- Teziç, E. (2012). *Anayasa Hukuku*, 14.Baskı, İstanbul: Beta Basım Yayınları.

- (2013). “Başkanlık Rejimini Anlamak”, *Yeni Türkiye Dergisi*, Sayı: 51,366-371.
- Tuchman, G. (1978). *Making News, A Study In The Construction of Reality*, New York: The Free Press.
- Tunç, H., Yavuz, B. (2009). “Avantaj ve Dezavantajlarıyla Başkanlık Sistemi”, *TBB Dergisi*, Sayı: 81, 1-89.
- Tokgöz, O. (2000). *Temel Gazetecilik*,4. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi.
- Uğurlu, F. ve Öztürk, Ş. (2006). *Türkiye’de Televizyon Haberciliği*, Konya: Tablet Kitapevi.
- Ulus, S. (2006). “Haber Söyleminde Dönüştürülen Hakikat; Yoksullukla Kuşatılmış Çocukların Medyada Temsillerinin İki Örnek Haberle Eleştirel Karşılaştırması”, Nesrin Tan Akbulut ve Elif Eda Balkaç (Der), *Medya Mercek Altında*, İstanbul: Beta Yayınları, 249-282.
- Van Dijk, T. A. (2013). *News As Discourse*, London: Routledge.
- Van Gorp, B. (2007). “The Constructionist Approach To Framing: Bringing Culture Back in”, *Journal Of Communication*, Vol/No: 57(1), 60-78.
- Yayman, H. (2016). *Türkiye’de Devlet Reformu ve Başkanlık Sistemi*, İstanbul: Doğan Kitap.
- Yazıcı, S. (2011). *Başkanlık ve Yarı Başkanlık Sistemleri Türkiye İçin Bir Değerlendirme*, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Yetkiner, B. (2010). *Ulusal Yayın Yapan Gazetelerin Siyasal Seçimlere Yönelik Gündemi Üzerine İnceleme: 2004 ve 2009 Yerel Seçimleri Örneği*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- Yıldız, H. (2013). “Türkiye’de Parlamentarizm Uygulamaları”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt/Sayı: 4 (1), 196.
- Yüksel, E. (2007). “Kamuoyu Oluşturma ve Gündem Belirleme Kavramları Nerede Kesişmekte, Nerede Ayrılmaktadır?” *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt/Sayı: 7(1), 571-586.
- Yüksel E. ve Gürcan H.İ. (2001). *Habercinin El Rehberi / Soru ve Örneklerle Toplama ve Yazma Kural ve Teknikleri*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- (2005). *Haber Toplama ve Yazma*, Konya: Tablet Kitabevi.

İnternet Kaynakları

- Erdoğan, İ. (2008). Haber Çerçeveleme: Kuram ve Tipoloji, Erişim Adresi: <http://dspace.marmara.edu.tr/bitstream/handle/11424/3074/5000013307-5000022806-1-PB.pdf?sequence=1>, Erişim Tarihi: 18.03.2018.
- Yüksel, Y. (2008). Polisin Parlayan İmajı ve Medya. Elektronik yayın: <http://www.isref>.

org/index.php?pid= 43&page=view&id=798, Erişim Tarihi: 21.04.2018.

<https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k6771.html>, Erişim Tarihi: 20.05.2018.

https://www.tbmm.gov.tr/yayinlar/baskanlik_sistemi.pdf, Erişim Tarihi: 20.05.2018.

<https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem26/yil2/ham/b05601h.htm>, Erişim Tarihi: 19.02.2018.

https://www.tbmm.gov.tr/cumhurbaskanligi/gorev_yetki/, Erişim Tarihi: 23.05.2018.

https://www.tbmm.gov.tr/yayinlar/parlamentar_sistem.pdf, Erişim Tarihi: 19.05.2018.

<http://www.anayasa.gov.tr/icsayfalar/mevzuat/anayasalar/kanunuesasi>, Erişim Tarihi: 22.05.2018.

<https://www.neoldu.com/1982-anayasasinda-bu-zamana-kadar-yapilan-degisiklikler8881h.html>, Erişim Tarihi: 21.05.2018.

<https://setav.org/assets/uploads/2017/01/Perspektif163.pdf>, Erişim Tarihi: 08.02.2018.

https://anayasa.tbmm.gov.tr/docs/tam_metin.docx, Erişim Tarihi: 08.02.2018.

<http://www.anayasa.gen.tr/neverland.html>, Erişim Tarihi: 12.02.2018.

<http://www.trt.net.tr/Kurumsal/Tarihce.aspx>, Erişim Tarihi: 11.01.2018.

<http://www.trt.net.tr/Kurumsal/Tarihce.aspx>, Erişim Tarihi: 01.03.2018.

<https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa82.htm>, Erişim Tarihi: 02.03.2018.

http://anayasadegisikligi.barobirlik.org.tr/Anayasa_Degisikligi.aspx, Erişim Tarihi: 02.03.2018.

<http://www.avanosgazetesi.com/haber-medyanin-referandum-nabzi-8299.html>, Erişim Tarihi: 05.03.2018.

<http://demokrasiicinbirlik.com>, Erişim Tarihi: 05.04.2017.

<http://t24.com.tr/haber/rtuk-uyeleri-referandumoncesitvlerdenetimsizbirakildi,398786>, Erişim Tarihi: 17.04.2018.

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts&kategori=veritbn&kelimesec=17394, Erişim Tarihi: 10.05.2018.